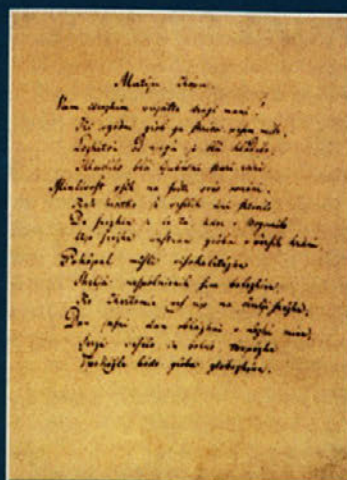

Vipavski glas

št. 55

letnik XV

december 2000

*Kje ste snežinke rahle in sanjave,
da posrebrite slavnostno drevo.
In sporočite praznične pozdrave,
prijatelj novo leto je prišlo.
In naj prijazni novi čas prinese vse,
kar je staro leto zamudilo,
ljubezen, srečo, zdravje in veselje.*

S. Makarovič

Mir, topel dom, prijazen nasmeh in prijateljski stisk roke naj med nami spletajo vezi, ki nas bogatijo.

Ob izteku leta 2000 se še posebej spominjamo naših zvestih bralcev doma in po svetu in vseh tistih, ki nas s svojimi prispevki zvesto podpirate. Naj vam naše glasilo tudi v novem letu prinese v domove toplo in lepo slovensko besedo in vam polepša vsakdanjik.

Želimo vam vesele in doživete božične praznike, v novem letu 2001 pa veliko upanja in vere v lepo in dobro.

*Učakal rad bi srečni dan,
dan našega združenja,
bi zrl, kako en krov prostran
čez dom se ves razpenja.
Naš prapor bi na krov pripel,
dom blagoslovil bi vesel:
»Bog živi vse Slovene
pod streho hiše ene!«*

S. Gregorčič

Ob 10. obletnici samostojne Slovenije našim krajanom iskreno čestitamo.

Uredniški odbor

Naslovnica:

Ob 200-letnici rojstva dr. Franceta Prešerna

Prehitro se odvije pomlad, poletje, jesen in zima, ko staro leto se poslavlja in novo že nam kima.

*Ko boš hodil v letu 2001,
pojdi zmeraj DO KONCA.
Spomladi do rožne cvetice,
poleti do zrele pšenice,
jeseni do polne police,
pozimi do snežene kraljice,
v knjigi do zadnje vrstice,
v življenju do prave resnice,
a v sebi - do rdečice
čez eno in drugo lice.
A če ne prideš ne prvič ne drugič
do krova pravega kova,
poskusi: unovič in zopet in znova.*

Tone Pavček

Za božične praznike in v novem letu želi Krajevna skupnost Vipava vsem Vipavcem življenjsko voljo za nove in nove začetke. Da bi znali zmeraj iti do konca.

Vladimir Anžel,
predsednik KS Vipava

Spoštovane občanke, spoštovani občani!

Spet leto življenja bo kmalu za nami,

Radost bo upanje vseh novih dni;

Enkrat slovo pač začetek oznani -

Če to želimo, al'prav nam ni.

Naj nam prihodnost bo sreča brez dna,

Ob tem, ko zaupamo v vero srca.

2001!

Z najboljšimi željami,

ŽUPAN

mag. Ivan Princes, dr.vet.med.

TRI VELIKE OBLETNICE

Leto 2000, ki se izteka, je slovenskemu narodu, zlasti vsakemu narodno čutečemu Slovincu, postreglo s tremi imenitnimi jubileji zgodovinskega spomina. Vsa tri spominjanja nas opozarjajo na osebe in dejanja, ki so v samem jedru utemeljitve slovenskega naroda:

450. obletnica nastanka prvih dveh slovenskih knjig in 200. obletnica rojstva dveh velikih genijev slovenstva: blaženega Antona Martina Slomška in Franceta Prešerna.

Na začetku slovenskega samozavedanja ni kakšna vojaška zmaga ali politično dejanje, ampak čarobna moč pisane besede. Ta je najprej utemeljevala slovenski narod sredi in v drugi polovici 16. stoletja. Preprosto dejstvo, za katerim stojita gibanje in človek, ki sta usmerila tok slovenske zgodovine: evropska reformacija in njen slovenski najbolj izpostavljeni zastopnik Primož Trubar. Pripravo in tiskanje prvih slovenskih knjig, Abecednika in Katekizma, ki sta izšli leta 1550, je spodbudila reformacija, ki je v tistem času radikalno posegla v zgodovino Evrope. Imela je daljnosežne posledice tudi za majhne narode, še posebej za Slovence, saj je omogočila prvi razmah slovenske književnosti. Slovenci niso ustvarili tiskanih besedil v svojem jeziku ob času renesančnega kulturnega razcveta, zato so nadoknadili zamujeno z izjemno bogato bero knjig v času reformacije: v petdesetih letih 16. stoletja je izšlo nad 60 slovenskih knjig v zavidljivih nakladah, Dalmatinova Biblija kar v 1500 izvodih. Za dobrega pol milijona tedanjih Slovencev, med njimi najmanj 90 odstotkov nepismenih, je bila to vsekakor visoka številka. Z Abecednikom in Katekizmom je Trubar postavil temelj za nadaljnji razvoj pravopisa, slovenskega knjižnega jezika in literature, naše kulturne in narodne rasti. Častivredna obletnica tiskanja prvih slovenskih knjig sovпада z 200. obletnico rojstva največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna in enako obletnico rojstva narodnega buditelja, pisatelja, pesnika, šolnika, prvega mariborskega škofa, blaženega Antona Martina Slomška.

Ali smemo verjeti, da je sama božja previdnost namenila Slovincem v presledku komaj enega tedna rojstvo dveh oseb, ki sta blesteče zaznamovali slovenstvo v času, v katerem jima je bilo dano živeti in ustvarjati, njuna luč zveličavne narodne omike pa trajno sveti slovenskemu domu in rodu do časov dandanašnjih. Trdno upamo, da ne bo ugasnila, dokler bo bival na tej zemlji človek slovenskega srca in duha. Povsem na mestu je, da imata oba svoja vsakoletna spominska dneva povezana z dnevom njune smrti, ker se je šele z njunim sklepom življenjske poti izkazalo, koliko talentov sta oplemenitila v blagor slovenstva. Prav pa je, da je v naši zavesti živo prisoten tudi njun rojstni dan: Slomškov 26. novembra 1800, Prešernov 3. decembra istega leta.

Po skoraj dvestoletnem molku se je konec 18. stoletja začela razvijati slovenska posvetna poezija, ki je dosegla svoj prvi in doslej neprekosljivi umetniški vrh sredi 19. stoletja prav s Poezijami Franceta Prešerna. Objavljene so bile v tistem imenitnem času, ko so Slovenci oznanili svoj narodnopolitični program združitve vseh slovenskih dežel in zahtevali narodno avtonomijo. Prešernova kulturna višina in svetovljanstvo, rastoči iz narodne zakoreninjenosti in zvestobe, sta njegovo poezijo napravila za pravi narodni mit. Utemeljuje ga dejstvo, da je Prešeren opravil zgodovinsko prelomno dejanje z uveljavitvijo slovenske poezije in njenega jezika na raven vrhunskih evropskih literarnih stvaritev, pa tudi z zahtevo po politično enakopravnem mestu Slovencev med drugimi narodi ob temeljnih političnih potrebah Slovencev v času »pomladi narodov«.

Če je Prešeren dal slovenstvu nevenljivo moč svoje umetniške besede in narodnega programa, je širokim slovenskim množicam Slomšek dal nič manj, ali pa še več - največjo doto, ki jo more goreč dušni pastir in narodni buditelj zapustiti svojim rojakom: luč svete vere in ključ narodove omike. Vse njegovo življenje je bilo v službi tega cilja: z zgledom visoke krščanske čednosti, očetovsko skrbjo dušnega pastirja svoje škofije, z govorjeno, pisano in tiskano besedo, z

neprecenljivim delom za slovensko ljudsko šolo, z visoko bogoslovno šolo in Mohorjevo družbo, zlasti pa s preselitvijo škofijskega sedeža v Maribor in rešitvijo velikega dela Slovencev pred ponemčenjem. Pravi narodni mož: pošten, velikodušen, neutruden, poln darežljive ljubezni do svojega naroda in vseh, ki jim je bil postavljen v služenje.

Zato imamo Slovenci dva slovesna praznika svoje kulture in omike: 8. februar in 24. september. Osmi dan svečana 1849 je Ribičev France iz Vrbe na Gorenjskem dovršil svojo življenjsko pot vrhunskega umetnika. Štiriindvajseti dan kimovca 1862 je Anton Martin s Sloma na Štajerskem zaspal v sluhu svetosti. Na oba dneva bi morale z vseh slovenskih domov plapolati narodne in državne zastave. Naj se to zgodi vsako leto! V znamenje veselja, ponosa, časti in hvaležnosti. Tri velike obletnice, trije častitljivi spomini - ali niso najlepši uvod v praznovanje 10. obletnice samostojnosti in državnosti slovenskega naroda? Tako bodi!

Jurij Rosa

VIPAVA IN VIPAVCI V OGLEDALU BLEIWEISOVIH NOVIC

14. nadaljevanje

V prejšnji številki Vipavskega glasa smo ponatisnili vest iz Novic, v katerem je pisec hvalil in slavil župane Vipavske doline zaradi njihove skrbi za ljudsko omiko in blaginjo, ko so "skoraj enoglasno sklenili" podpreti ustanovitev "vinorejske šole", za katero je grof Lantieri ponudil brezplačno svojo graščino in vinograde na Slapu. Nadaljnji prispevek v nadaljevanjih z dne 16. in 23. februarja 1870 (lista 7 in 8, strani 53 in 62) pa priča, da ni šlo vse tako gladko, kakor je kazalo, in da so imeli Vipavci že takrat težave, če so dobili kakšno graščino od grofa.

Vipavci in njih vinstvo

Spisal sam Vipavec

/.../

Kakor znano, imeli smo v Vipavi to veliko srečo, da je našim trtam trtna bolezen prizanašala, med tem, ko je na Laškem grozno razsajala. To je storilo našemu vinu lahak in dober prodaj, a to je ravno krivo bilo, da se ni nobeden za višo žlahnost, posebno pa za stanovitnost brigal, kajti prodalo se je vse proti, da je le po vinu dišalo.

Dandanes sicer tudi ni Laško te nadloge popolnoma oproščeno, pa vendar ni več tistih časov, kajti železnica jih je pozobala. Ne da

bi se naša vina skupovala, se vozijo boljša (stanovitna) iz drugih dežel; pred vpeljavo železnice gotovo ne bi se bilo to zgodilo.

Pa ne le v tujih deželah, ampak še celo v naši lastni je prišlo naše vino ob velik del nekdanje vere, in kako bi to tudi ne bilo? - saj mora vendarle vsak gostilničar in krčmar na lastni dobiček gledati in kupiti vino tako, pri katerem ni strahu, da bi se mu skazilo. Koliko Gorencev, Pivčanov itd. je zahajalo nekda v Vipavo? zdaj se raji vozijo po železnici na Štajarsko in Hrvaško.

Ljudje so se pa že tudi na lepo tuje vino privadili, tako, da vipavskega skoro piti nočejo. Vzemimo v račun končno še pivo (pir), katerega se od dne do dne več izpije, in ne bomo se čudili, zakaj da so naša vina v ceni tako padla. /.../

Kakor sem rekel, združila se je peščica veljakov v posvet: kako da bi se dalo naše vinstvo še o pravem času uspešno povzdigniti.

Jedro posvetovanja bila je občna misel, da bolj zdatnega sredstva ni, kakor to, da se ustanovi vino- in sadjerejna učilnica v dolini. Kakor lepa in dobra je ta misel bila, ravno tako je bila njena izpeljava skoro nemogoča, kje namreč hočemo vzeti denar za najem ali

pa celo za nakup potrebnega posestva, - kje dobiti toliko denarja, da bi se učeni in vsi drugi vsakoletni stroški plačevali? Po dobrem ugibanju splaval je tedaj skoraj ves up po vodi.

Al naenkrat počí nepričakovana novica, da je častiti naš grof Lanthieri pri glavnem zboru kmetijskega društva v Ljubljani svoje posestvo na Slapu brezplačno za ustanovitev vino- in sadjerejne šole ponudil. Ta novica vdihnila je v že skoro zamrle misli zopet novo življenje.

Na to se zopet omenjeni veljaki snidejo, in sestavil se je program, v katerem se je posebno na potrebne stroške ozir jemal.

Opiraje se na to, da bosta slavna vlada in deželni zbor zadovoljno s primerno podporo sila hasljivi učilnici na noge pomagala, odmerila se je vipavskim vinščakom zelo majhna priklada na direktni davek, namreč le 5 od sto.

Dovršeni program se je poslal sl. kmetijskemu ministerstvu v prevdarek. Ministerstvo je nemudoma odgovorilo, da se z omenjeno osnovo popolnoma sklada, samo da bo tudi večina občine s prikladami zadovoljna. Da se to v kratkem pozve, je ministerstvo velelo, naj se vsi županje v posvet skličejo.

Vse to se zgodi. Ko pride glasovanje na vrsto, je od nazočih 14 županov glasovalo 7 brez vseh ovinkov za osnovo² učilnice in odločeno priklado, 6 z opombo, da se bodo pred glasovanjem še doma v občinskem zboru o tem posvetovali, samo eden, in to je bil tisti modrijan, o katerem so nedavno "Novice" poročale, da jemlje kmetovalcem "za rubivšno³" orodje koj od dela, o katerem je pa dopisnik pozabil omeniti, da so ga, menim, še tisti večer, vsega trudnega (od prevnetega vtikanja. uradnega svojega nosa v uradno majoliko namreč) v gnojnem košu domu peljali. Ta župan zarenčal je naravnost: "mi te šüle ne nūcamo in nečemo" ter je šel brez podpisa iz izbe.

Tako se je končala seja, v kateri bi bila imela odločena biti povzdiga, in s tem se ve da tudi obstanek našega vinstva.

Akoravno ni pri tej seji koristna osnova omenjene šole zaželeno večine glasov dobila, vendar se je mislilo, da se bo naredila, kajti vsi tisti župani, ki so obljubili zaradi

glasovanja srenjski zbor v posvet sklicati, bili so večidel iz takih srenj⁴, v katerih se največ vina prideluje, namreč iz Goč, Podrage, Rzelja itd. Al tudi ta nada je splavala po vodi, kajti v vseh občinah razun v eni, menim, da v Rzelji, se je proti osnovi učilnice glasovalo, in sicer z veliko večino glasov. Da! še celo v Št. Vidu, kjer je c. k. okrajno glavarstvo sprevidelo, da premodri župan nima nikake pravice tako samoglavno⁵, glasovati, in kjer je zaradi tega naravnost zaukazal srenjski zbor sklicati, padla je osnovitev učilnice z 20 glasi proti 6. Na drugi ukaz c. kr. okrajnega glavarstva, ktero je velevalo, da se morajo vsi tisti, ki so glasovali v zapisniku podpisati, odpadli so še trije, tako da so le trije ostali. Tako se je godilo v tistem Št. Vidu, v katerem je Vrtovec živel, in kjer je razvijal ravno največo delavnost, s ktero se še dandanes marsikdo kaj rad sponaša.⁶

Ako bi kdo utegnil prašati, kaj je krivo neugodnega glasovanja, priznati bi se mu moglo, da je bilo krivo marsikaj.

Prva in poglobljena napaka je bila gotovo ta, da se je prenašlo ravnalo. Pred glasovanjem še skoraj nobeden ni vedel, za kaj da gre! Ako bi se bilo popred posamesnim županom, večim posestnikom, in, kar bi bilo gotovo najboljšo, gospodom duhovnikom, ki imajo največi upliv na kmeta, o tem kaj naznanilo, gotovo bi se bilo pametneje glasovalo. Tako je pa vse nepripravljeno bilo, in ni čuda, so se slišali glasovi, katerih se menda nihče ni nadjal. Mnogo kmetov se je tega balo, da bodo morali grofu vinograde obdelavati, - drugi so rekli: "ako hoče gospoda šolo imeti, naj si jo sama napravi" in tacih besedi več. Saj je vendar grof Lanthieri z visokodušno⁷ ponudbo se zavezal, da brezplačno da pohištvo⁸ za šolo in zemlje za djansko učenje, - in če bi učilnica res bila za gospodo, vprašamo, koliko pa je gospode v dolini, ki ima nograde, in koliko je družih kmetijskih gospodarjev?

Drugi vzrok je ta, da se je več med "inteligencijo" spadajočih oseb, ki pa sami niso kmetovalci, iz gole osebnosti in sebičnosti podpihovalno v reč vtikalo. In kako bi se moglo to celo opustiti, saj gre vendar le enemu za to, da bi njegovemu neprijatelju, kateri se pa med ustanovitelje prihodnje šole šteti sme, ta čast ne pripetila; drugemu zopet zato, da bi še za

naprej skrivno kupčijo imel z vinskimi "purfeljci"⁹ in z drugo tako šaro; tretjemu, četrtemu itd. pa Bog zna, za kaj še!

Pa naj se nasprotniki upirajo, kolikor hočejo, prišel bode gotovo čas, ko bo prepričanje podrlo meglo nevednosti, - vsaka nova stvar ima iz začetka nasprotnike, in saj tudi Rim ni bil zidan v enem dnevu!

Za zdaj čakamo odgovora sl. c. kr. kmetijskega ministerstva in deželnega odbora, kterima se je podpisana prošnja zaradi subvencij poslala.

Ako se za zdaj osnova tudi ne odobri, znabiti zavoljo pomanjkanja absolutne večine glasov, to nič ne škoduje; gotovo bo zmaga pri drugem glasovanju toliko sijajniša. - Vipavci

v veliki večini so prebrisane glavice, Vrtovec je bil naš in iz naše doline je on prvi povzdignil krepko svoj glas po vsem Slovenskem: naprej z vinstvom!

Izbral in uredil Božidar Premrl

Opombe:

1. hasljiv - koristen
2. osnova - ustanovitev
3. rubivšna - rubež
4. srenja - občina
5. samoglavno - svojeglavo, svojevoljno
6. sponašati se - ponašati se
7. visokodušen - velikodušen, plemenit
8. pohištvo - stavbe, poslopja
9. purfeljc - nejasen pomen

KAPELICE IN ZNAMENJA V NAŠEM OKOLJU

6. del

4. Znamenje sv. Jožefa z Detetom - Na Hribu 2

Je hišno znamenje z nišo. Niša je visoka 40cm in 25cm široka in je v zidu vhodnih vrat v dvorišče družine Princes na višini približno dveh metrov. Niša je zaprta z zastekljenimi vratci. V njej je okrog 25cm visok kipec sv. Jožefa z Detetom. Kipec nima posebne umetniške vrednosti. Kot okras mu je dodan venec umetnih rož.

Znamenje naj bi stalo tam za časa vsaj treh ali štirih generacij prednikov. Že štiri rodove nazaj so bili vsi gospodarji Jožefi, in so znamenje postavili v čast svojemu zavetniku, ki je hkrati varuh domače zemlje (Slovenske dežele). Prej je bil vhod v dvorišče - vrata in okvir vrat - lesen. Znamenje je bilo že na okvirju teh vrat. Ko so vrata z okvirji razpadla, so leta 1940 (letnica zapisana na zidu) vhod v dvorišče pozidali in v zidu napravili nišo.³⁷

Zdaj za znamenje skrbi ga. Princes.

Znamenje sv. Jožefa Na Hribu

Sv. Jožef z Detetom v niši znamenja Na Hribu

5. Znamenje Lurške Marije - Na Hribu 11

Je hišno znamenje z nišo. Niša je nad balkonom hiše pri Prelcovih. Visoka je 40cm, široka 30cm. Zaprta je z zastekljenimi vratci. V niši je okrog 30cm visok kipec Lurške Marije, ki so ga prinesli iz Lurda.

Nišo so napravili ob obnavljanju stare hiše leta 1982. Že na stari hiši je bila majhna niša, ki pa je bila prazna.³⁸

Družina Prelec zdaj tudi skrbi za znamenje.

Lurška Marija v niši znamenja pri Prelcovih Na Hribu

6. Znamenje Lurške Marije - Tabor

Na jugovzhodnem okroglem obrambnem stolpu starega gradu v Tabru je majhna hišna niša, v kateri je kipec Lurške Marije. Niša je na višini približno treh metrov, obrnjena proti jugovzhodu. Na vrhu ima majhen nadstrešek. Zaprta je z zastekljenimi vratci. Niša je visoka približno 40 cm in 30 cm široka. V njej je približno 30 cm visok kipec Lurške Marije, ki nima posebne umetniške vrednosti.

Znamenje je dal postaviti Janez Petrič. Njegovi družini se je po domače reklo Pri Mančnih. Zato je imel vzdevek Manče. Stanovali so v Tabru št. 15 že začasa Avstrije in še delno pod Italijo. Žena Marija je bila iz Vrhpolja, iz premožne družine Krečičevih. Pod Italijo je bil Manče cestni pometlač. Znamenje je dal postaviti po povratku iz Amerike, verjetno še začasa Avstrije, ker so takrat naši ljudje najbolj množično odhajali v Ameriko. Čas nastanka ni točno znan. Po nekaterih pripovedih naj bi dal znamenje postaviti kasneje, že začasa Italije. Gotovo pa je znamenje staro vsaj 60 ali 70 let. Tudi to je gotovo, da je znamenje postavil na zidu stolpa, katerega lastnik je bila družina Premrl in katero je prišel prosit za dovoljenje.

Za postavitev znamenja je najel zidarja.

Poleg znamenja, ki ga vidimo danes, bi naj bila, po nekaterih pripovedih, še sončna ura, kar pa ni potrjeno. Pa tudi lega za sončno uro ni najbolj primerna (čeprav lahko današnja razporeditev hiš precej zavaja).

Znamenje je dal Manče postaviti v zahvalo Materi božji. Zakaj, pa je ostala skrivnost. Nikomur ni namreč hotel razkriti razloga za to postavitev.³⁹

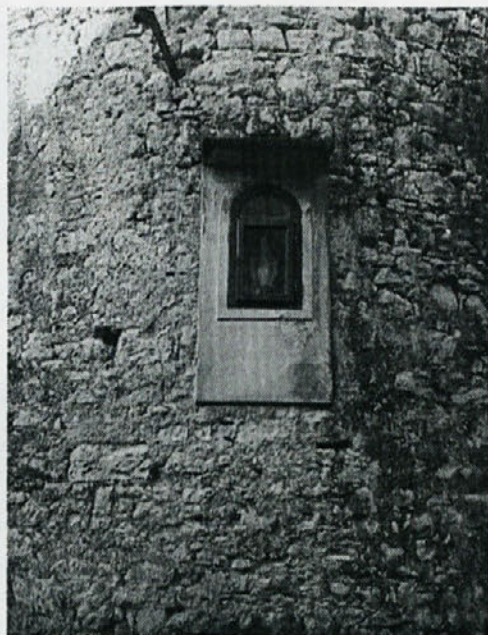
Vladimir Anžel

Opombe:

³⁷ Povedala ga. Princes

³⁸ Povedala družina Prelec.

³⁹ Povedali: g. Rafael Premrl, g. Karlo Premrl, ga. Helena Premrl, ga. Dora Seljak

Znamenje na zidu okroglega stolpa v Tabru

IZVOR IMEN ZA NANOS IN NJEGOVE VRHOVE

Nanos se dviga iznad Vrhpolja do Razdrtega, od Škavnice do Pleše in nato zavije proti Hrušici. Imena večjih in manjših vrhov so v večini lepa slovenska in povedo marsikaj o časih, ko so nastala.

Začnimo po vrsti na spodnjem delu pogorja: Škavnica (734 m), Lipenški hrib, Gradiška Tura (793), Podraška Tura (851), Šembiška Tura (963). Drugi vrhovi, ki potekajo vzporedno s temi,

Razdrto so po zasedbi Italijanov preimenovali v Prevallo, v ozadju se dviga Nanos, ki so ga prav tako preimenovali v Monte Re (Gora kralja)

Za temi se dvigajo višji vrhovi: Požgani hrib (1160), Debeli hrib (1207), Slapenski hrib (1131), Štefanov hrib (1113), Rjavi hrib (1097), Ledeniški hrib (1157) in Črnjavški vrh (1265).

Med Štefanovim, Rjavim in Ledeniškim hribom so znani ledeniki: Veliki vipavski ledenik, Ledenik nad Dolgo Rovno in Slapenski ledenik. V teh ledenikih se zadrži led tudi čez poletje do naslednje zime.

Med omenjenimi vrhovi se dvigajo vse višji: Manjši Hribač (1054) in Večji Hribač (1086). Lahko jih tudi poimenujemo Levi, Srednji (1063) in Desni Hribač (1086); dalje je Laniški vrh (1247) in Pleša (1262). Nato sledita najvišja vrhova Nanosa, in sicer : **Debeli vrh**² (1301) in najvišji **Suhi vrh**³ (1313), ki se dviga nad Sv. Bricem.

Odkod izvira ime naše gore Nanos, nam skorajda ni znano. Imena naših rek, Vipave, Hublja, Bele in tudi drugih po Sloveniji, so nastala po zasedbi Rimljanov ali še v časih pred njimi, ko so tod živeli Iliri in Kelti. Tako naj bi izviralo ime za reko Vipavo, Hubelj in Belo od Kelto. Nekaj podobnega je tudi z našim nanoškim

so: Malo Sleme (871), Visoko Sleme (883), Furlanov hrib (977) in Janščev hrib (1051), kot tretje se dvigajo iznad Sanabora: Brašljevec (708), Sleme (848), Soline¹ (905); iznad Orlovš Devinski hrib (853) in Orlovški hrib (867).

Nenavadno je to, da se vrstijo na Nanosu kar štiri imena vrhov, ki imajo ime Sleme. Imamo nad Brašljevcem ime Sleme, nato nad Škavnico Malo Sleme, dalje Veliko Sleme in nad Podraško Turo še eno Sleme.

Levo zgoraj planinska koča na Nanosu, imenovana po narodnem junaku Janku Premrlu - Vojku, drugi posnetek Nanosa s Plešo (1262 m), levo spodaj pogled na Plešo iz regionalne ceste proti Sežani in desno spodaj pogorje jugovzhodnega dela Nanosa

pogorjem, ki ni slovanskega izvora. Imena že omenjenih vrhov so povečini slovenskega izvora, ime za Nanos pa ne. Na to bom skušal odgovoriti s tem, da je bilo na keltskem srebrniku Hexa drahma⁴ iz dobe okrog 100 let pr.n.št. napisano ime keltskega kneza **NONNOS**. Kelti so se v tisti dobi selili, kot pozneje Slovani, in ni izključeno, da so imenovali po tem knezu visoko pogorje **Nannos** (Nanos).

Izjema so tudi imena Gradiške, Podraške in Šembiške Ture, tukaj naj bi bil koren besede **Tur** iz keltščine. Samo ime tura pomeni gorski vzpon, gorsko pot, to je tujka, v francoščini tour - tura. V našem primeru pa so to imena vrhov. **Tur** je bilo divje govedo, pragovedo. Ni pa verjetno, da bi se nekoč v davniini paslo po Nanosu, ker je bilo takrat v naši dolini mnogo več paše in dovolj vode v suši. V velikem nemškem atlasu "Handatlas der Erde und des Himmels"⁵, Weimar geographisches institut, izdan 1861. leta, piše, da je Nanos: Birnbaumer Wald⁶, kar naj bi bilo po njihovi razlagi vse skupaj pogorje Hrušice. Po njihovi označbi naj bi bil Nanos le manjši del pogorja nekje od Pleše do Suhega vrha. Italijani pa so šli še dalje, po zasedbi naših krajev so preimenovali Nanos kar po svojo, "modro", v Monte Re⁷.

Franc Cerovšek

Op. pisca:

¹ *Soline* - tam so ovcam dajali lizati sol na škrle (kamnite plošče) in po tem je nastalo ime hriba

² *Debeli vrh* - Italijani so po zasedbi Primorske postavili na vrhu gore Debeli vrh obeležje in na njem napisali: "1962 - Monte Re". Za njih je bil tudi ta drugi najvišji vrh Nanosa Monte Re (Gora kralja) - samo Nanos in po njihovem naj bi bil le 1299 m visok. Po drugi vojni so naši nad tem vklesali: "**Debeli vrh 1301 m**", kar je pravo ime gore in je za 2 m višji od meritve Italijanov. Za Debeli vrh je posebno tudi to, da je kljub veliki višini in močni burji poraščen popolnoma do vrha z listavci.

³ *Suhi vrh* - Italijani so površno prevedli iz slovenščine Suhi vrh v Monte Secco (Suha gora).

⁴ *Hexa drahma* - veliki srebrniki hexa drahme (srebrniki za šest drahem); na teh je viden napis kneza **Nannos**. Po temu naj bi tudi naša gora Nanos dobila ime, kovanje teh srebrnih drahem izvira iz dobe okrog stopetdeset do sto let pr.n.št.

⁵ *Handatlas der Erde und des Himmels* - ročni atlas zemlje in neba

⁶ *Birnbaumer Wald* - Hruškov drevesni gozd, Hrušica

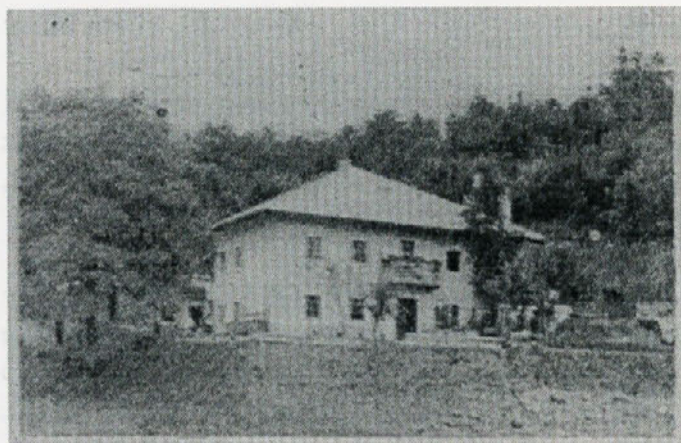
⁷ *Monte Re* - Gora kralja, Kraljeva gora; vas Razdrto pod Nanosom so Italijani preimenovali v Prevallo Monte Re.

NARODNOOSVOBODILNO GIBANJE V VIPAVI 1941 - 1945

4. del: Leto 1943 - nadaljevanje

Po zmagi nad partizanskimi enotami na goriški fronti so 25. septembra 1943 Nemci zasedli Vipavo in istega dne tudi Ajdovščino. Začeli so prodirati na planoto nad Vipavo - na Nanos, in sicer iz colske smeri skozi Podkraj in Sanabor. Na Nanos se je namreč z Razdrtega umaknila Gradnikova brigada. Štab 2. bataljona Gradnikove brigade, ki mu je poveljeval Karlo Maslo, se je zadrževal v domačiji Blažonovih, katere lastnika sta bila Julka in Matija Puc. Pred tem, od poletja 1942, so Blažonovi živeli v Vipavi kot begunci, ker so Italijani prebivalce Nanosa izselili v Vipavo zaradi napada partizanov na italijanski vojaški kamion nad Podgričem poleti 1942. V njihovi hiši so imeli potem Italijani svojo vojaško postojanko, ki je bila obdana z bunkerji in žičnimi ovirami. Po kapitulaciji Italije in odhodu italijanske vojske se je Blažonova družina vrnila na svojo domačijo na Nanosu. Ko so se Gradnikovci umaknili na Nanos, so ceste, ki vodijo na Nanos, prekopali in založili z debli, tako da ni bilo mogoče voziti po njih z oklopnimi niti z navadnimi vozili. Tako so se čutili partizani razmeroma varne. Pokojna Julka Puc - Blažonova je povedala:

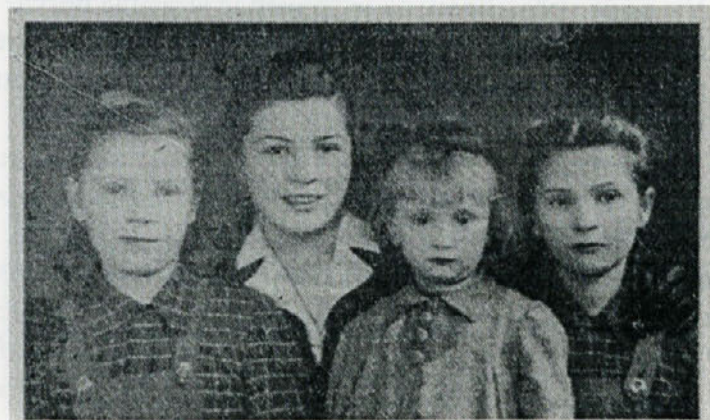
"26. septembra zvečer so se partizani postavili v vrsto, da bi jim razdelili večerjo. Med partizani so bili tudi civilisti, ki so se pred Nemci umaknili iz Vipavske doline. Nenadoma je zaropotalo.

Blažonovi na Nanosu

toda, ko sem skozi okno videla Nemca, ki si je odpenjal bombo, da bi jo vrgel med nas, sem rekla: 'Vrnimo se v kuhinjo!' Tri punčke so šle z menoj, mož in moja 89 let stara mama pa sta se stisnila k zidu. Ko sem stopila v kuhinjo, je bil na vratih drugi Nemec z napeto brzostrelko. S sklenjenimi rokami sem ga prosila, naj nas pusti, pa je kar spustil rafal. Hčerkico Vido, ki je imela štiri leta, je zadelo v trebuh. 'Mama' je še kriknila in se zgrudila na tla. Zinka, takrat 13-letni otrok, je dobila štiri strele: eden ji je zdrobil roko, drugi prebil pljuča in jetra, dva pa sta jo ranila v nogo. Bila je dolgo v nezavesti in ostala invalid. Marto je zadelo v meča, meni pa so tri kroglice zdrobile in zmrcvarile levo nogo. Takrat je Nemec skozi okno shrambe vrgel bombo. Mami so drobci zmrcvarili stopalo (štiri mesece pozneje je zaradi posledic umrla), moža pa ranili v roko in nogo. Medtem so Nemci zažgali šupo, polno sena, me pa smo ležale na tleh v mlaki krvi. Nemci so odšli iz hiše, jo polili z bencinom in zažgali.

Starejša hčerka Justa je odnesla mrtvo hčerko Vido, mož pa je spravil staro mamo, Zinko in mene v gozd za hišo. Tam so nas zasilno obvezali. Ležali smo na planem dva dni in dve noči. Sin France, ki je bil takrat že borec v Gradnikovi brigadi, je prišel iz Podkrajja. Našel nas je v gozdu in je bil zelo obupan. Bilo je hudo. Nihče, ki kaj takega ni sam doživel, nas ne more razumeti", je končala Julka Puc. Nato so jih

Blažonova dekleta: Marta, Justa, Vida, ki so jo ubili Nemci ob napadu, in Zinka

Bili smo obkoljeni. Nemci so nepričakovano napadli, nastalo je divje vpitje in strašno je pokalo. Borci so se zatekli v bunkerje, ki so jih okrog naše hiše zgradili že Italijani, nekaterim pa se je posrečilo med krogami zbežati v gozd. Partizanska četa, ki je bila poslana v zasedo, je spregledala prihod Nemcev, ki so prišli peš. Tanke so pustili v Lozi - na cesti nad Sanaborom. Tako so bili partizani iznenada napadeni in obkoljeni.

Naša družina se je zatekla v shrambo,

Blažonova hiša na Nanosu, požgana ob nemški ofenzivi 26.9.1943

peljali v Vipavo.

Napad je izvedla manjša enota esesovcev divizije "Prinz Eugen", ki je z oklepnimi avtomobili prodirala na Nanos. Ker zaradi barikad na cesti niso mogli z oklepniki naprej, so jih pustili na cesti in peš prodirali proti Blažonovim. V nenadnem napadu, ki je trajal kratek čas, je bilo presenečenje partizanov tolikšno, da so spustili le nekaj rafalov v zrak in se umaknili, ker niso vedeli, kje je kdo. V mraku bi lahko streljali na svoje. Ob

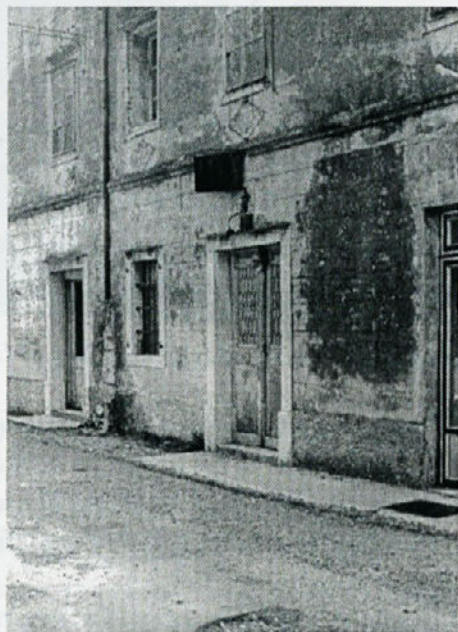
napadu so Nemci ujeli okoli 25 partizanov in civilistov, med njimi dve ženski, ki sta bili v brigadi bolničarki.

Ujete partizane so odpeljali do oklepnikov. Že med potjo, bilo je že temno, se je prvi rešil Dominik Lavrenčič iz Vrhpolja. Vrgel se je pod zid ob cesti. Za njim je skočil Dore Rehar iz Vipave. Tretji se je rešil Karlo Premrl iz Vipave. To je bilo mogoče zaradi teme in zaradi tega, ker je bilo esesovcev manj kot ujetnikov.

Karlo Premrl še živi in je že leta 1977 povedal članom zgodovinskega krožka OŠ Draga Bajca Vipava: *“Ob kapitulaciji Italije sem pobegnil iz italijanske vojske in že tretji dan po prihodu domov sem bil mobiliziran v Vipavsko četo. Šli smo na Črni Vrh in Nemci, ki so bili takrat že v Godoviču, so obstreljevali naše položaje. Dobili smo ukaz, naj se umaknemo na Javornik, nato pa na Nanos. Prišli smo do Blažonove hiše, kjer smo hoteli prespati. S tovarišem sva se odpravila na senik. Nisva se še dobro namestila, že sva zaslišala streljanje pred hišo. Hotela sva zbežati, a so naju Nemci prijeli. Z drugimi so nas z močno stražo gnali po cesti proti Vrhpolju. V Lozi smo zagledali podrti drevesa, ki so zapirala cesto in morali smo iti okoli dreves. Bilo je že temno. V vrsti sem bil zadnji in sem nosil municijo. Namesto da bi šel okoli podrtih dreves, sem skočil za debelo drevo in tam ležal kakih deset minut. Nato sem prečkal cesto in se skril v grmovju. Noč sem preživel pod neko pečino. Zjutraj sem nadaljeval pot po gozdu in prišel do Vipave in domov.”*

Obešanje v Vrhpolju

Ujetnike so v Lozi porazdelili po oklepnih avtomobilih in peljali skozi Sanabor v Vrhpolje. Tam so se ustavili in vse ujetnike popisali. Pri intendantu Gradnikove brigade Albertu Kovačiču -

Hladova hiša v Vrhpolju, kjer so bili v noči na 27.9.1943 ujeti partizani (Foto: Mihael Kompara l. 1978)

Cankarju iz Idrije pri Bači so opazili nove škornje. Takoj jih je moral sezuti in odslej hoditi samo v nogavicah. Po popisu so ujetnike odpeljali do Razdrtega, kjer so morali izstopiti in se postaviti na sredi ceste v vrsto. Esesovski oficir je šel od ujetnika do ujetnika, v vsakega nameril prst in štel: “Eins, zwei, eins, zwei.” (Ena, dve, ena, dve). Nikomur niso grozili in zato ujetniki niso slutili, kaj kuje oficir. Parni so morali stopiti na eno stran ceste, preostali na drugo. Slednje je tovornjak odpeljal nazaj v Vrhpolje, parne pa so s tovornjakom odpeljali v “nadaljnji postopek” proti Postojni. V Vrhpolju so zajete zaprli v gostilniško sobo pri Hladovih in jih klicali posamezno v zgornje prostore, kjer sta bila v sobi oficir in duhovnik. Kdor je želel, se je lahko spovedal. Tedaj še niso vedeli, da so obsojeni na smrt, to so samo slutili zaradi spovedi. Vsi so še vedno upali, da je spoved le strašilna burka. Neparnih je bilo enajst, obesili pa so jih deset, ker jim je predzadnji pobegnil. Pobegli Albert Kovačič - Cankar je po pobegu povedal naslednje:

“Pred menoj so se vsi spovedali, le jaz se nisem.

Duhovniku sem rekel, da mu nimam kaj povedati. Prosil pa sem ga, naj zapiše moj naslov in sporoči moji ženi in staršem, kje sem umrl in kako.

Spodaj v sobi se mi je posrečilo razrahljati vezi na rokah (zvezani smo bili s pleteno vrvjo), vendar sem se delal, kot da sem še vedno močno zvezan. Zgodaj zjutraj 27. septembra so Nemci vsakega posebej odpeljali. V sobo sta prihajala po dva vojaka in vsakič enega odpeljala. Slišali smo krike, nismo pa vedeli, kaj se zunaj dogaja. Kriki bi lahko bili posledica mučenja. Zdelo se mi je sumljivo, zakaj vsi kriki kmalu utihnejo.

Bil sem na vrsti predzadnji. Eden izmed stražarjev je šel pred menoj in mi pridržal vrata, drugi za menoj. Pri izhodu iz hiše je bila tema, ker so avtomobilski žarometi osvetljevali le kostanje,

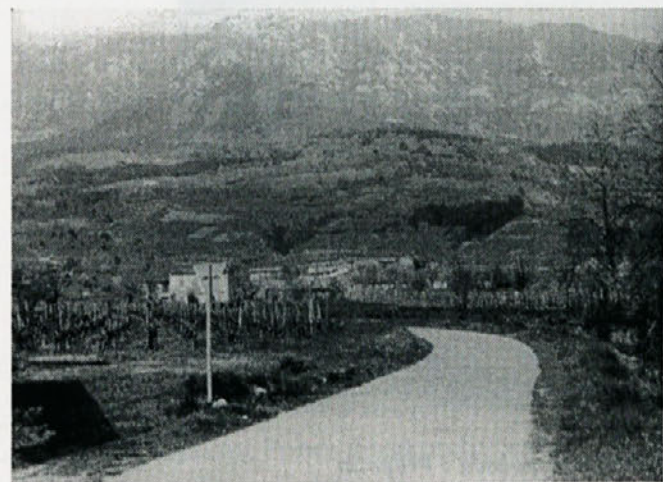

Kostanji smrti pred cerkvijo v Vrhopolju, na katere so Nemci obesili ujete partizane 27.9.1943

štirih in po trebuhu pod žicami v vinogradu, in nato sem tekkel, tekkel. Ustavil sem se na hribu nad vasjo pri cerkvici. Ko sem ugotovil, da ni nikogar v bližini, sem se usedel in naslonil na zaprta cerkvena vrata. Naprej nisem mogel, ker sploh nisem vedel, kje sem, noč pa tako temna, da nisem videl za ped pred seboj..."

Domačini Vrhopolja so se dogodka živo spominjali še po več letih, tako tov. Zora Cuderman l. 1978:

"V noči med 26. in 27. septembrom 1943 sem slišala, da se po vasi premika vojaščina. Slišati je bilo tudi, da se premikajo veje kostanjev. Nisem pa mogla dojeti, kaj se dogaja, ker noč je bila temna, luči pa na cesti ni bilo. Ko sem ob prvem jutranjem svitu pogledala skozi okno, sem opazila, da se nad cesto in pod kostanji v vetru majejo neke postave. Mislila sem, da so nam Nemci napravili strašila. Toda kmalu sem z grozo spoznala, da visijo na kostanjih ljudje. Na hrbtih so imeli plakat z napisom: So strafen wir die Banditen (Tako kaznujemo bandite). Najprej sem spoznala Ivana Lavrenčiča in nato Janeza Marca - Kovačevega. Streslo me je. Kovačev je pred kratkim prišel iz italijanske vojske. Odšel je k partizanom na Nanos in sedaj ga je zadela strašna usoda. Centorinovega, neko dekle in Kovačevega so obesili na vrh, ki je bila napeta čez cesto med kostanjem pred Krečičevo hišo in kostanjem pred cerkvijo. Na kostanjih pri cerkvi pa je viselo še sedem partizanov."

Vinogradi nad Vrhopoljem, proti katerim je tekkel partizan Albert Kovačič v noči na 27.9.1943 in se tako rešil (Foto: Mihael Kompara l. 1978)

na katerih sem zagledal obešence. Med vrati sem se rešil vezi in se zunaj sunkovito zasukal ter z vso močjo udaril stražarja za seboj v trebuh, da se je sklonil in zastokal. V tem trenutku se je prvi obrnil, jaz pa sem ga tako silovito udaril v brado, da je padel na tla. Ker so mi že prej sezuli škornje, sem v nogavicah zdirjal po cesti, kolikor so me nesle noge. Stražarja nista ne videla ne slišala, v kateri smeri bežim. Prvič sem bil v Vrhopolju in kraja nisem poznal. Na ovinku mi je pod nogami zmanjkalo ceste. Padel sem v jarek, poln vode, malo zadihal, splezal čezenj, potem pa po vseh

Struga potoka nasproti Hladove hiše v Vrhopolju, v katerega je skočil partizan Berti Kovačič v noči na 27.9.1943 in se tako rešil smrti

Straslo me je. Kovačev je pred kratkim prišel iz italijanske vojske. Odšel je k partizanom na Nanos in sedaj ga je zadela strašna usoda. Centorinovega, neko dekle in Kovačevega so obesili na vrh, ki je bila napeta čez cesto med kostanjem pred Krečičevo hišo in kostanjem pred cerkvijo. Na kostanjih pri cerkvi pa je viselo še sedem partizanov." Danica Lavrenčič, sestra obešenega Ivana Lavrenčiča, je povedala:

"Ujete so pripeljali v Vrhopolje ponoči in

jih imeli zaprte pri Hladovih. Obesili so bose z rokami zvezanimi na hrbtu. Na telesu Doreta Čuka so bili videti znaki nasilja. Edina ženska je imela zavezane oči. Bila je mlada, s skodranimi lasmi.

Naslednji dan, ponedeljek, je bil deževen dan, pihala je burja in žrtve so še vedno visele. Nemci so se prevažali s tanki gor in dol po vasi. Tu in tam so žrtev zavrteli ali sunili, da je bingljala. Viseli so ves dan, naslednjo noč in še v torek. Bilo je zelo hudo, normalnemu človeku nerazumljivo. V vasi smo bili vsi iz sebe. Nihče ni kuhal, nihče ni bil lačen, nihče si ni upal ničesar storiti."

V torek popoldne sta se z vozom pripeljala v vas baron Massburg iz Vipave ter ing. Evgen Mayer iz Lož. Šla sta na nemško poveljstvo, ki je bilo pri Hladovih, da bi dovolili mrtve pokopati. Obešene so nato domačini popoldne sneli s kostanjev in jih naložili enega vrh drugega na dva voza ter prepeljali na pokopališče. Položili so jih brez krst v skupen grob. Vrvi, na katerih so viseli, so ostale še več let na drevesih, dokler niso preperle. Osem kostanjev še danes spominja na pobesnele zločince med drugo svetovno vojno.

Obešeni so bili naslednji borci:

Obreza Pavla, stara 18 let, iz Dolenje vasi pri Cerknici

Andlovic Janez, star 49 let, iz Lozic pri Podnanosu

Dolenc Alojz, star 19 let, z Goč

Čuk Božidar, star 23 let, iz Vipave

Ferjančič Janez, star 37 let, iz Vipave

Šček Janez, star 35 let, iz Vipave

Žvokelj Anton, star 37 let, iz Vipave

Lavrenčič Ivan, star 28 let, iz Vrhpolja,

Marc Janez, star 18 let, iz Vrhpolja

Trošt Dominik, star 20 let, iz Vrhpolja

Na vrhpoljskem pokopališču je po vojni postavil odbor Zveze borcev NOV Vrhpolje obešenim partizanom spomenik - deset stebrov z imeni žrtev.

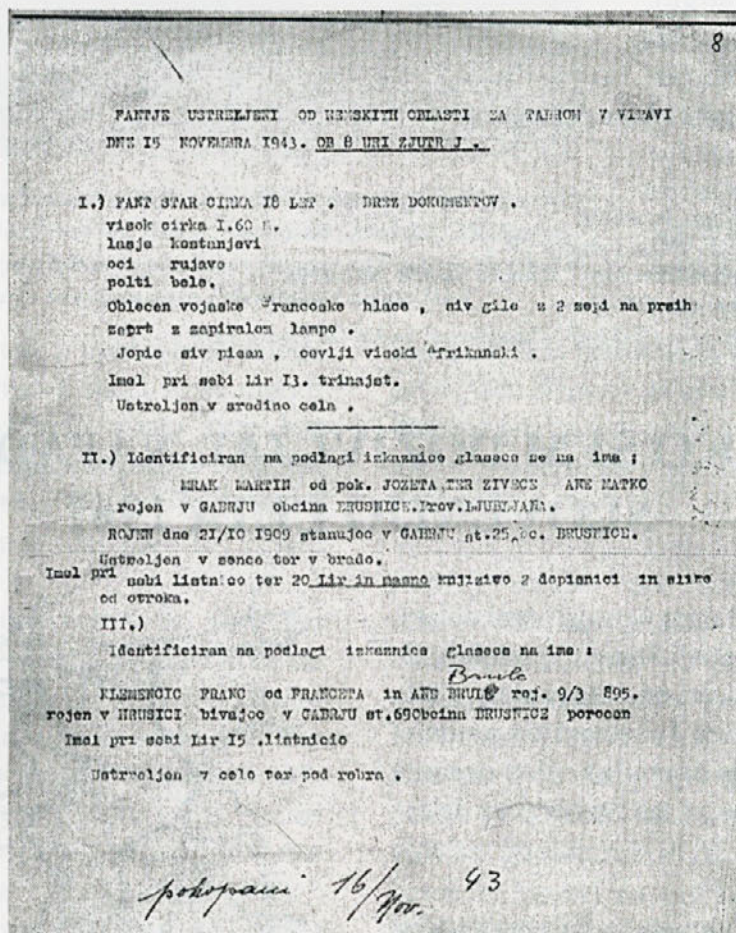

Spomenik obešenim partizanom na pokopališču v Vrhpolju

Nemške postojanke

Nemci so po zasedbi Vipavske doline ustanovili svoje vojaške postojanke. Največja postojanka je bila v Ajdovščini, kjer je bilo 700 mož, v Vipavi je bilo okoli 200 vojakov, v Šentvidu - na Barenici pa okoli 80 mož. Vendar večino moštva v postojankah niso predstavljali nemški vojaki, ampak ruski ujetniki. Iz teh postojank so manjše skupine vojakov stalno patrolirale po okoliških vaseh.

15. novembra so se trije interniranci vračali iz Italije po Vipavski dolini proti Dolenjski. Pred Vipavo so jih nemški stražarji prijeli in v kamnolomu za Taborom v Vipavi ustrelili. Kje so bili ustreljeni pokopani po ustrelitvi, ni uradih podatkov v mrliški knjigi Matičnega urada v Vipavi. Po drugi svetovni vojni pa so bili pokopani v skupni grobnici borcev na vipavskem pokopališču. Podatki o ustreljenih s v zapisniku z dne 15. novembra 1943.

Pod italijansko zasedbo so bili v Vipavi župani - "podesta" italijanski fašisti vse do razpada Italije leta 1943. Po prihodu Nemcev je postal vipavski župan dr. Emil Petrič, advokat, ki je imel odvetniško pisarno v Ajdovščini. Pred prihodom Nemcev je bil predsednik rajonskega odbora OF za Vipavo, potem pa je vedno bolj sodeloval z nemško oblastjo in bil postavljen za nemškega komisarja za Vipavo in Šentvid. Pričel je organizirati Rupnikove domobrance in vzdrževal zvezo z Gorico in Ljubljano. Vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja ga je ukazalo ubiti. Ukaz so izvršili organi varnostnoobveščevalne službe 30. novembra 1943 zvečer pred njegovim stanovanjem v Vipavi. Ob njegovi smrti so v Primorskem poročevalcu dne 15.12.1943 izdali poseben komunike, ki je obsegal trinajst točk, kjer so naštetih vzroki, zakaj so ga ubili.(3)

V začetku decembra 1943 so Nemci izpraznili postojanko v Vipavi. Tudi v Ajdovščini je ostalo samo 200 vojakov. Ponovno so prišli Nemci v Vipavo konec decembra, bilo pa jih je okoli 1200. Nastanjeni so bili v vojašnicah in po številnih hišah v Vipavi.

Dejavnost osvobodilnega gibanja po nemški zasedbi Vipave ni prenehala. Konec oktobra 1943 je bil ustanavljen odbor ZSM (Zveze socialistične mladine) za Vipavo. Sekretarka je bila Milka

Jež. Novembra 1943 je bila ustanovljena organizacija SKOJ v prostorih bivše občine. Organizator je bil Srečko Perhavec, ki je vodil prve marksistična krožke. Prva sekretarka SKOJ-a je bila Evelina Humar. 7. novembra 1943 je mladina izvedla veliko trosilno in napisno akcijo. Po Vipavi in vojašnici so raztresli letake z napisi: ŽIVELA OF, ŽIVEL TITO, SMRT FAŠIZMU - SVOBODO NARODU, ki jih je mladina sama izdelala. Ta gesla so napisali tudi na zidove hiš in narisali rdeče zvezde. Na kostanje ob novi cesti so obesili veliko slovensko zastavo, na vsako drugo drevo pa manjše zastavice. Naslednji dan so Nemci divjali in povečali straže.

Tudi po nemški zasedbi Vipave so z delom za partizane poleg mladine nadaljevale žene in odbori OF v okviru vipavskega rajonskega odbora OF. Delo aktivistov je bilo v decembru 1943 nekaj časa lažje, ker so Nemci izpraznili postojanko v Vipavi, tako je bil v Vipavi ustanovljen tudi krajevni NOO.

(Nadaljevanje: Leto 1944)

Zaželjene so dopolnitve tega prispevka.

Vera Poniž

Viri:

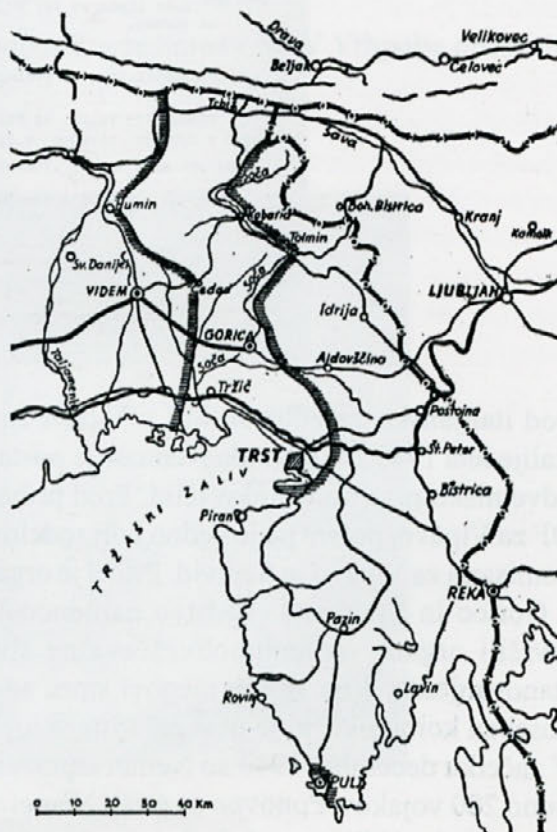
1. Lojze Bizjak: Gornja Vipavska v NOB
2. Naš kraj včeraj in danes - Bilten Vrhpolje 1979
3. Judita Podgornik: Diplomsko naloga "Vipavsko okrožje 1941-1945"
4. Duška Ferjančič: Zgodovina OF Vipave
5. Nemški zločini na Nanosu in v Vrhpolju - zgodovinski krožek OŠ Vipava 1978

KAKO SEM DOŽIVLJAL NAPAD NA SLOVENIJO LETA 1941

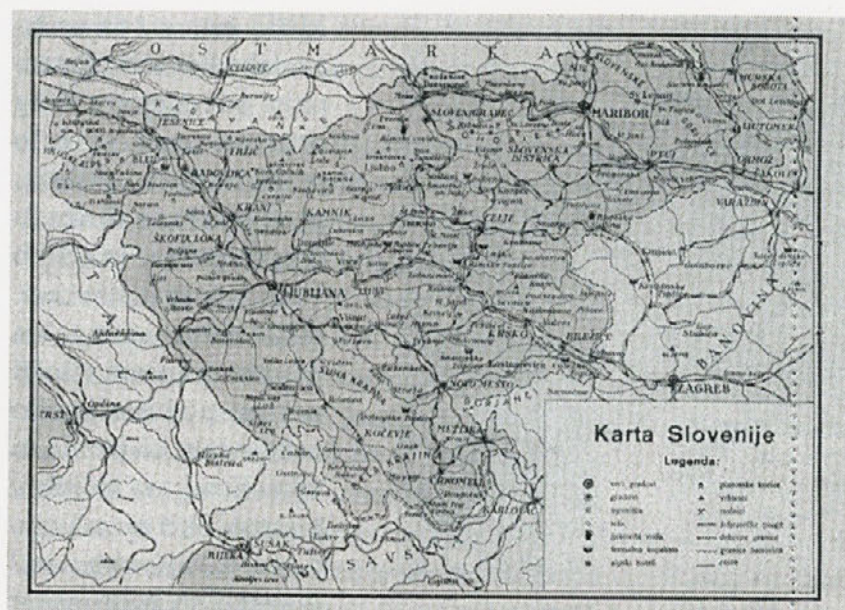
Nad Evropo so se takrat zgrinjali črni oblaki, vse je kazalo, da bo tudi Slovenijo zajela huda nevihta z divjim neurjem. Slovenija je bila takrat del **Kraljevine Jugoslavije** z uradnim nazivom **Dravska banovina**. Vse ozemlje naše ožje domovine, razen Primorske z delom Istre in Koroške, je bilo v sklopu tedanje Jugoslavije.

Agresorji na Slovenijo so bili nacistična Nemčija, fašistična Italija in osvajalna Madžarska. Po napadu in kratkotrajni vojni so napadalci zasedli naše kraje. Ozemlje so si razdelili tako: večji, severni, vzhodni in zahodni del so zasedli Nemci, to je Gorenjsko in Štajersko; južni del Notranjske in Dolenjske Italijani; severovzhodni del Prekmurja pa Madžari.

Takrat sem hodil v osnovno šolo, imel sem šele dvanajst let. Med šolarji je bilo tudi manjše število nemških otrok, od tega so bili trije v mojem razredu, dva fanta in eno dekle. Lepo smo se razumeli in ni bilo razlik med njimi in našimi učenci. Štirinajst dni predno se je začela vojna, vdor napadalcev na

Po prvi vojni so tujci barantali z našim slovenskim ozemljem; italijanski predlog je bil, da bi dobili poleg Primorske še del Gorenjske in Notranjske

Karta Slovenije (Dravske banovine), taka razmejitve je nastala po prvi svetovni vojni. Dravska banovina je mejila z Italijo, Ostmarko (Avstrijo), Madžarsko in Savsko banovino. Meja z Italijo je potekala vijugasto od Rateč do Snežnika in od matične domovine je odsekala našo Primorsko z delom Istre

Jugoslavijo, so te otroke iz naše šole po nalogu Nemcev odpoklicali in s starši so se morali izseliti v zaledje avstrijske strani meje; ker pa je bila tedaj Avstrija priključena Nemčiji, je bilo vse to Deutsches Reich¹. To pa je bil za nas opozorilni znak, da lahko kaj kmalu pride do vojne.

V tistem času smo živeli v Št. Ilju² pri Mariboru, nekaj sto metrov proč od državne meje s takratno Nemčijo. Oče je bil v službi na carini in njemu so bile še bolj znane spremembe, ki so se tedaj dogajale ob naši meji. Prisluhnil sem očetu, ko je mami pripovedoval, kako je čez mejo prišel naš jugoslovanski konzul z Dunaja in jim rekel: "Kaj sploh še čakate na meji, saj je od Gradca do meje nepretrgana, do zob oborožena kolona nemške vojske, motorizacija z vso lahko in težko oborožitvijo in tehniko."

Moji starši so poslali takrat štiri velike zaboje s perilom, oblekami in drugimi potrebščinami k znanec v Notranje Gorice pri Ljubljani. Tja smo se odpravili naslednji dan z vlakom, to je bilo petega aprila 1941. Toda bilo je vse zaman, v Mariboru nas je policija nagnala nazaj domov, češ: "Kaj pa delate paniko, ko pa ni nič." Zvečer smo se morali vrniti domov z vlakom. Prtljago smo znosili v stanovanje in odšli spat. V tej noči, šestega aprila ob pol dveh, me mama kriče zbudi: "Vstani! Vojna je!" Zemlja se je tresla od nemške kanonade,

v temni noči so švigale nad nami raznobarvne rakete in razsvetljevale nebo. Med nami je nastal preplah.

Hitlerjeva nacistična Nemčija je napadla Jugoslavijo brez vojne napovedi. Imela je posebno taktiko in strategijo, tako je napadla Jugoslavijo prve dni meseca aprila, takrat so uslužbenci že prejeli plačo, bila je noč iz sobote na nedeljo, cvetna nedelja, ko ljudje trdno spijo, ura je bila pol dveh ponoči. Takrat so v trenutku sprožili blitz

krieg³. Nekaj podobnega se je dogajalo tudi pri napadu Nemcev na ostale evropske države. Kakšno uro za tem pride oče iz službe. Dajal nam je pogum, da smo odšli s prtljago proti železniški postaji v Št. Ilj. Nič ni pomagalo več, vse je bilo prekinjeno. Zemlja se je kar naprej tresla, po zraku so bobnela mnogoštevilna letala, bombniki, ki so bombardirali Jugoslavijo. Naši vojaki so spustili v zrak železniški predor in dva mosta, ki so ju imeli zaminirana že nekaj mesecev poprej.

Oče nas je še nekaj časa spremljal na poti in potem je odšel nazaj na mejo v službo. Od tam so ga premestili drugam... v bližnji betonski bunker na griču. Tam so njega in ostale zaprli z dvojnimi železnimi vrati in jih zaklenili, v notranjosti so bile za okna le železne strelne line, orožje in municija, brez vode in hrane. Pozno popoldne so jih obvestili, da so jih izpustili in poslali v drugo obrambno linijo. V sosednjem bunkerju je bil tudi očetov nadrejeni, starešina oddelka, ki je bil ranjen, en vojak poleg njega pa mrtev. Nemci so pri napadu izstrelili granato točno skozi njihovo strelno lino.

Tudi druga obrambna linija nad Štrihovcem⁴ se je za Jugoslovane kaj klavarno končala. Nemci so maloštevilno vojsko zajeli in med njimi je bil moj oče; ker pa je dobro znal nemško, so ga še isti dan izpustili. Za tem so minili štirje dnevi, ko so ga ponovno aretirali,

Karta Jugoslavije, ki je bila razdeljena na deset banovin: 1. Dravsko banovino (Slovenija), 2. Savsko banovino, 3. Primorsko banovino, 4. Vrbovsko banovino, 5. Drinsko banovino, 6. Zetsko banovino, 9. Vardarsko banovino in 10. uprava mest Beograda, Zemuna in Pančeva.

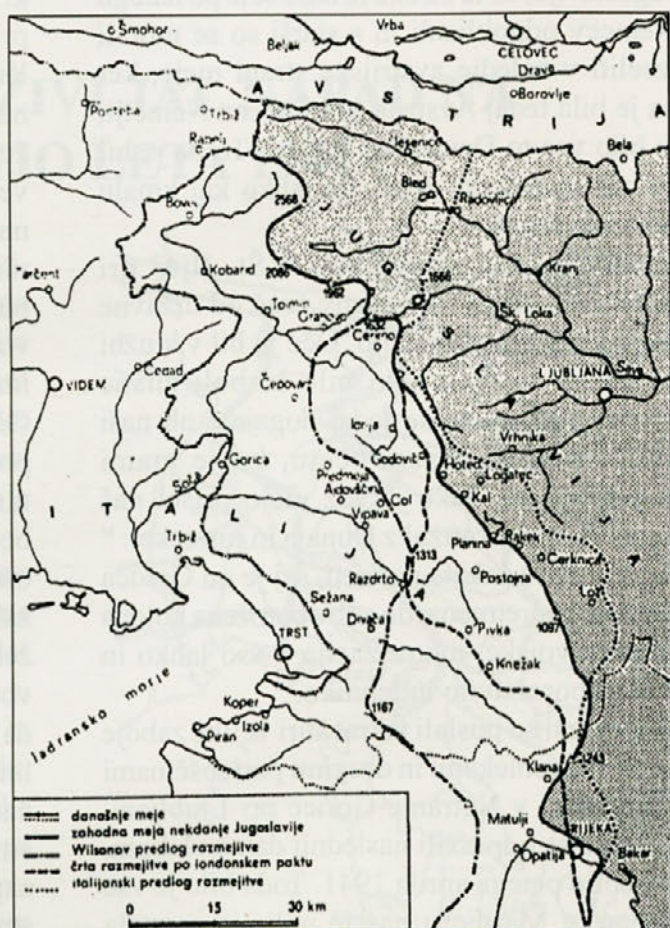
to pot nemški policisti in ga odpeljali v Leibnitz⁵ pod obtožbo, da se je skrival kot oborožen upornik.

Lahko si samo mislite, da temu sledi v vojnem času smrtna obsodba. Na zaslišanju pred obsodbo se je že drugič rešil s tem, da je znal nemško in v obrambo je povedal še to, da je bil kot mlad sedemnajstletni avstrijski vojak na fronti v prvi svetovni vojni.

Ostali smo brez očeta, brez sredstev za preživetje, kakšenkrat nam je pomagal rdeči križ, da smo preživeli te težke dni. Dolgo časa sploh nismo vedeli, kje je oče in ali je živ ali mrtev. Pozneje so ga iz zapor v Grazu⁶ izgnali iz Nemčije. Ker je bil rojen na tedanjem italijanskem okupacijskem področju, zaradi znanja nemščine in zaradi "tujega državljanstva" je ostal živ.

Minil je peti dan, odkar se je začela vojna z Jugoslavijo, po nemški zasedbi tega dela Slovenije, to je bilo enajstega aprila; takrat pride zjutraj k meni sošolec in mi reče, naj grem z njim v trgovino Svaty⁷. Ko sva šla mimo občinske zgradbe, opaziva močnejšega moža, ki se nama je bližal, oblečen v črne jahalne hlače, rjavo srajco in obut v črne škornje - nacist. Pomahal je z roko in zakričal: "Komen sie hier!"⁸ Nato naju je odpeljal na občino, v pisarno.

Mislil sem si, da se bo to slabo končalo. Potem naju odvedejo v drug prostor, kjer je bilo polno orožja in streliva, predvsem so bile tu lovske puške, ki so jih Nemci pobrali lovcem. Ukazali so nama, da morava to znositi visoko gor na podstrežje. Po nekaj urah, ko je bilo to opravljeno, sva morala v pisarno. Spet mi je šinilo v glavo, kaj bo pa zdaj? Popisali so naju, nakar sva se morala podpisati. Nato so nama dali vsakemu po petdeset

Na desni strani označena meja med Slovenijo in Italijo med dvema vojnoma. Za tem sledi po drugi vojni obeležena demarkacijska črta na Primorskem, določena v sporazumu med jugoslovansko vlado, Veliko Britanijo in Združenimi državami Amerike

dinarjev⁹ in sva odšla domov. S tem je bil zaenkrat hud strah mimo in tudi doma so bili zelo v skrbeh.

Tukaj pri nas na Primorskem je bilo takrat prav tako čutiti vojno psihozo in pozneje upor ljudstva proti okupatorjem. Res je tudi to, da Italijani v začetku niso tako nasilno ravnali kot Nemci. Dokaz za to je, da so Italijani tedaj na okupiranem ozemlju Notranjske in Dolenjske dovolili dvojezične napise na ustanovah in lokalih in pustili so slovenske šole. Povsem nasprotno pa je bilo v tistem delu, ki so ga okupirali Nemci; izbrisali so vse, kar je bilo slovenskega.

Opisal sem, kar sem doživljal in kar se je dogajalo pred začetkom in na začetku druge svetovne vojne pri nas v Sloveniji. S tem se niso končale vojne grozote v skoraj štiriletni vojni, dalje so še ugašala mnoga življenja nedolžnih ljudi.

Franc Cerovšek

Op. pisca:

¹ *Deutsches Reich* - nemški rajh, nemška država

² *Št. Ilj* - v predvojni Jugoslaviji se je naselje imenovalo Št. Ilj v Slovenskih Goricah, sedaj se imenuje Šentilj

³ *Blitzkrieg* - bliskovita vojna, ko so Nemci napadli Jugoslavijo in druge države

⁴ *Štrihovec* - prva vas iz Šentilja proti Mariboru, tam je bila na gričih druga obrambna linija Jugoslovanov

⁵ *Leibnitz* - Lipnica, mestece v tedanji Nemčiji, sedaj v Avstriji

⁶ *Graz* - izgovori Grac, glavno mesto Štajerske marke (Steiermark), po velikosti na drugem mestu za Dunajem v Avstriji. Na hrbtni strani zemljevida - avtokarte, izdanega pred leti v Avstriji, piše v razlagi dobesedno: Graz (von Slowenisch "gradeč" = Kleine Burg). Prevedeno: Graz (iz slovenskega "gradeč" = mali grad). Torej so Avstrijci - Nemci le priznali, da so tam nekdaj živeli Slovenci.

⁷ *Svaty* - priimek, ime trgovine, verjetno je bil lastnik po rodu Čeh

⁸ *Kommen sie her* - Pridite sem

⁹ *Petdeset dinarjev* - jugoslovanski srebrni kovanec za petdeset dinarjev

MAKS COTIČ JE UMRL PRED 70. LETI, 50 LET PREJ PA JE POSTAL UREDNIK EDINOSTI

Za nami so spominske slovesnosti ob sedemdesetletnici smrti štirih bazoviških junakov Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča, ki so se neizbrisno zapisali v zavest naših ljudi. Ob njih oživlja zgodovinski spomin pri starejših, obenem pa se na novo zapisuje v mlajših generacijah, ki niso poznale ne krutosti fašizma ne vojnih grozot. Streli na bazoviški gmajni niso ugasnili

življenja samo štirim mladim fantom, ampak so globoko prizadeli sodobnike. Posebno starejši, ki so vse svoje življenje posvetili ozaveščanju slovenskega ljudstva v naših krajih, so le s težavo prenesli težek udarec, enega med njimi pa je celo dokončno strl. To je bil Makso Cotič, dolgoletni glavni urednik in pozneje ravnatelj tržaškega dnevnika Edinost. Komaj dobra tri leta so minila, odkar se je umaknil v pokoj, skorajda natanko dve leti od ukinitve Edinosti (4. sept. 1928), kar je bila samo ena od postavk v sistematičnem uničevanju vseh slovenskih kulturnih in političnih organizacij. Streli v Bazovici so bili samo zadnji udarec, ki pa je presegel meje njegove zmogljivosti. V četrtek 11. sept. je zvečer s prijatelji še diskutiral o krvavih dogodkih in krutih represalijah in nihče ni slutil, da mu moči pojemajo. Bil je še vedno krepak in navidezno povsem zdrav, in vendar je bil to njegov zadnji večer, naslednje jutro se je ob osmi uri zgrudil, odpovedalo mu je srce.

Pogreb Maksa Cotiča v Mariboru, kamor se je preselil 1928. leta, je potrdil takratno še vedno tesno povezanost med matično domovino in »zamejstvom«, ki ni nič drugega kot neposrečena komaj nekaj desetletij stara skovanka. Pred sedemdesetimi leti smo tudi Primorsko čutili kot naš skupni življenjski prostor, enako kot Kranjsko, Štajersko in tudi Koroško. Takratni Maribor je dokazal, da ceni dolgoletnega urednika Edinosti kot svojega človeka, čeprav je živel tam šele dve leti. Edinost je bila znana po vseh slovenskih deželah in Trst naše okno v svet. Nihče se ni čudil tržaškemu Slovencu s pripombo, kako lepo govori slovensko, kar se danes v Ljubljani primeri marsikomu iz zamejstva. Zgodovinski spomin na leta v nekdanji skupni, čeprav nemško govoreči državi je bil še dovolj živ, zato je takrat Cotičeva smrt pustila globoko občuteno sled, ki je pomagala ohranjati zavest o naši povezanosti, kakršna se je izoblikovala ob 52-letnem izhajanju Edinosti, ki je dosegla celo 15.000 izvodov dnevno. Izjemni uspeh je bil v veliki meri zasluga njenega urednika Cotiča, ki se je preko 36 let trudil za njen napredek in rast. Začetki lista so bili namreč zelo skromni, oral je ledino in si s težavo pridobival bralce. Rednih naročnikov je imel zelo malo, bolj kot nanje so računali na prodajo v trafikah. Prvi odgovorni urednik leta 1876, ko je Edinost izhajala komaj dvakrat mesečno, Ivan Dolinar je, kot so pripovedovali, hodil od tobakarne do tobakarne povpraševat, kako gre prodaja in bil ves zadovoljen, če je izvedel, da so prodali nakaj izvodov. Denarno so jo omogočali in podpirali premožni tržaški slovenski trgovci. Redno so jo prejeli predvsem člani Političnega društva Edinost, zato je bila naklada 500 izvodov. Franc Cegnar, prvi dejanski urednik lista, je dobival za vsako številko 7 gold. 50 kr. nagrade. Kljub temu, da so izdajatelji varčevali, kolikor so mogli, so se že ob koncu prvega leta spopadali z veliko izgubo. Nič bolje ni bilo naslednji dve leti in na občnem zboru političnega društva je tajnik Dolinar poročal, da bo list, ako ne bo več dobre volje pri našem ljudstvu »vzela suša junija meseca in ga za večno pokopala«. Potožil je, da kljub trudu ni pravega uspeha in se vprašal, ali ne bi bilo

bolje vse pustiti. Kljub vsemu se mračne napovedi niso uresničile, leta 1880 je začela Edinost izhajati enkrat tedensko in leta 1883 dvakrat, pa tudi njena naklada je rastla. To so bila leta, ko se je začel s svojimi dopisi v razne liste uveljavljati Makso Cotič, doma iz Vipave, kjer se je rodil 7. decembra 1854. Zaradi materine smrti je moral opustiti svoje šolanje na realki v Gorici in se vrniti domov, vendar se ni mogel sprijazniti z življenjem v Vipavi. Začel je pisati in pošiljati svoje prispevke v nemške liste v Zagreb in Prago. Stike z njimi je navezal, ko je služil vojaški rok v Pulju. Takrat se je povezal tudi s Trstom. Sodeloval je pri humorističnih listih Rogaču in Jurju s pušo, potem pa še pri Edinosti. Njegovi prispevki so pritegnili pozornost in bili deležni splošne pohvale, kar ga je nazadnje pripeljalo v časnikarski poklic. 1. januarja 1890 je prevzel uredništvo Edinosti. Kljub zelo omejenim denarnim sredstvom se je kmalu pokazala njegova organizacijska in časnikarska sposobnost, ob kateri je Edinost pridobivala ugled in bralce. Štiri leta po njegovem prihodu je začela izhajati trikrat tedensko v dveh izdajah, jutranji in večerni. Ker so se bali razpusta političnega društva, so osnovali Konzorcij lista Edinost in začeli list izdajati vsak dan razen ponedeljka. Dnevnik se je tiskal v 700 do 1000 izvodih, kmalu pa je naklada dosegla zavidljive številke 2000 in potem celo 3000 izvodov dnevno. Ko so dobili svojo tiskarno, so se kmalu povzpeli na šest in osem tisoč izvodov; ob volitvah pa celo na dvanajst tisoč. Leta 1914 se je po zaslugi dr. Gregorina Edinost preselila v svoje nove prostore v ul. Sv. Frančiška 20. Obrtna komisija jo je ob njenem kolavdiranju ocenila kot najmoderneje urejeno tiskarno v Trstu. Ob polstoletnem jubileju Edinosti je prav nekdanji tržaški politik in gospodarstvenik dr. Gregorin zapisal, da je z razvojem Edinosti tesno povezano vse tržaško slovansko gospodarsko, kulturno, društveno in politično delo. Do zloma Avstrije in tudi pozneje, pod Italijo, je ostala »v Edinosti utelešena vsa kulturna in politična energija ne le tržaškega Slovanstva, ampak tudi vsega Slovanstva v Julijski Krajini sploh«.

O Cotiču pa meni, da je »živa kronika in živ

leksikon narodnega snovanja na tržaškem ozemlju...« in še, da je »Cotič delil težave in uspehe Edinosti v vsej skromnosti, zato pa z občudovanja vredno požrtvovalnostjo«. Kljub svojim velikim zaslugam za razvoj lista vse do leta 1915, ko je zapustil Trst, se je dr. Gregorin zavedal tudi izjemnega deleža sposobnega urednika, pod čigar vodstvom je list dosegel stopnjo, ki so mu jo marsikje zavidali.

In v čem je bila skrivnost uspeha, ki ga je Edinost dosegla pod Cotičevim uredništvom? Šlo je predvsem za dosledno zvestobo že ob ustanovitvi postavljenemu programu, v katerem je zapisano, da bo list neodvisen in svobodoljuben, ne pa svobodnjaški. V tretji točki piše, da bo miroljuben, kar pomeni, da »ne bode budil domačih preprirov, ampak priporočeval bo edinost in slogo; mir zemlji, dobra volja ljudem!« Potem beremo še, da bo list naroden in da bo odločno odbijal sovražne napade na slovensko narodnost, da se bo boril za pravice našega jezika v šolah, pisarnah in javnih uradih. Budil bo slovensko domoljubje, učil, dramil in krepil naše ljudstvo. Na koncu pa še to, da se z verskimi zadevami ne bo ukvarjal in le to želi, »da vsak ohrani mirno in čisto vest, da bodi njemu in vsem najbolj prav«.

Naloga Edinosti je bila iskati stike z vasjo in mestom, ali kakor je zapisala sama, da segajo njene korenine »v skromno tišino dežele in bujno vrvenje svetovnega pristanišča«. Postala pa je po vojni tudi posredovalec med obema narodoma, italijanskim in slovanskim. Programske osnove Edinosti se z desetletji niso spremenile, ostale so enake. Že leta 1882 je župnik Matija Sila v svoji zgodovinski knjigi Trst in okolica zapisal: »In vstala je krepka Edinost, katera naj se vedno drži svojega vzpodbujevalnega gesla: v edinosti je moč; gotovo je ona že veliko pripomogla, da se je obudila narodna samozavest slovenske okolice!« Takrat in tudi še vrsto let pozneje je bil urednik sam za vse, od pisanja člankov do skrbi za tiskanje, kar pomeni tudi delo korektorja in tekača od uredništva do tiskarne.

Cotič pa je bil še veliko več kot to. Dolga leta je bil tajnik političnega društva, nekaj let starosta Sokola, predsednik Pevskega društva

Kolo, odbornik in tajnik Delavskega podpornega društva. Med vojno je ustanovil podružnico družbe sv. Cirila in Metoda za Šentviški okraj, v katerem je živel precej slovenskih železničarjev. Zato so nameravali tam odpreti novo slovensko šolo, do česar pa kljub že zbranemu denarju ni prišlo.

Ob 25-letnici uredniškega dela je Edinost posvetila svojemu zaslužnemu uredniku kar celo naslovno stran, ko pa je po 37 letih dela odhajal v pokoj, sta o njem pisali kar dve številki Edinosti. Ob njegovih jubilejih so mu osebno čestitali vsi pomembni tržaški politiki, pisali pa so o njem tudi ljubljanski, zagrebški in praški listi.

Motil bi se, kdor bi mislil, da je bilo v Cotičevih časih lahko vztrajati pri enotnosti in se uspešno upirati klicam političnih združ, katerih ni manjkalo niti v bližnji Gorici. O takratnih razmerah zgovorno priča prispevek v jubilejni številki Edinosti 17. januarja 1927. Napisal ga je dober poznavalec tržaških razmer in tudi na splošno slovenskih - dolgoletni ljubljanski župan, pa tudi deželni in državni poslanec Ivan Hribar. Zapisal je, da je bila v Trstu nujno potrebna popolna edinost Slovencev in nadaljeval: »Saj se je moralo vse narodno delo začeti od spodaj navzgor. V množicah, ki so doma pač še slovenski govorile, a so se izven domačega ozidja, ko da je to nekaj samo po sebi umljivega, posluževale italijanske govorice. Še več: ta okolnost je popolnoma ubila v njih zavest, da pripadajo povsem drugemu kulturnemu krogu, ko onemu, v katerem so se vsak dan gibali.« Samo del družbe se je zavedal nevarnosti položaja avtohtonega slovenskega prebivalstva na njegovih rodni tleh. Zato je že ob rojstvu Edinosti obveljalo geslo »V popolni slogi k skupnemu delu za edinost naroda!«

»Edinost se je po tem geslu dosledno ravnala«, nadaljuje Hribar. »Njo so čitali vsi sloji naroda; pri njej so sodelovali vsi stanovi. Dom, cerkev, šola so bili v tej dobi pri složnem delu za srečo naroda.«

»Tako pa ni bilo vedno v vsej slovenski domovini«, ugotavlja Hribar. »Strasti medsebojnega boja so se bile razvnele v Ljubljani ter se razbežale preko kranjskih meja na Štajersko in Goriško. Kakor

razbesnelo valovje so butale te strasti na vse strani.« Zastrupljene puščice so letele tudi v Trst in uredniki Edinosti so težko ohranili mirno kri, »premagovali so se z občudovanja vrednim samozatajevanjem.« Edinost se je kljub ostremu političnemu boju dveh vodilnih slovenskih strank ravnala edinole po svojem programu in gledala na korist naroda. »Da je iz njenih predalov le količkaj pogledal škrat razdora, bi bil naš narod razcepljen tudi v Trstu in Istri, kakor je bil razcepljen povsod drugod. V Trstu je ta nevarnost bila posebno velika... Duševna stran življenja se, kar se prožnosti tiče prilagoduje njega gmotni strani. Iz teh razlogov je bilo v Trstu, tako med inteligenti kakor v širših ljudskih plasteh, silno veliko razpoloženja za gesla, zaradi katerih je v zaledju divjal boj... Toda uredništvo se je oprijelo srednje črte.« Mnogoštevilni članki so vabili k složnemu delu in enotnemu nastopanju. Od majhnih omizij, okoli katerih

je leta 1876 človek lahko preštel vse narodno zavedne Slovence v Trstu, je po zaslugi Edinosti v nekaj desetletjih ta številka narastla na stotine in tisoče...« In vsa ta družba je bila kot ena rodbina. Naš jezik jo je spajal; prevečala jo je ljubezen do naroda... Danes je našim ljudem iskrene bratovske ljubezni in složnega dela bolj potreba nego kdaj prej.« Z upanjem, da bo ostala Edinost zvesta svojim načelom tudi naslednjih petdeset let, končuje svoj prispevek iz Ljubljane Ivan Hribar. In če obenem vemo, da je bil izvrševalec teh političnih načel skoraj štirideset let Makso Cotič, najprej kot odgovorni, potem glavni urednik in nazadnje kot njen politični direktor, ni težko razumeti, zakaj so ga bazovski streli zlomili. Z napredovanjem fašizma so začeli pokati temelji njegovega življenjskega dela.

*Lelja Rehar Sancin
(Primorski dnevnik, 1. okt. 2000)*

SLUŽIL SEM NA VILI ANI

Leta 1934 sem šel služiti na Vilo Ano h gospodu Mirku Princesu. Takrat sem bil star 15 let.

Poznal sem njegovo mater in očeta Franca. Mati je bila doma od Kobalovih, iz hiše, kjer sedaj stanuje družina Pavzinovih. Bila je zelo čvrsta in pridna. Delala je doma, na njivi in v vinogradu. Kadar je peljala delavce v vinograd, jim je naročila, da povežejo samo tiste mladike, ki tako štrlijo, da bi ovirale škropljenje. Oče Franc je ponavadi sedel z gosti v gostilni in se z njimi pogovarjal.

Prvi sin je bil Ivan, ki je umrl mlad, drugi Mirko, najmlajša pa je bila Radica, ki se je kasneje poročila v Benetke.

Kmetija je imela vinograde na Slapu in pri Mančah. Na Slapu je rasel rizling in mešano grozdje, pri Mančah pa je imel mešano in muškato. Hrame za vino je imel gospod Mirko v Tabru. Tja smo hodili po vino za gostilno. Imel je devet sodov, trije so imeli 20 hl, ostali pa 16-17 hl. Imel je še tri »brigle« in štiri »bdne«, dve preši in en mlin za grozdje. Imel je dobro vino. V glavnem je bilo mešano iz

raznih sort. Tega je bilo 60 hl, 10 hl pa je imel muškata. Vse vino je prodal v gostilni po 2,40 lire. Kmetje so ga takrat doma prodajali po 0,80 lire. Če se mu je zdelo, da bo vina premalo, je kupil grozdje, vedno od Podražanov, po dva do tri voze grozdja ali še več. Nikoli ni kupil vina, samo grozdje. Vino je delal sam.

Imel je dve njivi – eno pri Močilniku pri »Malnerški grapi«, eno pa pri »Taveliki topoli pri Pudlogi« pri Vipavi. V hlevu sta bila po dva prašiča, v štali pa tri krave in tudi kakšna telica. Vse je bilo sive švicarske pasme. Mleko je porabil doma in delali smo »pouter«. Vsak dan sem pobiral jajca, po en koš jajc ali še več. Gostilna je takrat slovela kot ena boljših v Vipavi. Vse je bilo pridelano doma, zelenjava, vino, mleko, jajca, maslo in drugo. Takrat so imeli na hrani od 30 do 40 italijanskih oficirjev. Če je bilo v sobah prosto, so pri njih tudi spali. Torej je bil že takrat na Vili Ani pravi »kmečki turizem« z bazenom, kegljiščem in baliniščem.

Dobro se spominjam bazena. Bil je obzidan

okolli in okoli. Na eni strani je bil letni vrt in restavracija, na drugi strani je bilo od 20 do 22 kabin za kopalce. Ker je bil zaprt od vseh strani, je predstavljal intimni prostor. Bazen je bil iz dveh delov. Manjši bazen v izmeri 3 x 6 m je bil za otroke. Tu je bila voda visoka 50-60 cm. Večji bazen je bil velik, verjetno 16 x 16 m, morda tudi 20 x 20 m. Na eni strani, kjer je bila deska za skakanje, je bila voda visoka približno 2m in pol, na drugi strani pa en meter in pol. Voda je v bazen pritekala iz potoka Gacke. Voda je tekla preko jeza v bazen in od tam odtekla na drugi strani pod staro hišo pod »balinišče« v potok, in nazaj v Gacko. Voda je bila čista bolj kot danes morje. Spomladi smo bazen izpraznili. Stene so bile betonske, zato smo jih strgali s krtačo in z metlo pometli umazanijo. Nato smo vse skupaj sprali z vodo in spustili vanj čisto vodo. Spominjam se italijanskega oficirja, ki se je prihajal kopat že aprila in potem vsak dan do zime. Šel je do skakalne deske, se tam pokrižal in skočil v vodo. Kopali so se tudi drugi oficirji, dočim vojakov ni bilo videti. Iz Vipave so hodile na kopanje premožnejše družine oz. vipavski veljaki. Tam so bile tudi otroške kolonije z učiteljicami. Otroci so jedli v stavbi zadaj za kuhinjo, spali pa so pod šotori. Moški so imeli približno enake kopalke kot danes, ženske pa enodelne s krili. Bazen je bil odprt vsak dan, vendar je bilo ob nedeljah več kopalcev. Vstopnina za bazen je bila eno liro. Ponoči je bil zaprt. Bazen je bil odprt že pod Avstrijo, jaz se ga spominjam kot otrok že od leta 1925. Pozimi je voda v bazenu zamrznila in g. Mirko se je rad drsal na ledu. Povedal mi je, da se je naučil drsanja v Postojni. Čez dan je hodil v šolo in se učil za pleskarja. Zvečer in ponoči se je učil drsanja na tečajih. Že takrat je imel drsalke. Drsati je znal tudi oficir, ki je bil redno na bazenu, najbrž je bil športnik in ni mnogo govoril. Spominjam se, da je enkrat tekla po

ledu kokoš in se ustavila na sredini bazena. Za njo je pritekel Mirkov sin Jurij, ki je bil rojen leta 1933. Ker je bil led tanek, je počasi začel pod otrokom pokati na vse strani. Jurij je jokal. Tekel sem po g. Mirka, ker nisem vedel, kaj bi naredil. Gospod Mirko je pričel lomiti led od stopnic proti sredini bazena. Tako je rešil otroka. V vodo je šel kar oblečen. Na vili Ani sem rad služil. Tam sta bili dve dekli. Ena je bila doma z Gore. Krmila je prašiče, molzla krave in pomivala posodo. Milena pa je bila doma s Planine, stregla je gostom. Po potrebi je pri strežbi pomagal tudi g. Mirko, domača hči Radica pa je bila kuharica in je skrbela za dobro hrano. Poleg mene je bil na vili Ani še hlapec France Drejcov iz Vipave. Po navadi sem krmil krave, kokoši, pobiral jajca in cepil drva. Kosil in urejal sem tudi letni vrt. Ob nedeljah sem postavljaj keglje na kegljišču, ki je bilo na drugi strani bazena. Proti kasarni pa je bilo balinišče z dvema stezama. Kegljat in balinat so hodili moški iz okoliških vasi. Gospod mi je plačal 30 do 40 lir na mesec. Tam sem imel tudi vso hrano. Lir nisem nikoli videl, ker jih je dobila moja mati, da je lahko kupila moko. Pozimi sem spal v štali, poleti pa na štali v senu. Ko je bila košnja, je g. Mirko najel vse kosce z Gradišča. Plačal je dobro, eno do dve liri več kot drugi. Vso košnjo smo spravili domov na roke, ker ni imel vprežne živine. Imel je lepe krave in je zelo cenil živino. Po II. svetovni vojni je vozil krave v Ljubljano na razstavo in vedno dobil nagrado. Gospod Mirko je bil dober človek, imel sem ga rad, pa tudi on mene, ker sem ubogal in bil v vsem pošten. V Vili Ani sem služil tri leta. Od tu sem šel gradit cesto na Rebrnice, k italijanskemu podjetju Puricelli. Po koncu II. svetovne vojne je g. Mirko bazen zasul z zemljo in potem tudi niso imeli več gostilne. To so moji spomini na mladost, ki sem jo preživel na Vili Ani.

*Franc Petrič »Žnidarjev«
z Gradišča pri Vipavi*

ŽGANJEKUHA IN FINANCARJI

2. del

Jeseni 1936. leta je bila tod zgodnja trgatev, otroci so pasli živino in si ogledovali vse, kar so dosegle njihove oči. Opazili so, da se pod njimi rahlo kadi, ubrali so jo v to smer in opazili moža, ki kuri ogenj pod kotlom. To ni bil nihče drug kot dobro znani Pavel Rušt z Gradišča. Rušt je kuhal žganje *na črno* nad sedanjim streliščem ob Gladkem griču, tam, kjer se steka krak potočka

Otroci na paši pod Nanosom kurijo ogenj in s tem je bil odvrnjen sum, da bi kdo v bližini na skrivaj kuhal žganje

v Gacko. Otroci so ga opazovali. Tudi oni so kurili ognje in s tem je bil odvrnjen sum, da kdo kuha žganje. Nedaleč od tod so otroci radovedno zrli v bližajočega se moža, ne zato, ker je imel puško na rami in na glavi sivo zelen klobuk, marveč zato, ker je imel lepe rumene škornje. Takih pa ni imel nobeden v vasi in tudi ne v okolici. Rušt jim reče: "Ali poznate tega moža - kdo je?" To je bil Italijan, podesta di comune di Vipacco (župan vipavske občine).

Res je bil to župan s puško, vendar je bil na lovu in ni sledil in ovadil Rušta pri žganjekuhi. Župan se mu je približal, pogovarjala sta se in v zahvalo, ker ni bil ovaduh, mu je Rušt dal za popotnico steklenico dobrega žganja. Župan je bil dober človek; vtaknil je steklenico žganja v nahrbtnik in odkorakal naprej na lov.

Na obrobju vasi Budanje so se v hiši pod Kolkom po končanem spraviu dobre letine pripravljali na žganjekuho. Poklicali so financarje, da bi odpečatili kotel in pričeli s kuho žganja.

Prišla sta dva financarja in kotel odpečatila. Gospodinja ju je povabila v kuhinjo in jima postregla z domačimi dobrotami. Ob prigrizku sta tudi pila vino; ker pa je bila vinska kapljica zelo dobra, sta ga kar precej spila in se napila. Nato sta se začela med seboj prepirati, eden je celo zgrabil puško. Gospodar ju je pomiril in spravil na senik. Ko sta zaspala, je vzel obe puški, ju odnesel v sobo in obesil za vrata na klin.

Zjutraj sta se zbudila in ogledovala, kje sta - na senu, oblečena v uniformah, prepasana, z naboji v gibernah, a nikjer ni bilo pušk. Odšla sta s senika in ju iskala; vse sta pretaknila, pa nič... Ko ju gospodar zagleda, da hodita okrog hleva in hiše, jima pove, da je puški spravil v sobo. Vzela sta ju in molče odšla. Od takrat ju ni bilo več v hišo. Kotel je ostal nezapečaten in gospodar je kar naprej kuhal žganje *na kontrabant*.

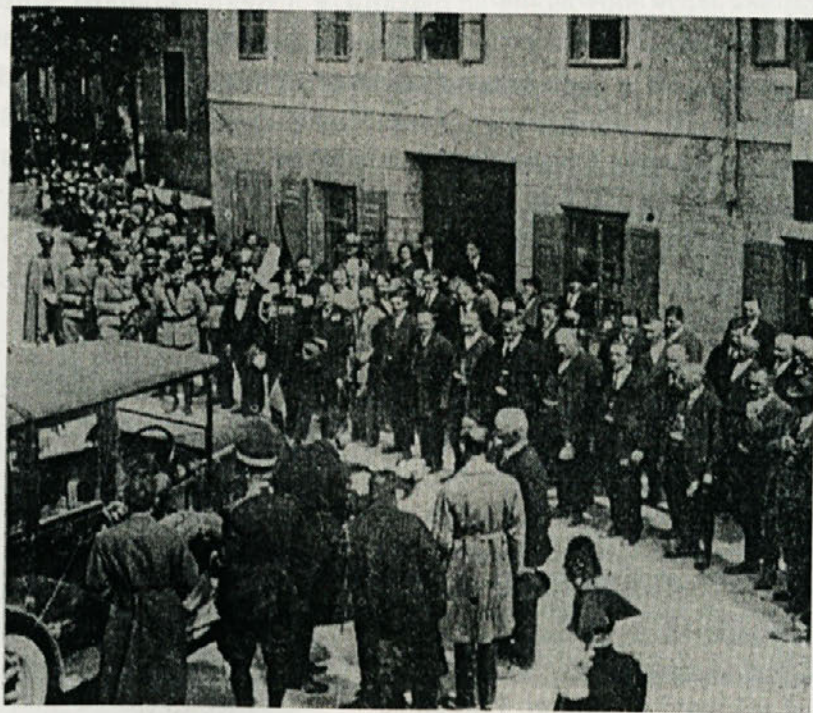
Mož, ki je prihajal po gmajni, je bil otrokom neznan in na rami je imel lovsko puško, obut pa je bil v lepe rumene škornje

Franc Cerovšek

SLIKE, KI NISO LE SPOMIN

Danes objavljamo dve sliki iz časa po prvi vojski. Prva je menda iz leta 1919 ali 1920 in na njej vidimo, kako so se slovenski študentje obeh spolov vozili v ljubljanske šole. Ker jih je bilo toliko, da ni bilo za vse prostora v Ribijevem avtobusu, so zlezli kar na streho in posedli po kovčkih. Na koncu avtobusne strehe, nad drugim oknom, sedi s steklenico v rokah Rafko Premrl, markantna osebnost, ki se je bojo goriški študentje in tržaški maturantje prav gotovo spominjali.

Na drugi sliki vidimo postrojene poslednje slovenske župane na Vipavskem ob prihodu prefekta iz Gorice. Težko je natančno ugotoviti, kdo so vsi tile možje. Iz spremnega pisma k sliki povzamemo, da je menda četrti od desne mladi župan Lavrenčič iz Vrhpolja, po domače Starešinov, za njegovo glavo pa še mladi dr. Stanko Pavlica, danes devetdesetletni zobozdravnik v Trstu. Med gručo, slikano s hrbta na desni avta je videti belo liso, obleko pranečakinje vipavskega dekana Jurija Gabrijana, Prešernovega sošolca.

MAYERJEVI IZ LOŽ

2. del

Grad Lože je bil za tisti čas pomembno družabno in kulturno zbirališče mož, kot so bili slikarji Rihard Jakopič, Veno Pilon, Avgust Černigoj, ali pa pisatelji, med njimi Ivan Tavčar, pozneje France Bevk. Tavčar je Lože pogosto obiskal, na velikonočne dni pa so Mayerjevi zapregli konje in ga obiskali na Visokem. Slikar Veno Pilon je portretiral babico Ano Mayer Kansky z obema sinovoma. V svojem pripovednem delu "Na robu" o družabnem življenju na gradu v

*Pečat zdravnika in graščaka Jožefa Mayerja, 1807
(Zemljiško gospostvo Lože, t.e. 13)*

Ložah je bil zapisal: "Takrat sem se najbolj veselil družbe Franceta Mesesnela, prijatelja iz praških let, ki je često prihajal na svoj dom v Vipavi. Vpeljal me je v Mayerjev grad v Lože, kjer sem pogostoma užival gostoljubnost in občudoval veliko Kobenzlovo zbirko starih slik." Mayerjevi so bili naročeni na številne časopise in strokovno literaturo, tudi iz tujine. Vsak je govoril vsaj enega, nekateri po več tujih jezikov. Vse to priča o bogatem kulturnem življenju te družine, ki so jo poznali daleč naokrog in preko takratnih meja.

Tako, to je bilo nekaj pogledov v življenje na gradu v Ložah, ki dajo slutiti pomen te intelektualne družine za širšo vipavsko okolico.

Naj sežemo še dlje v preteklost in pogledimo, od kod so prišli Mayerjevi na Vipavsko in v čigavih rokah je bil grad. Njegov prvi lastnik je bil g. Josip Mayer, ki je v naše kraje prišel iz Bavarske v času vladavine Marije Terezije. Rojen 1750. leta je bil 1771. diplomiral v mestecu Dillingen za doktorja medicine. Njegova diploma je shranjena še danes v družinskem arhivu. Tukaj se je poročil s premožno Ano Premierstein, plemkinjo, ki naj bi ga bila odkupila iz vojaške službe.

Takrat je bil lastnik gradu v Ložah še grof Mihael Coronini, strasten kvartopirec, ki ga je zaradi dolgov v Parizu prodal doktorju medicine Josipu Mayerju za 30.000 goldinarjev. To naj bi se bilo zgodilo že leta 1779. Prepis gradu se je zaradi smrti grofa Mihaela in oporekanj dedičev zavlekel vse do leta 1823. Predno so se Mayerjevi naselili v Ložah, so stanovali v Vipavi. Josipa Mayerja je nasledil sin, dr. Jožef Mayer (1780-1837), rojen v Vipavi. Mladost je verjetno preživel na gradu v Ložah, za zdravnika pa je študiral in diplomiral v Nemčiji. Kot zdravnik je deloval v Vipavi in okolici. Poročil se je z Ano Poljšak iz Sv. Križa pri Vipavi.

O dr. Jožefu Mayerju je znani duhovnik, narodni buditelj in zaslužni mož vinske trte Matija Vertovec, tik preden je odšel za kurata v Šentvid pri Vipavi (sedaj Podnanos), v arhivu na Planini pustil zanimiv zapis: "V trajen spomin. Dne 10. tega avgusta 1810

Gospod Jožef Mayer (1814-1887)

Karolina Dolenc (1834-1911)

je g. Jožef Mayer, doktor medicine iz Vipave in tuk. kaplanije občine Planina, v prisotnosti krajevnega kaplana 88-tim otrokom cepil koze". V tistih časih je bilo to skoraj bogokletno dejanje in oba možakarja sta morala biti kaj pogumna, da sta to skupno opravila v dobro otrok in staršev. Zatem poroča g. Vertovec še podrobneje o tem cepljenju: "Gospod dohtar Mayer, ki neso še bili popred znabit trem otrokam na en dan kozic vcepili, so rekli: 'Ta je narlepši dan mojiga življenja' ". Povedati je treba, da leta 1810 cepljenje proti kozam ni bilo še obvezno, čeprav je od odkritja cepiva minilo že 14 let. Oba moža, g. Vertovec in g. dr. Mayer sta se bila gotovo prej dobro posvetovala in vse lepo ljudem razložila, in še kako prav sta imela. G. Vertovec to tako zapiše: "Za malo mescov potem so se bile človeške kozice v dolino priklatile; berž sim vam bil po novi pomembi z g. dohtarjem oznanil in priporočil, da ste še 30 manjih in sesajočih otrok iz enaciga namena njem v hišo nesli, da jih je bilo tako 120 vcepljenih v našim Komunu, ki ima le 620 duš. Človeške kozice so se bile med tem hudo razpasle in

grozovitno morale, de so kapali kot muhe; v slednji fari ali podfari okoli in okoli naše Planine jim je bilo pomerlo po 15 do 30, v Tergu, kjer so bili gosp. dohtar in drugi zdravitelji doma, jih je bilo poginilo čez 30; mi smo pa svojo Planino v sredi take strašne kuge neomadežvano in zdravo ohranili. Kako so se vam tačas serca od veselja smejale? - ali nesmo 20 morda 30 otrok smerti oteli?"

Dr. Jožefa Mayerja je nasledil sin Jožef Mayer (1814-1887), ki se je poročil s Karolino Dolenc (1834-1911) iz Razdrtega. Rekli so ji tudi "mama loška". Za tiste čase je bila zelo samozavestna, rada je "tarokirala" in odredjala vožnje kočijažem na gradu. Bila je namreč poštna upraviteljica (post meisterin) v Vipavi. Pravico do te službe je prinesla iz Razdrtega, kjer so bili Dolenci poštni upravitelji že celo stoletje. Pravica poštnih upraviteljev je bila v tistih časih dedna. Njene

Karel Mayer (1861-1934), trgovec, fotografija na orožnem listu iz leta 1928, lastnik gradu in posestva v letih 1893 do 1934.

poteze vidimo upodobljene v prezbiteriju cerkve sv. Štefana v Vipavi v prizoru "Kamenjanje sv. Štefana in njegova smrt" (žena, ki si ob stebru z robcem pokriva obraz). Pri Mayerjevih naj bi stanoval Janez Wolf, ko je *malal* prezbiterij cerkve sv. Štefana v Vipavi.

Naslednji lastnik gradu je postal Jožefov sin Karel Mayer (1861-1934), trgovec s končano

Ana Dejak (1863-1943), poročena s Karlom Mayerjem, fotografija je nastala okoli leta 1885.

igrala klavir, je ubila letalska bomba, klavir pa je ostal nepoškodovan. Ubilo je tudi njeno mater Karolino. Ob hudi tragediji je ostal živ vnuček v zibki, ki ga je smrti rešil lesen tram.

Zanimiva osebnost je bila tudi hčerka Ana (1895-1962), ki je na Dunaju študirala kemijo in fiziko in je leta 1920 kot prva ženska doktorirala na malo prej ustanovljeni univerzi v Ljubljani. Naslov njene doktorske dizertacije je bil "O učinkovanju formalina na škrob". V Padovi je bila 1978 uvrščena na 72. mesto na svetu med ženskami s takim naslovom. Poročila se je z Evgenom Kanskym, rojenim v

Evgen Mayer (1889-1970), star eno leto, lastnik gradu Lože v letih 1934 do 1945. V tem vozičku je odraščalo več nekdanjih Mayerjev.

tehnično šolo v Winterthurnu v Švici. Poročil se je z Ano Dejak. V zakonu sta imela pet otrok, hčerke Karolino, Ano, Marijo in Jožefino ter sina Evgena. Karel Mayer je bil deželni poslanec za liberalno stranko na Dunaju. V tem času so v Ložah zidali osnovno šolo (1908). G. Karel je financiral vse prevoze za gradnjo, vaščani so delali, gradbeni material pa je plačala država. Šola je pozneje dobila v dar od Mayerjevih tudi klavir. G. Karel je goste na gradu postregel z odličnim pikolitom in drugimi domačimi dobrotami. Njegova žena Ana je bila močna osebnost in pravzaprav je ona upravljala grad. Med prvimi ženskami je nehala nositi steznik in si ostrigla kite. Doma je bila iz Senožec, kjer so imeli pivovarno.

Njuna prva hčerka Karolina - Karla (1888) se je poročila z dr. Kancem. Imela sta dve hčerki, Marjanco in Mento. Menta je bila pianistka, Marjanca pa gradbeni inženir. Med bombnim napadom zaveznikov na Ljubljano v II. svetovni vojni, je bila njihova hiša hudo poškodovana. Hčerko Mento, ki je med napadom

Na fotografiji Anin brat Jan Dejak kot visoki oficir avstro-ogrske vojne mornarice v Ljubljani, okoli leta 1893. Na desni roki nosi poseben prstan v slovenskih barvah belomodro-rdeče, znak takratnih slovenskih ilegalnih narodnjakov. Z ladjo je prepotoval malone vse oceane. Umrli je leta 1900.

Varšavi (1887-1977). Bil je zdravnik in kemik, ki je 1918 doktoriral iz medicine na MF v Moskvi in je bil dolga leta redni profesor za fiziologijo in fiziološko kemijo na MF v Ljubljani. Leta 1909 je doktoriral še iz kemije na FF v Berlinu. Z Ano Kansky sta bila med pionirji kemične in farmacevtske industrije na Slovenskem. Leta 1922

sta v Zalogu ustanovila kemično tovarno, ki je s svojimi izdelki oskrbovala obrt, industrijo in zdravstvo.

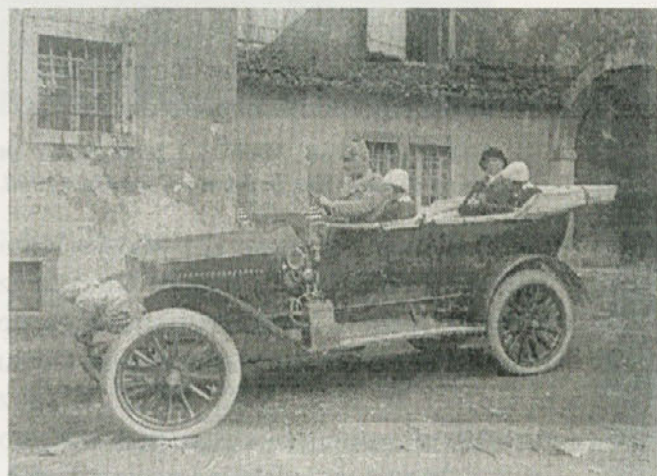
Ana je kljub visoki izobrazbi ohranila vipavski dialekt, ki so ga vipavski študentje takoj in veselo zaznali v njenih urah kemije še po II. svetovni vojni v Ljubljani. Bila je

Evgen Mayer med geodeti, kot študent agronomije na Dunaju 21.6.1911, prvi spodaj desno.

Najmlajša, Josefina, je umrla že v otroški dobi (1903-1906). Tako smo spoznali nekaj zanimivih življenjskih usod družin Mayerjevih. Ostaja nam še osebnost Karlovega sina Evgena, zadnjega lastnika gradu Lože, ki se ga ljudje še zelo dobro spominjajo. Naj ga na kratko predstavim skupaj z njegovo družino:

Inženir agronomije, sadjar in vinogradnik Evgen Mayer je bil rojen 23. decembra 1889 v Ložah, kjer je obiskoval osnovno šolo, gimnazijo pa je obiskoval v Gorici in Idriji. Agronomijo je študiral na dunajski visoki šoli za kmetijstvo (Bodenkultur). Med študijem je kot praktikant preživel nekaj let na Danskem. Študij je prekinila vihra I. svetovne vojne, saj je bil podporočnik v prvih frontnih črtah. Šele po koncu vojne se je vrnil domov in diplomiral. Ob prihodu Italijanov je nastopil proti italijanskemu okupatorju in se ga zato italijanski spisi iz tistih časov spominjajo kot jugoslovanskega oficirja, sovražnega italijanski vojski. Zato je bil deležen pritiskov takratnih oblasti. Ko je prevzel posestvo v Ložah,

Dopisnica Karoline Mayer - Kanc, poslana bratu Evgenu na fronto z datumom 8.5.1916 na vojaško pošto 65, Postojna. Na fotografiji avtomobil s karbidnimi lučmi in polnimi gumami. Za volanom sedi doktor Kanc, zadaj sedi njegova žena Karolina s hčerkama Mento in Marjanco.

preprostega in pogumnega značaja. Na Dunaju si je kot študentka postrigla lase, kar je bilo za tiste čase tako neobičajno, da je o tem dejanju poročalo celo časopisje.

V zakonu sta imela tri otroke: Alekseja, Evgena in Ano-Nušo. Prvi je opravljal poklic prof. dermatologa, drugi inženirja kemije, hčerka pa je docentka jezikoslovja na FF v Ljubljani. Tretja hčerka Karla in Ane Mayer je bila Marija (1897-1987) in se je poročila v Gorici.

Evgen Mayer, kot oficir avstro-ogrske vojske na Dunaju okrog leta 1915.

je obnavljal sadovnjake in vinograde. Posebno si je prizadeval za uvajanje novih sort vinske trte, breskev, marelic, fig in murv. Po prvi svetovni vojni je bil nekaj časa zelo dejaven član Vinarske in kmetijske zadruge v Vipavi in ves čas narodno zaveden. Svoje hčerke ni hotel vpisati v italijanski vrtec v Ložah, kljub nagovarjanju žene takratnega zdravnika Pavlice. Sploh pa so Mayerjevi svoje otroke vpisovali na slovenske šole ali v Gorici, Idriji in na licej v Ljubljano. Pod nemško oblastjo med II. svetovno vojno

Mimi Medved, poročena z Evgenom Mayerjem, fotografirana v Gradežu leta 1941 v sandalih, ki jih je izdelal po njeni skici loški čevljar, invalid Berto Dolenc.

obvaroval aretacij. Po vojni sta posestvo in grad prešla v last Kmetijske šole Lože, Evgen pa se je z družino leta 1947 preselil na Pristavo pri Novi Gorici. Nadaljeval je s svojim strokovnim delom v vinogradništvu in sadjarstvu. V tem času je z veliko truda in iz lastnih vzgibov pod okriljem OLO Gorica ustanovil svilogojno postajo. Napisal je priročnik za gojenje sviloprejk ter študijo za nasajanje in gojenje murve na gornjem Krasu. Umrl je 29. novembra 1970 in je pokopan v družinski grobnici na vipavskem pokopališču.

Evgenova prva žena je bila Dunajčanka, zakon pa ni

je bil predlagan za vipavskega župana, pa ni sprejel, raje se je umaknil. Zaradi znanja jezikov in poznavanja domačih razmer je bil nevtralni svetovalec v pogajanjih z angleško oblastjo takoj po koncu II. svetovne vojne. Na prošnje aktivistov OF se je rad odzval, tako je tudi preskrbel fotoaparater in nahrbtnik, v katerega je vtaknil še *domačo pršuto* in vse to izročil pok. Viktorju Nusdorferju iz Lož. Ta pa je to blago izročil domoljubu in heroju Vojku Premrlu ob njegovem obisku pri Nusdorferjevih. Gospa Zora Nabergoj iz Lož (1910) je o g. Evgenu tako-le pripovedovala: "Za mene je bil dober človek. Vedel je, da sem sama in da je mož v italijanskem zaporu. Poslal je svojega hlapca do mene s sporočilom, da mi omogoči delo s parom njegovih konj, ko jih bom potrebovala in to brezplačno". Večkrat je tudi posredoval pri italijanskih oblasteh in domačine

Mimin oče Josip Medved z ženo Judito in otroki Cirilo, Mimi in Ivom v Gorici leta 1908.

G. Evgen Mayer ob nasadu nove vrste koruze, ki je obilno obrodila. Fotografirano 19. avgusta 1932.

obstal. Družino je osnoval z Marijo Mimi Medved (1903-1992), hčerko trgovca iz Novega mesta, lastnika manufakturne trgovine in prvega kinematografa na Corsu v Gorici že leta 1912. Mimi si je z mojstrskim izpitom modistke in domiselno ustvarjalnostjo v gledališki kostumografiji, modnem kreatorstvu in na področju lutkarstva pridobila status umetnice. V mladih letih je bila jugoslovanska prvakinja v skokih s stolpa. Z njo sem se spoznala

Dr. Ana Mayer Kansky z možem Evgenom, sinovoma Aleksijem, Evgenom in hčerko Ano Nušo, fotografirano okoli leta 1938 v Ljubljani (Foto Pogačnik)

Obe imata odrasle potomce. Alenka pripoveduje: "Naša mama je bila silno praktična in iznajdljiva. Delala je prave čudeže, ko smo po vojni ostali brez vseh dohodkov. Nekega jutra med II. svetovno vojno je uzrla na steni gradu rjuho s citatom 'Grad gori, grof beži'. O tem neokusnem nesmislu ali o svoji prizadetosti ni izgubljala besed. Odstranila je krpo."

Grad je doživljal med vojno in tudi po njej čudno usodo. Zasedli so ga italijanski vojaki, nato še nemški. Za vsakim "gostom" je bil siromašnejši, nikoli pa ne tako, kot je danes. Moj namen ni soditi o njegovi usodi. Vendar že sam pogled nanj brez besed pove veliko. Je bilo res treba tako storiti, da je danes prazen, vsega oropan in zapuščen? Njegovi lastniki take usode ne bi nikoli dovolili. Mayerjev grad in posestvo skupaj z lastniki so bili gotovo žrtev vojnih in poveljnih razmer. Kljub temu bi težko našli opravičilo za stanje, v katerem je grad danes. Vendar upam, da bo tako ali drugače tudi dočakal boljše čase.

Mayerjevi so bili v vsem tem in še v marsičem naši sopotniki skozi dolgo vrsto let od Francozov pa do danes. Mladi rod o njih malo ali nič ne ve. Morda bodo ob moji skromni predstavitvi izvedeli kaj več.

Fotografije so last Alenke Mayer Jemec in g. Bojana Dolenca.

Vsem, ki so mi kakorkoli pomagali pri sestavi tega zapisa, najlepša hvala.

Magda Rodman

Viri:

Ustni: pripovedovanja vaščanov Lož, g. Alenke Mayer Nemec in g. Matije, g. Janka Vehovarja in g. Bojana Dolenca

Literatura:

1. Helena Seražin "Lože pri Vipavi - Grad ali vila?" 1994
2. Primorski biografski leksikon MD Gorica 1974
3. Primorske novice dec. 1970 in 30. sept. 2000
4. Zapisi in dokumenti g. Bojana Dolenca, Ajdovščina
5. Shodni govori Matija Vertovca Ljubljana "Pervo postno nedeljo 1913, ki smo na Planini slovo vzeli"
6. Graščine na nekdanjem Kranjskem - Majda Smole
7. Diploma g. Josipa Mayerja iz leta 1771 in drugi dokumenti Pokrajinskega arhiva Nova Gorica
8. Andrej Gabršček "Goriški Slovenci"

Evgen Mayer na balkonu hiše na Rafutu okoli leta 1960

GRABRIJANOVI - MOJI PREDNIKI

Ta zapis posvečam spominu svoje pokojne mame Marije MINKUŠ, roj.GRABRIJAN (1906-2000), zadnje od pranečakinj nekdanjega vipavskega dekana Jurija GRABRIJANA

*Dedič sem: čutim očetov predrage darove,
čutim njih breme in krvi nevidne ukaze,
duša zrcali mi njih mnogotere obraze,
temni se mi v nerazrešene povračajo snove.*

A. Gradnik

Sem Breda Butinarjeva in s svojim možem Jožetom živim v Vipavi, Vojkova ul.28.Moj praded Matija Grabrijan je bil nečak vipavskega dekana Jurija Grabrijana. Do svojega prihoda v Vipavo

Moj stric Stanko s sestročno Ido iz Dolenj

l. 1987, ko me je teta Ivana dve leti pred smrtjo izbrala za svojo oporočno dedinjo, o Grabrijanovih nisem vedela dosti. V dolgih večerih, ki sem jih tu preživljala s teto in svojo mamo, Marijo Minkuš, ki je do tedaj živela v Hrpeljah (moj mož je ostal še dve leti v Kopru), pa sem iz tetinega pripovedovanja o svojih prednikih izvedela marsikaj. Po tetini smrti l.1989 sem postala "gospa z malna"- tako so mi namreč rekli Vipavci, dokler me niso bolje spoznali. Z možem sva začela s trudom in ob pomoči dobrih sosedov in drugih domačinov počasi poganjati korenine v kraju, ki je odslej postal najin dom. Od tedaj sem, če sem le utegnila, dan za dnem in leto za letom prebiral pisma, pogodbe, tožbe, oporoke, potrdila, pobotnice, prodajne in prepodajne pogodbe in pregledovala fotografije, ki so ostale v Grabrijanovi zapuščini. Tudi šolska spričevala in zvezki, stari nad sto let, so mi pripovedovali o časih, ki so bili zelo drugačni od teh, ki jih živimo danes. Nekaj podatkov mi je uspelo zbrati ob prijazni pomoči ge. Žvokljeve na vipavskem matičnem uradu in msg. Pivka, vipavskega dekana. Dragocen vir podatkov o Grabrijanovih je bila tudi moja mama, ki je l.1990 napisala Zapisnik za Butinarjeve-

napisan po spominu; pa tudi kasneje, ko ni nič več slišala (niti zvokov svojega pianina ne), sem ji z velikimi tiskanimi črkami pisala svoja vprašanja in ona je nanje odgovarjala. Spomnila sem se tudi, kako sem se kot otrok bala pradedu in prababice, ki sta me tako strogo motrila s portretov v sobici, kjer sem spala, ko sem prihajala v Vipavo k teti Andi na počitnice. Zdaj teh dveh oljnih slik ni več v hiši. Teta Ivana ju je z nekaterimi družinskimi dokumenti vred izročila kustosu

Teta Marija, žena pok. Viktorja Grabrijana, ponovno poročena s Kopatinom. Stojijo z leve: Hajne (iz prvega zakona), Binčka in Mirko.

goriškega muzeja in so baje shranjeni v njihovih depojih. Dokumenta o tem prevzemu ni. V Črnomlju živi ga. Lea Grabrijan, upokojena knjižničarka. Njen oče Leopold Grabrijan (1886-1956) se je izučil trgovskega poklica pri svojih sorodnikih Grabrijanovih v Vipavi. Natančnih sorodstvenih vezi pa nama žal ni uspelo najti.

O prednikih ljubljanske veje Grabrijanov pa sta mi marsikaj povedala tudi Edo Grabrijan in njegova žena Albina.

Josipina Kodelja iz Budanj, žena Eduarda Grabrijana, na ljubljanski tržnici

In tako je nastal ta zapis o Grabrijanovih - mojih prednikih. Ni popoln, marsikaj je še neodkrita, pa vendar...

Moj praded Matija Grabrijan je bil torej nečak Jurija Grabrijana, vipavskega dekana, ki je od leta 1838 do svoje smrti 1882 l. deloval v Vipavi. "...Dekan Jurij Grabrijan ni bil le duhovnik, ampak tudi kulturni in javni delavec. Pisal je izvirno

prigodno poezijo, pozneje tudi prevajal. Leta 1864 je ustanovil vipavsko čitalnico in 1870 pripravil vipavski tabor. Kot okrajni šolski nadzornik je razširil šolo v Vipavi in ustanovil več ljudskih šol v bližnjih vaseh..." (ES; 3. zv., o njem je na spominski proslavi in razstavi govoril prof. F. Kralj; VG št. 53). Rod Grabrijanov je začel v Vipavi rasti in se razvijati nekako sredi 19. stol., ko je stric Jurij vzel k sebi v Vipavo svojega nečaka Matija iz Adlešičev, sina svojega brata Matija (?). Ko je prišel dekan Grabrijan v Vipavo, mu je bilo 38 let, njegov nečak, roj. 1823, je imel takrat 15 let. Domnevam, da je prišel k stricu kasneje, ko je bil že izučen kovač. Dekanu je gospodinjala Ljubljancanka Marija Žabnikar, ki je postala Matijeva žena. Bila je zelo podjetna ženska. Po poroki l. 1858, ki je bila v nevestinem rojstnem kraju, sta se Marija in Matija vselila v hišo, poročno darilo dekana Jurija Grabrijana (?), ob Lipci, enem od izvirov Vipave, kjer je imel Matija svojo kovačijo (sedaj Ivanovi). Starejši Vipavci še zdaj rečejo hiši Pri kovačevih. Družina je rasla in na drugi strani ceste je zraslo novo bivališče, hiša št. 238 (sedaj hiše Kariževih, Naglostovih in Rasporjevih). V stari hiši ob Lipci je ostala le kovačija, ki jo je kovač, stari oče ge. Ljube Ivanov, kasneje kupil od Grabrijanovih.

Josipina in Eduard Grabrijan s sinovoma Ferdom in Edvardom

Mariji in Matiju se je rodilo 6(?) otrok:

4 fantje in 2 dekleti. Domnevam, da je bil moj stari oče Henrik-Hinko drugorojeni otrok. Rodil se je 23. sept. 1859. l. Pred njim morda Ferdinand (?), za njim pa Viktor 1861. l., Amalija 1864. l., Alojzij 1867. l. in Marija 1869. l.

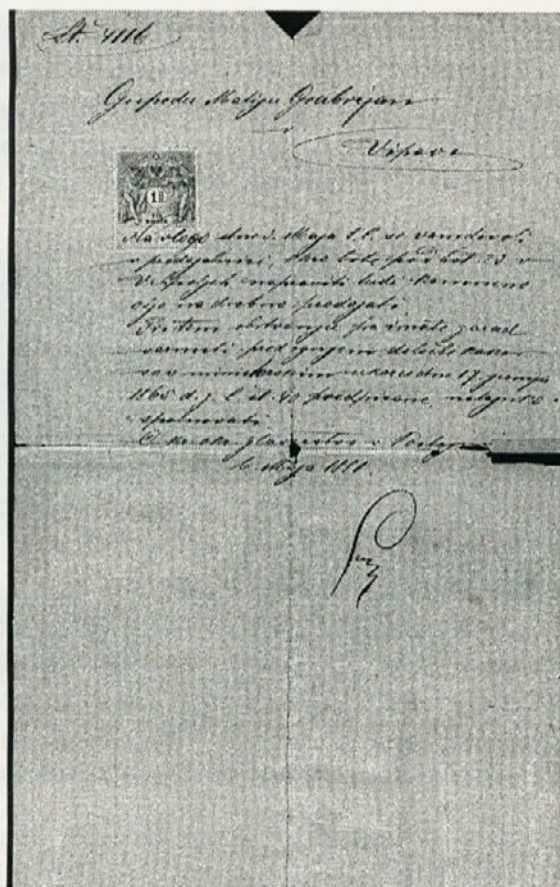
Imetje Grabrijanovih je bilo tedaj kar obsežno: dve hiši v Vipavi, št. 7 in 238, V Šentvidu pri Vipavi hiša št. 80 in v Vrhpolju hiša št. 23. Kovačijo iz hiše št. 7 so kasneje premestili ob hišo št. 238, kjer je družina stanovala, tu sta bili tudi gostilna in trgovina. V hiši v Šentvidu je živel sin Viktor, v hiši v Vrhpolju pa so Grabrijanovi prodajali sol, kameno olje-petrolej in točili žganje.

Grabrijanova sta bila tudi posestnika: poleg parcel v Vipavi sta bila lastnika vinogradov, njiv, pašnikov in senožeti v Podragi, Šentvidu, Vrhpolju in na Slapu. Dosti parcel je bilo vpisanih na ime Marije Grabrijan.

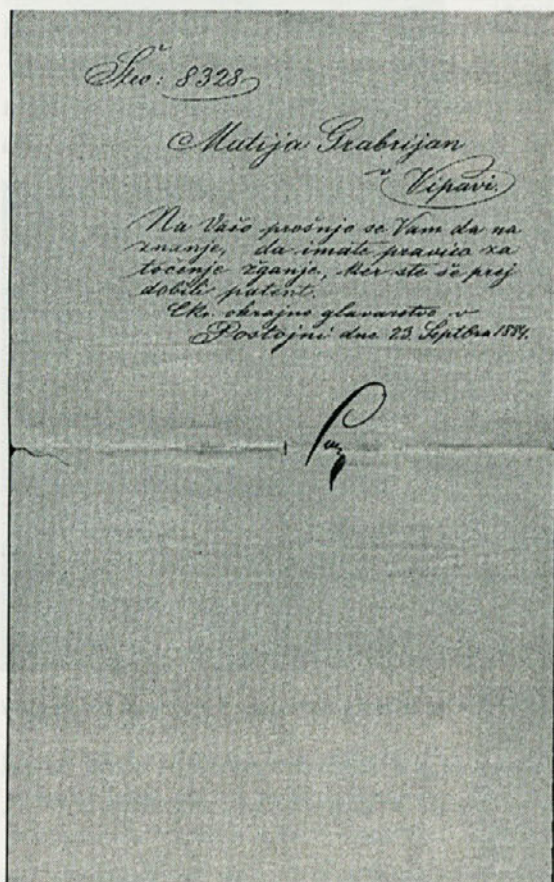
Vse to imetje (samo nepremičnine so bile vredne 5.000 goldinarjev) sta 17. maja 1889. l. s prepodajno pogodbo, ki jo je ob navzočnosti dveh prič sestavil c.kr. notar Pavel Beseljak v Postojni, izročila svojemu polnoletnemu sinu Hinku Grabrijanu.

Seveda se je moral Hinko Grabrijan zavezati, da bo svojo sestro in brate (Ferdinand in Amalija sta bila tedaj že pokojna) izplačal, in sicer:

- sestri Mariji, omoženi Stibilj v Dolenji vasi, 1.000 goldinarjev
- bratu Viktorju 2.000 goldinarjev
- bratu Alojziju, noviciatu pri lazaristih v Gradcu, s katerim so prepodajniki že mnogo stroškov imeli, 400 goldinarjev
- mlajšemu bratrancu (sinu rajnega brata Ferdinanda) Eduardu Grabrijanu 300 goldinarjev po izpolnitvi štiriindvajsetega leta, "s pristavkom, da je g. Hinko Grabrijan

Dovoljenje za prodajo kamenega olja (petroleja)

Pobotnica, ki jo je ob prejemu 200 goldinarjev po umrlem očetu Matiju Grabrijanu, podpisala Marija Stibilj, Hinkova sestra

tudi zavezan Eduarda Grabrijana vzgojiti, v domačih šolah izšolati in potem kako rokodelstvo na svoje stroške pustiti izučiti... Prepodajnika si izgovorita in pridržujeta do svoje smrti prosto stanovanje v hiši št.238 z vrtom in drugim vred, vso potrebno obleko in obutev, skupno hrano, v boleznih pa tudi zdravila in po svoji smrti dostojen pogreb; zavezuje se g.Hinko Grabrijan svojem roditeljem usakemu iz prepodajnega premoženja izplačati po potrebi in kdaj bo to zahteval po 1.000 goldinarjev v teku šestih let od danes naprej...

V primeru, da bi Hinko Grabrijan alj iz zarodom, alj brez zaroda pred očetom in prepodajnikom Matijem Grabrijanom vmerl podedva oče Matija Grabrijan hišo št.238 v Vipavi z vrtom vred sam...

Hinko Grabrijan prevzame vsa popisana zemljišča z vso pritiklino vred od svojih ljubih roditeljev in obljubuje vse postavljene pogoje zvesto spolnovati, ter svojim staršem vse svoje žive dni hvaležnost skazovati..."

Hinko Grabrijan, moj stari oče, je tako postal gospodar premoženja svojih staršev. Njegov oče je umrl tri leta po podpisu prepodajne pogodbe. Mati pa 22.marca 1897.l.

Svojega moža je preživela za pet let, a o teh letih nimam nobenih podatkov. Na nagrobnik, ki ga je sin Hinko dal postaviti na vipavskem pokopališču v spomin svojemu očetu, je dal vklesati naslednje besedilo:

Tu počiva
MATIJA GRABRIJAN
kovač živinozdravnik in posestnik
rojen v Adlešičah dne 6.septembra 1823
umrl v Vipavi dne 5.aprila 1892
Naj v miru počiva in večna luč naj mu sveti.

Nagrobnik je bil kasneje ob preurejanju groba Grabrijanovih odstranjen, naslonjen na pokopališki zid, od tu pa prepeljan na naš vrt, kjer je še sedaj. Upam, da bomo tudi Vipavci kdaj, po zgledu Podražanov, svoje stare nagrobnike, ki so del naše kulturno-zgodovinske preteklosti, vzdali na notranjo stran pokopališkega zidu; saj spadajo na pokopališče in nikamor drugam! In kakšna je bila življenjska pot bratov in sestre Hinka Grabrijana?

O FERDINANDU, ki naj bi bil Hinkov brat, ne vem ničesar. Tudi v knjigi rojstev vipavskega župnijskega urada ni podatkov o njem. Na listu, ki ga imam pred seboj, ko je nekdo skušal po l. 1964 sestaviti družinsko drevo Grabrijanov, je zapisano, da je umrl v Trstu. V družinskih listinah se njegovo ime pojavi le dvakrat; v prepodajni pogodbi, kjer piše: "d) mlajšemu bratrancu (sinu rajnega brata Ferdinanda Grabrijana)..." in drugič v pobotnici, ki jo je podpisal l. 1905, ko je dopolnil 24. leto, njegov sin Eduard Grabrijan in potrdil, da mu je Hinko Grabrijan v celoti izplačal pripadajočo dediščino po njegovem očetu Ferdinandu Grabrijanu.

Imam pa kar nekaj podatkov o Ferdinandovem sinu, Eduardu Grabrijanu. Rodil se je 1881.l., a ne v Vipavi, in rasel z Grabrijanovimi otroki, kajti njegova mlada mama Marija se je poročila na Češko, v Frenštatu; tu je živela s svojim možem in otroki - menda sta imela dva sinova in hčerko Ireno. Pisala se je Kunčer. Od tu je večkrat pisala svojemu sinu, ki je odšel iz Vipave v Ljubljano in se tu poročil z Josipino Kodelja iz Budanj. Bila je branjevka, na ljubljanski tržnici je imela svojo stojnico (štant). Bila je pridna in uspešna ženska. Ko so Vipavci vozili svoje sadje prodajat v Ljubljano, jih je ona šla peš čakati na Vrhniko, da je zase izbrala najboljše. Eduard je bil postrešček. To je bila tedaj cenjena mestna služba. Imela sta hišo na Krakovem. Rodila sta se jima dva sinova: Edvard in Ferdi. Edvarda (1907-1976) in njegovo ženo Angelo, roj. Prekuh (umrla 1989), sem spoznala na pogrebu naše tete Ande l. 1968. V Ljubljani sta 1932. l. odprla na Mestnem trgu trgovino s tekstilom. Prvotno je bila tu le veža, last Angeline matere. Leta 1928 se jima je rodil Peter, ki je star šele 6 mesecev umrl, leta 1932 pa Edvard-Ediček, kot mu je rekla teta Anda. Poročil se je z Albino Palovšnik 1963. l. Živita v Ljubljani, imata dve hčerki in tri vnukinje. Z njima imamo občasne stike in prav onadva sta mi pripovedovala o svojih ljubljanskih prednikih. O Ferdiju vem le to, da je bil večkrat poročen, da je imel dve hčeri, Vesno in Bibo, ki je mlada umrla.

Brat VIKTOR je živel v Šentvidu v hiši števil. 80, ki je bila last Grabrijanovih. Poročil se je z Marijo. Imela sta sina Hajneta. Viktor je mlad umrl in brat Hinko je tudi njemu postavil nagrobnik naslednje vsebine:

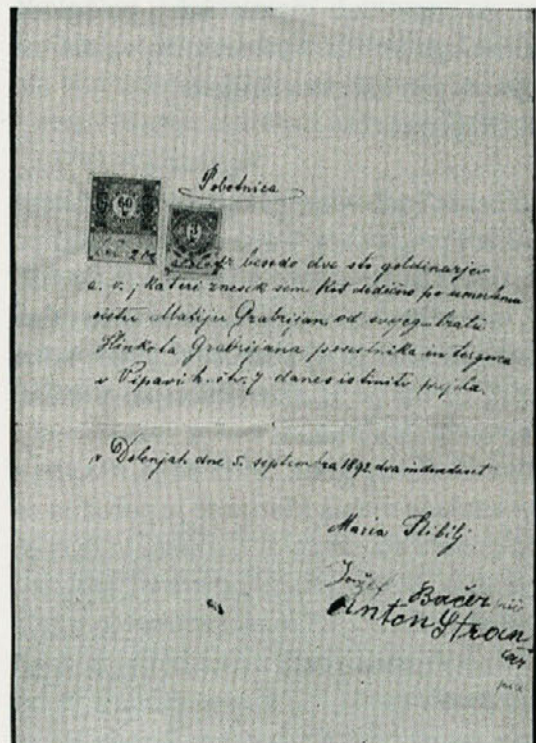
TU POČIVA
VIKTOR GRABRIJAN
*. v Vipavi 20/VIII 1861.
+. V Št. Vidu 8/III. 1900.
V spomin bratovske ljubezni,
postavil brat HINKO.

In tudi ta nagrobnik je doživel isto usodo kot očetov. Naslonjen na podnanoški pokopališki zid je vzbudil pozornost g. B. Premrla, ki nama je po svojem očetu to sporočil. Napisala sem izjavo,

v kateri sem KS Podnanos razložila, kdo je bil Viktor Grabrijan, in prosila za dovoljenje, da smo nagrobnik prepeljali na naš vrt v Vipavi, da ga kdo ne bi uporabil za gradbeni material-in tu čaka boljših časov.

Viktorjeva vdova Marija se je ponovno poročila z g.Kopatinom. Rodila mu je sina Mirka in hčer Binčko. Hajne, Grabrijanov sin, je živel z njimi. Moja mama je zapisala, da je mlad odšel morda v Francijo v l.1916 – 1920. Teta Marija je umrla 1922. l., stric Kopatinov 1944. Odnosi med Grabrijanovimi v Vipavi in Kopatinovimi v Podnanosu so bili dobri.

Tretji Hinkov brat je bil ALOJZIJ. Rodil se je 26.januarja 1867.leta. Moja mama je zapisala, da so ga otroci klicali stričko Lojzko. Iz ohranjenega spričevala, ki ga je izdala goriška gimnazija l.1882 je razvidno, da je uspešno končal 3.letnik te šole. V prepodajni pogodbi Marije in Matija

Pobotnica, ki jo je ob prejemu 200 goldinarjev po umrlem očetu Matiju Grabrijanu, podpisala Marija Stibilj, Hinkova sestra

je zapisano, da je bil l.1889 Alojzij v noviciatu (preizkusna doba pred sprejemom v red) v Gradcu pri lazaristih (redovniška skupnost, ki skrbi za ljudske in zunanje misijone, duhovne vaje, vzgaja duhovščino ter pomaga ljudem v stiski; ES, 6.zv.). Naslednji dokument, napisan v nemščini, je Alojzij podpisal l.1892 v Varešu v Bosni. In še zadnji zapis o njem: umrl v Splitu, sinova Milan in Dušan.

Hinkova sestra MARIJA-Marička, rojena 1869.l. se je omožila s Stibiljem iz Dolenj. Imela sta štiri otroke: Elco, Valterja, Ido in Korleta. Kot dosti mož v tem času, je tudi Stibilj odšel v Ameriko. Pred njim ali za njim tudi njegova hči Elca, ki je v Ameriki tudi ostala in postala visoka, imenitna gospa, kot mi je povedala teta Ivana. Oče Stibilj pa se je bolan vračal iz Amerike, a je na ladji umrl in so njegovo truplo vrgli v morje. Žena Marička je doma živela v revščini z Ido in Korletom, Valter je gotovo umrl kot otrok. Brat Hinko ji je obilno pomagal. Korle je hodil v Vipavo pomagat Tinetu, svojemu bratrancu, pri spravilu sena za konje-Grabrijanovi so imeli ob Vipavi velike travnike. Ida pa je pri svojih sorodnikih prala velike žehte.

Perilo je vkuhaval v klonici, izpirala pa na Vipavi. Ostajala je po cele tedne. Umrla je jetična-podhranjena. "Mizerna družina tete Maričke", je nekoč z žalostjo povedala moja mama. Korle, ki je tudi mlad umrl, je imel hčer Zofko, ona pa hčer Lidijo, ki živi s svojo družino in mamo v Luciji pri Portorožu.

Moja mama je v spominih zapisala, da se tete Maričke dobro spominja, saj jih je večkrat obiskala v Vipavi, pa tudi oni so jo hodili obiskovat v Dolenje. Tata je dal vselej zapreči koleselj, s katerim so se prevažali ob takih priložnostih.

Visoki davki in razne terjatve so Stibiljeve prisilili, da so hišo v Dolenjah prodali. Teta Marička je potem živela v Črničah, zadnja leta skoraj slepa; umrla je 5.10.1954.

Take so bile torej življenjske poti, ki jih je usoda namenila mojemu pradedu Matiju in njegovi ženi Mariji ter njunim otrokom. O njunem sinu, svojem starem očetu Hinku Grabrijanu in njegovi družini, pa bom pisala prihodnjič.

(?) s tem znakom sem opremila podatke, ki zanje nimam dokazov
ES Enciklopedija Slovenije

Breda Butinarjeva

POROČILO O DELU KS VIPAVA

Svet krajevne skupnosti Vipava je na zadnjih dveh sejah obravnaval svoje delo v letu 2000 in smernice za delo v letu 2001, predvsem pa proračun občine Vipava za leto 2001.

KS Vipava je sodelovala pri prireditvah: kulturni praznik, razstava Možetovih fotografij, pri izvajanju del na Kosovelovi ulici (deloma s sredstvi, ki smo jih prenesli iz preteklega leta), pri delih na stari šoli. Na stari šoli smo predvideli ureditev prostora za KS Vipava in za zainteresirana društva. Dela na vrhnjem nadstropju potekajo počasi, zato vseh del še niso izvedli do konca. Uredili pa bomo prostore za KS in upamo, po novem letu tudi vrhnje nadstropje, namenjeno za predvidene dejavnosti.

Naša krajevna skupnost lahko daje občini predloge za dela, ki naj bi se izvajala na področju KS Vipava. Pri tem svet KS Vipava ugotavlja, da se izvajanje del na področju KS Vipava zapostavlja glede na ostale KS v občini Vipava, saj začeta dela izvajajo počasi, več let.

Za naslednje leto je Svet KS Vipava sprejel naslednje smernice: da se začeti projekti dokončajo in zaključijo investicije, pred odpiranjem novih.

Svet KS Vipava zahteva od občine, da se zaključijo dela na:

projekt	predvidena potrebna sredstva
Stara šola	5.000.000,-
Trg Pavla Rušta	37.000.000,-

Investicija v stari šoli se vleče že več let (vsaj 6). KS Vipava je edina v občini, ki za svoje prostore občini plačuje najemnino. Za potrebe društev (Razmetano podstrešje, Turistično društvo, Folklorno društvo...) ni primernih prostorov. Prav prostori stare šole so za takšne dejavnosti primerni in mislimo, da je že skrajni čas, da jih predamo temu namenu.

O Trgu Pavla Rušta govorimo že vsaj pet let, a je še vedno nedokončan. Zato ga je nujno takoj celostno urediti. Ni dopustno, da bi se urejanje tega trga preneslo v leto 2002 ali še dlje v nedoločeno prihodnost.

V letu 2001 je občina predvidela urejanje Grabrijanove ulice. KS je mnenja, da je prav, da se to ulico komunalno uredi ob drugih delih (izgradnja Dijaškega doma Škofijske gimnazije Vipava), vendar komunalno preurejanje te ulice poteka na zahtevo in željo občine (prvotno bi naj komunalna infrastruktura potekala po drugi ulici). Zato bi morala občina zagotoviti potrebna sredstva (in prav je, da jih), vendar ne na škodo drugih projektov, ki so že v teku.

Hvalevredno je, da se je občina odločila za sodobne vire energije s projektom plinifikacije Vipave, vendar bi se morala z isto vnemo lotiti tudi nekaterih projektov, ki so prav tako potrebni in pereči že več let. Za te projekte bi morala občina že danes predstaviti načrt in dinamiko vlaganj, da se bo vedelo, kdaj lahko Vipavci pričakujemo rešitve.

Najnujnejša je ureditev igrišč ob osnovni šoli. Sklep že prejšnjega sestava Sveta občine je bil, da se najprej zaključijo dela na matični osnovni šoli in se nato investicije namenijo podružničnim šolam. Takratni sklep je tudi bil, da se ob šoli uredijo igrišča, ulico mimo šole pa zapre za promet in se prometna povezava vzpostavi preko južne kasarne. Takšno ureditev zahteva varnost otrok. Zdaj se ob igrišču v zapuščeni stavbi zbira »čudna družčina«. Tudi tukaj se je s projektom začelo – s predvolilnim izkopom ceste skozi južno vojašnico, zdaj pa projekt že tretje leto miruje. Prav tako je nujna ureditev stavbe bivše ambulate v južni kasarni, saj razpadajoča stavba ogroža mladež, ki se ji z bližnjega igrišča preveč približa. Preurejena in obnovljena stavba bi služila za potrebe vrtca v Vipavi, ki zdaj dela v skromnih prostorskih razmerah.

O »vrhpoljskem bloku« se govori že dalj časa in bilo bi prav, da se tudi ta problem reši.

Ob določanju trase HC mimo Vipave je bilo rečeno, da bo ob izgradnji HC Vipava veliko pridobila – ureditev struge Vipave in Goriške ceste s pločnikom ob Goriški cesti od Bele do Gacke. Hitra cesta se bo gradila, na spremljevalne objekte pa se je že (ali pa morda ne) pozabilo. Menimo, da Vipava potrebuje sodobno dvorano za razne prireditve. Dvorano so začeli obnavljati in bilo bi prav, da se dvorana uredi v smislu sodobnih normativov.

Veliko je še »manjših« projektov: od razsvetljave ulic do komunalnega urejanja.

Posebna zgodba je kompleks Lanthieri. Nekatera vlaganja bodo v naslednjih letih nujno potrebna, da bi zaščitili stavbo. Katera vlaganja so to in kaj se o kompleksu razmišlja, bi gotovo zanimalo vse Vipavce.

V naslednjem letu bo KS sodelovala pri nekaterih ustaljenih prireditvah, pri nadaljnjem urejanju stare šole in preselitvi prostorov KS v te prostore. Ob preselitvi bo potrebno nabaviti nekaj nujne opreme. Prav tako bomo nadaljevali s projektom izdaje knjige o sakralnih objektih v občini Vipava. Posebna postavka je izdajanje časopisa Vipavski glas, ki zahvaljujoč se požrtvovalnosti posameznikov, izide štirikrat v letu.

*Vladimir Anžel,
za Svet KS Vipava*

LOČENO ZBIRANJE ODPADKOV

V Komunalno stanovanjski družbi smo pričeli s postopnim uvajanjem ločenega zbiranja odpadkov, ki je eden od ukrepov za zmanjševanje količine komunalnih odpadkov, odloženih na odlagališču pod Dolgo Poljano.

S tem namenom smo na začasne lokacije namestili zabojnike za steklo in papir.

V Vipavi se zabojniki nahajajo na naslednjih lokacijah:

- v križišču ulice Milana Bajca in Laurinove ulice
- na Glavnem trgu pri občinski stavbi
- na parkirišču v Gradnikovi ulici
- v Vojkovi ulici pri črpališču Podlipa
- ob Gradiški cesti pod Kocjančičevo ulico
- po končanih delih na trgu Pavla Rušta pa še na zemljišču ob stari šoli

V sodelovanju s KS Vipava in Občino Vipava bomo določili lokacije za izgradnjo zbiralnic ločenih frakcij - ekoloških otokov, na katere bodo krajani imeli možnost in dolžnost, odložiti ločeno zbrane odpadke: papir, steklo, drobno plastiko, drobne kovinske odpadke...

Ekološki otoki se morajo praviloma urediti na območjih mestnih jeder, večjih stanovanjskih naselij oz. na vsakih 500 prebivalcev najmanj en ekološki otok.

Krajane prosimo, da že nameščene zabojnike za steklo in papir koristijo in tako pripomorejo k zmanjševanju količine komunalnih odpadkov.

*Silvana Kodrič,
za Komunalno stanovanjsko družbo*

POROČILO O DELU OBČINE VIPAVA

Svoje delo je občinski svet v letu 2000 zaključil z 20. redno sejo, ki je bila v tem letu enajsta po vrsti.

MERILA ZA DOLOČANJE DEŽURSTEV PRODAJALN IN PODALJŠANEGA OBRATOVALNEGA ČASA GOSTINSKIH OBRATOV

Glede na to, da morajo konec vsakega leta trgovci in gostinci urnike svojih obratov za naslednje leto potrditi na občinski upravi, je občinski svet pohitel s sprejetjem odlokov o merilih za določanje dežurstev prodajaln in gostinskih obratov ter kmetij, na katerih se opravlja gostinska dejavnost.

Trgovine v občini Vipava bodo tako, poleg rednega obratovalnega časa, ki jim ga dopušča Pravilnik (med 7. uro in 21. uro - od ponedeljka do sobote), po odloku občinskega sveta lahko obratovalle še kot dežurne prodajalne, in sicer:

- trgovine z živili: ob sobotah med 6. in 7. uro zjutraj
ob nedeljah, praznikih in dela prostih dnevih med 7. in 12. uro dopoldne
- kioski: od ponedeljka do sobote med 6. in 7. uro
ob nedeljah, praznikih in dela prostih dnevih med 7. in 12. uro
- cvetličarne: lahko obratujejo tudi 31. oktobra in 1. novembra od 8. do 19. ure.

Izjema je trgovina z motornimi gorivi (bencinska črpalka), ki ji, poleg urnika po pravilniku, odlok dovoljuje še nadaljnje obratovanje, tako da lahko obratuje vse dni 24 ur na dan.

Odlok torej dopušča, vsak trgovec pa sam odloči, ali in koliko časa bo njegova prodajalna odprta kot dežurna v okviru dovoljenega urnika.

Občinski svet se ni odločil, da bi v naši občini lahko, razen trgovine z motornimi gorivi, bila še katera izmed trgovin z živili odprta non-stop (kot v Ajdovščini). Prevladalo je mnenje, da je glede na krajevne običaje dovolj, da trgovine z živili lahko obratujejo do 21. ure.

Pri tem sta se svet in župan z občinsko upravo strinjala z apelom Sindikata delavcev trgovine Slovenije, da naj bi imeli delavci, posebno delavke – prodajalke, zagotovljen zakonsko opredeljen počitek in s tem urejeno družinsko življenje in vzgojo otrok, česar do sedaj zaradi ohlapnih predpisov in pretiranih zahtev delodajalcev, žal niso imele.

Gostinski obrati in kmetije, na katerih se opravlja gostinska dejavnost, imajo prav tako Pravilnik, ki jim določa čas obratovanja.

Občina Vipava pa lahko dovoli podaljšan obratovalni čas na podlagi mnenja krajevne skupnosti, kjer se obrat nahaja. To je še zlasti pomembno pri obratih, ki se nahajajo v stanovanjskem objektu ali v strnjenem stanovanjskem naselju, saj jim Pravilnik dovoljuje obratovanje le do 22. ure. Sprejeti občinski odlok dovoljuje, da so restavracije, gostilne, kavarne in izletniške kmetije, ki ne nudijo prenočišča, odprte že od 5. ure zjutraj, ponoči pa do 3. ure.

Enako so zjutraj lahko od 5. ure odprte slaščičarne, okrepčevalnice, vinotoči in osmice, ki pa morajo zvečer zapreti svoja vrata najkasneje ob 2. uri ponoči.

Gostinski obrati in kmetije, ki imajo v ponudbi plesno glasbo, lahko obratujejo do 3. ure zjutraj.

SOGLASJE K IMENOVANJU NOVE DIREKTORICE ZDRAVSTVENEGA DOMA AJDOVŠČINA

Občinski svet je konec oktobra dal soglasje k odločitvi Sveta zavoda Zdravstveni dom Ajdovščina, da za novo direktorico Zdravstvenega doma Ajdovščina imenuje go. Božo Ferfolja, univ. dipl. pravnico iz Budanj. Pred zasedbo mesta direktorice ZD Ajdovščina je vodila Občinsko upravo občine Ajdovščina. Novica o njenem imenovanju je zanimiva tudi zato, ker je ga. Boža Ferfolja po rodu naša občanka - iz Vipave.

CENE PROGRAMOV OTROŠKEGA VRTCA

Vsi tisti, katerih otroci obiskujejo vrtec (iz občine Vipava je v vrtcu 148 otrok), najbrž niso bili ravno navdušeni, ko sta občinska sveta občin Ajdovščina in Vipava potrdila nove, višje cene programov. Čeprav občina po izračunih plačuje povprečno 70% cene programa in starši le 29%, se vsaka podražitev pozna pri družinskem proračunu.

Kmalu za dvigom cen v občini pa je starše prijetno presenetila država, ki je z novo uredbo določila, da bodo tisti, ki po družinskih dohodkih »padejo« v najnižjo, 1.skupino plačnikov, plačevali po novem le 10% cene programa; in še več, če imajo v vrtcu dva otroke, bodo plačevali le za enega.

Razliko do ekonomske cene in »zastonjsko« varstvo otrok bo pokrival občinski proračun.

URNIK LEKARNE IN POŠTE

Na občinskem svetu so bile ponovno sprožene pobude, da bi Lekarna v Vipavi poslovala ves čas, ko v Vipavi ordinira zdravnik. Občani, ki pridejo pri zdravniku na vrsto šele po 16.30, morajo namreč po zdravila v Ajdovščino ali pa pridejo do zdravil šele drugi dan. Pri tem imajo težave zlasti starejši občani in občani iz vasi, ki že tako teže pridejo do zdravnika.

Žal še ni možnosti, da bi urnik tako uredili. Lekarna bi namreč morala zaposliti še enega diplomiranega farmacevta, saj le-ta lahko samostojno izdaja zdravila na recept. Dokler ni še enega diplomiranega farmacevta in zaradi bolniških odsotnosti ter porodniškega dopusta delavk lekarne, ni dovolj kadra oz. je situacija že kritična, je v odgovoru na dopis z občine navedla direktorica Lekarne.

Ponovno so občinski svetniki izrazili nezadovoljstvo občanov tudi zaradi urnika Pošte, ki v času dopoldanske in popoldanske malice občanom zapre svoja vrata.

S podanim ustnim odgovorom direktorja Pošte v Novi Gorici, da imajo delavci zakonsko pravico do polurnega odmora in da v vsaki izmeni dela le po en delavec, občinski svetniki niso bili zadovoljni. Izmenično namreč v dopoldanski in popoldanski izmeni delata po dva delavca, zato so prepričani, da pošte med malico ne bi bilo potrebno zapirati.

OBNOVA ODRA V KULTURNI DVORANI V VIPAVI

V decembru bodo zaključena dela obnove odra v dvorani v Vipavi. Oder bo imel nov pod, nove bodo zavese in sistem zastiranja, spremenila pa se je tudi višina odra. Dosedanji oder je bil v dveh višinah, kar je bilo velikokrat moteče. Novi oder je na eni višini in sicer na višini prejšnjega zadnjega dela. Prvotni načrt, da bi bil oder na vmesni višini med dosedanjima dvema, se je izkazal za drago rešitev, saj bi bilo potrebno rušiti nosilni zid in izbiti ter na novi višini vzdati vse nosilno tramovje. Investicija bi se podražila za več kot 1,5 mio Sit. Po pretehtanju možnosti in posvetovanju s strokovnjaki se je občina odločila, da zadnji del odra ostane na isti, prvi del pa se dvigne do te višine.

V nadaljnih načrtih obnove dvorane je zamenjava stolov.

UREDITEV PODSKALE

Občina Vipava je po javnem razpisu oddala v najem objekt v Podskali, ki ga je kot letni vrt prevzel samostojni podjetnik g. Vojko Baša. Bolj kot podjetniški interes, ga je občudovanje

ambienta, ki je do sedaj propadal, pripeljalo do odločitve, da vloži v obnovo znatnejša sredstva. Svoje načrte je predstavil občinskemu svetu, ki se je načeloma strinjal, da se Podskala uredi tako, da bo omogočeno več kot le sezonsko obratovanje v poletnem času. Zato bo potrebno objekt zasteklit, za obiskovalce – goste pa naj bi se razširil prostor tudi v skalnato jamo –klet. Načrte pripravljajo v soglasju z novogoriškim Zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine. Občina Vipava pa se je odločila, da uredi parkovni del Podskale. Tu bodo do jame postavljene luči javne razsvetljave in klopi. Podskala naj bi postala za krajane prijeten kraj za poletno ohladitev, posedanje in sprehode ter urejena turistična zanimivost za druge obiskovalce (brez razbitih luči, polomljenih klopi, stolov v vodi, pasjih in človeških iztrebkov, nočnega huliganstva...).

LASTNIŠTVO STAVBE ZADRUŽNEGA DOMA

Občini Vipava je bilo končno priznано lastništvo nad Zadružnim domom v Vipavi, glede katerega se je od ustanovitve občine pravdala s Kmetijsko zadrugo Vipava. S Kmetijsko zadrugo tečejo pogovori o tem, da bi se občinska uprava preselila v prostore, ki jih sedaj zaseda zadruga. Ne glede na različne poglede in rešitve, ki jih iščeta obe strani, je razveseljivo, da bo z več prostori delavcem občinske uprave omogočeno nemoteno delo, občanom in drugim, ki prihajajo kot stranke, pa večja diskretnost.

SLAVNOSTNI ZAKLJUČEK POLETNIH KULTURNIH PRIREDITEV

8. septembra 2000 je bila v dvorcu Zemono zadnja izmed poletnih kulturnih prireditev, ki so potekale v okviru projekta Imago Sloveniae – Podoba Slovenije v občini Vipava. Na tej zaključni prireditvi je nastopil umetniški TRIO: Norina Radovan - sopran, Mojca Zlobko - harfa in Cveto Kobal - flavta.

Zaključek prireditev je s sodelovanjem Pošte Slovenije in vipavskega Agroind. d.d. dobil še bolj slavnostno podobo. Pošta Slovenije je namreč izdala znamke z motivi starih sort vinske trte, med katere je uvrstila tudi staro vipavsko sorto – zelen.

Znamke je prvič predstavila ta večer na Zemonu. V svojem biltenu je Pošta o zelenu med drugim zapisala: »Vipavski zelen je stara sorta, razširjena predvsem v Vipavski dolini... Vino je visoke kakovosti, slamnato rumene barve z rahlim zelenkastim okusom. ...Vino vredno spoštovanja in obetavne bodočnosti.«

Da je temu res tako, so imeli priložnost videti in okusiti tudi vsi, ki so bili ta večer na Zemonu. Poskusiti je bilo mogoče tako mošt iz zelena kot tudi vino. Vipavski Agroind.d.d. je v sodelovanju s Pošto pripravil posebno buteljčno polnitev vina zelen, z etiketo, na kateri je upodobljena tudi nova poštna znamka. Direktor Agroind.d.d., g. Joško Ambrožič, je buteljko, ki je nosila številko ena, izročil v arhiv, buteljko s številko dve namestniku direktorice Pošte Slovenije, mag. Andriču, buteljko s številko tri pa vipavskemu županu, mag. Ivanu Princesu.

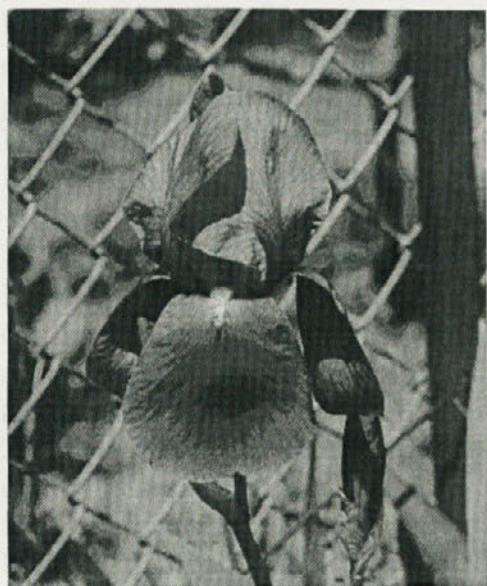
*Za občinsko upravo pripravila
Vida Babič*

* * *

MLAKE - OKOLJE ZA SLADOKUSCE

Predstavljajte si, da potujete v nek kraj. Predhodno se pozanimate, kje boste spali, kaj boste jedli, kakšne so tamkajšnje specialitete, kaj je vredno ogleda. In ker so interesi različni, nekomu spreten turistični vodič svetuje ogled gradov, drugemu obisk športnih prireditev, tretjemu lov, ribolov, kolesarjenje, planinarjenje. Osnovno vodilo večine ljudi, ki potujejo, je: doživeti in spoznati nekaj lepega, nekaj, kar jih bo duhovno obogatilo. Poleg množice ljudi, ki obiskujejo hrupne športne dogodke, in tistih, ki jih neustavljivo privlači kulturna dediščina kraja, pa so tudi tisti, ki določene kraje obiščejo zaradi želje po stiku z naravo. In bolj kot je ta ohranjena in pestra, raje pridejo.

Ko sem sredi novembra na Ptuj razdelil nekaj zgibank ljudem, ki jih okolje zanima, so vprašanja kar deževala: Vodi kdo po teh "Mlakah"? So kakšne table, ki služijo za orientacijo? Glej, glej;

Iris

tale žival pa je pri nas izginila. Kje točno je to? Bo šla čez Mlake avtocesta? Da, nekaj sem slišal in bral; zanimivo! In vse to živi tam?; Mi smo podobno lokacijo pozidali. Kdaj pravite, da je najbolj zanimivo? To moram VIDETI, že večkrat sem se peljal mimo.

Ohranjenost narave je po pravilu obratno sorazmerna z možnostjo izkoriščanja določenega okolja za človekovo rabo. V nižinah je pritisk človekove aktivnosti na okolje največji. Zato je ohranjenost nižinskih ekosistemov v Evropi posledica naključij in v večini primerov gol slučaj. Povsem drugačno je stanje v visokogorju, kjer je ogroženost okolja nizka že zaradi tega, ker je za človeško rabo visokogorsko okolje neprimerno.

Že dolgo se mednarodne konference ukvarjajo z zaščito tistih ohranjenih delov okolja, ki so v zadnjem stoletju doživeli največji pritisk sprememb s strani

človeka. Kult kmetijstva je v Evropi še vedno prisoten. Zato smo v Evropi izsušili večino mokrišč in Slovenci v tem pogledu za evropskim povprečjem ne zaostajamo. Mokrišča ležijo v nižinah in jih po izsušitvi lahko obdelamo ali pozidamo. Kult boja proti lakoti in pridelava hrane za vsako ceno je marsikje v Evropi še vedno prisotna, čeprav v evropskem smetnjaku konča preko 30 % nakupljene hrane. Predvsem pa je pomembno dejstvo, da je za večino neosveščenih oseb mokrišče okolje, ki ga je potrebno uničiti. Večina sprememb je nepovratnih. V nekaterih državah so zaradi drastičnih izgub mokrišč naredili t.i. nadomestne habitate (okolja). Vendar so ti po pravilu siromašnejši in ne dosegajo prvotne pestrosti. Nekatere vrste (po pravilu tiste najobčutljivejše in najredkejše) pa ne pristanejo na prisilno preselitev.

Še nedavno nazaj je predstavljalo mokrišče znak za zaostalost in nerazvitost. Imeti ohranjeno mokrišče daljnoročno pomeni prednost. Predstavlja tako naravni kot krajinski element, ki je sestavni del vsake še kolikor toliko ohranjene krajine tako z naravovarstvenega kot z estetsko krajinskega vidika.

Kaj je mokrišče?

Je prehodno področje med vodo in kopnim. Lahko je trajno ali občasno zalito, v nobenem primeru pa mokrišča ni brez visoke podtalnice. Živalske in rastlinske vrste, ki živijo na mokriščih, so posebej prilagojene. Izkoriščajo razmere, v katerih se hidrološke razmere hitro spreminjajo. Na te hitre spremembe je tipično kopenska in tipično vodna flora in favna slabše prilagojena in zato potisnjena v podrejeni položaj. To obenem pomeni, da ta živelj ob izgubi ustreznega okolja propade. Vedno, ko imamo opraviti z mokriščem, lahko že en sam odvajalni jarek povsem uniči obstoječe krhko ravnovesje.

Visoka podtalnica je v času poplav prava nadloga tudi za kmetijske pridelke. Vendar je po regulaciji, komasaciji in melioraciji (meglio - it. boljše) marsikateremu kmetu postalo jasno, da regulacijski jarki, ki znižujejo podtalnico v času naraslih voda, to delo opravijo dobro, zato pa v sušnem delu leta znižanje podtalnice praviloma pomeni propad pridelka zaradi suše.

Bili smo pred odločitvijo, ali Mlake žrtvujemo v "imenu razvoja" in čeznje speljemo avtocesto ali le-to umaknemo za borih 500 m proti sredini doline. Strah tehokratov in ekološko premalo osveščenih politikov, da se mogoče motijo v svojih vizijah, je le opravil svoje. Marsikdo je dejal, da v času socializma nihče nikogar ne bi vprašal ničesar. Pripeljali bi bagre in zadevo rešili brez nepotrebnega izgubljanja časa.

Pokazalo se je, da smo kot država in kot lokalna skupnost imeli kaj izgubiti. Pričujoča tabela v nekaj skopih številkah ponazarja vso pestrost Mlak:

SKUPINA	št vrst in združb	% SLO favne ali flore	UREDBA o zavarovanj u vrst V SR	rdeči seznam RS (IUCN)	Bernska konvencija	smernice EU
praprotnice in semenke	412	17%	0	7	0	0
rastlinske združbe	81	?	0	0	1	0
vrbnice in enodnevnice	3 + 7	?	0	1	0	1
Kačji pastirji	27	35%	27	7	?	0
raki deseteronožci	1	33%	1	1	1	1
Ribe	7	10%	2	1	1	1
dvoživke	9	47%	8	8	4	2
plazilci	5	24%	5	5	1	0
ptice	57	16%	51	18	34	5
mali sesalci	7	27	2	2	0	0
dnevni metulji	83	46%	0	4	4	4
SKUPAJ	/	/	97	54	46	14

Število popisanih vrst se še povečuje, kajti pri vsakem novem popisu najdemo vrste, ki so se "izmuznile" pri prejšnjih popisih, tudi takšne z Rdečega seznama ogroženih vrst, zavarovane z evropskimi konvencijami in smernicami. Mlake niso le zelena oaza Vipavske doline, ampak so po biotski pestrosti vroča točka Evrope. **Njihov pomen je predvsem ta, da predstavljajo zadnji ostanek naravne rastlinske in živalske združbe tega prostora in so hkrati pribežališče za mnoge ogrožene živalske in rastlinske vrste.**

Evropska skupnost navaja "živalske in rastlinske vrste, katerih zaščita in ohranjanje so v interesu celotne EU in katerih ohranitev zahteva določitev posebnih ohranitvenih področij". Praviloma se v Evropi taka območja zavarujejo že ob prisotnosti ene same vrste iz liste omenjene direktive. Kako je mogoče, da je bila usoda Mlak negotova kljub dejstvu, da tam najdemo **preko 14 živalskih vrst, ki so po teh mednarodnih merilih in direktivah EU zelo ogrožene in potrebne zaščite?** Se še čudite, zakaj so vprašanja slovenske stroke in javnosti deževala na vse mogoče naslove?

Poglejmo, kaj pomeni za Evropo razvoj. Naša severna sosedja je ravnala modro, ko se je trajno odpovedala transportu na relaciji vzhod - zahod.

Res se truma tovornjakov dan za dnem vali po dotrajani regionalni cesti na relaciji z Vzhodne Evrope proti zahodu. Navidez je nova hitra cesta umestna ravno zaradi olajšanja pretoka prometa! Vendar to ne pomeni koraka naprej, pač pa je poglavitni razlog ta, da te horde tovornjakov Zahodna Evropa (konkretno Avstrija) ne mara; ne njih hrupa ne njih izpušnih plinov ne njihovega

Petelinček

uničevanja cest. In v imenu takega "razvoja" si je celo eden od poslancev zastavil retorično vprašanje: "Od kdaj so komarji več vredni od ljudi?" Stvar lahko tudi obrnemo in zastavimo vprašanje takole: "Ali so severni sosede 'nori', ali pa je naš odnos do naravne dediščine še v povojih?" (Vprašajte kamioniste, kako je z dovolilnicami za prevoz po Avstriji – hočejo denar in onesnaženje ali mir?).

Res, ljudje so (o tem naj debata sploh ne bi stekla....) več vredni od komarjev na Mlakah. Vendar, kakšna je šele cena teh istih ljudi, če ima zadnji košček njihovega prvobitnega okolja tako nizko ceno?

Pri tem so različni tvorci sindroma "Mlake" po medijih strašili ljudi, da brez žrtvovanja Mlak avtoceste sploh ne bo. Da bo lokalna okolica ostala nerazvita, če ne bo prišlo do izgradnje pentlje, okrepčevalnice, počivališča, bencinske črpalke - ravno na Mlakah! Da je vsakršna druga opcija nesprejemljiva, skoraj neizvedljiva, ekonomsko nerentabilna in tehnično bistveno dražja, če bi ostale Mlake takšne in to, kakršne in kar trenutno so.

Tudi nasprotna stran je organizirala okrogle mize, sestanke in postregla z marsikaterim argumentom v prid ohranitvi Mlak. Lokalno prebivalstvo in lokalna oblast je, kot že mnogokrat doslej, dokazala, da česar vrednosti ne poznaš, tega ne moreš ceniti. Glasovi za ohranitev Mlak so prihajali iz cele Slovenije.

Prišel je čas končne odločitve o trasi avtoceste. Avtocesta bo obšla Mlake, vendar ne v tolikšnem obsegu, ki bi povsem ustrezal naravovarstvenemu namenu. Boljše kot nič, **vendar** obsega škode ne more predvideti nihče, tega lahko ocenimo šele po izvršenem posegu. Mogoče je zato tudi prva odredba o zaščiti Mlak kot naravnega spomenika (UL RS 14/2000 stran 1867) začasna. Le upamo lahko, da bodo spremembe biotske pestrosti po posegu tako blage, da bi začasni sledila trajna in programska celostna zaščita. Pozitivnega izida za ohranitev tega okolja ne smemo tolmačiti kot zmago naravovarstvenikov, pač pa kot zrelost odnosa do narave.

Piškur

Polh

mokrišč **znižuje nevarnost tople grede**. Tam rastline zaradi bujne rasti vežejo nase veliko ogljikovega dioksida, ki se v ozračje počasi vrača zaradi počasnega razkroja rastlin v močvirnih pogojih. So odlični vodni **zadrževalniki in preprečujejo poplave**. Kmetijske površine ob mokriščih le redko utrpijo sušo. Imajo tudi **samočistilno in filtrsko sposobnost**, zato prispevajo k dvigu kvalitete voda, ki iz njih iztekajo. Ohranjena mokrišča prispevajo k **polnemu**

Mokrišča so v Evropi zdesetkana. Čeprav predstavljajo le 2% površine, jih je izsušenih preko 60%. V nekaterih državah Zahodne Evrope so jih izsušili 90%, v Sloveniji približno polovico. Velik del jih je onesnaženih kot divja odlagališča.

Mokrišča so mnogo več kot le trop žab v šopu trstike in tolpa komarjev v mlaki smeti. Njihova vloga je **krajinska**, saj razbijejo monotonost krajine in prispevajo k njeni estetski razgibanosti. Ne gre zanemariti **hidrološke** funkcije, saj delujejo kot spužve in v sušnem obdobju delujejo kot oddajniki vode, v naraslih vodah pa služijo kot zadrževalniki. Odlikuje jih izjemna biotska pestrost. Vrste, ki so vezane na mokrišča, so po pravilu ogrožene zaradi masovnega izsuševanja v drugi polovici preteklega stoletja. Znanstveniki so ugotovili, da ohranjanje

krajinskemu izgledu. Veliko turističnih brošur, s katerimi nas tujina vabi na oddih, se ponosno kiti s slikami iz takšnih biotopov. Zakaj se ne bi tudi mi?

Kdaj na Mlake?

Slehernemu obiskovalcu Mlak naj bo že na samem začetku jasno, da na Mlakah ni mogoče videti z enim obiskom vsega. Vendar dosežejo Mlake največjo barvitost in pašo za oči v drugi polovici maja. Tudi koncert ptic pevk s svojim oglašanjem doseže višek ravno takrat. Če ujamete čas, ko večina samic vali, lahko uživate v tem, kako njih "slabše polovice" vztrajno oglašajo posest teritorija. Tudi svatovski večerni koncert dvoživk je ena od dimenzij, katere ste lahko deležni v ugašajočih dneh pomladi.

Rdeči pisanček

LETNA KRONIKA NA MLAKAH (kdaj se kaj dogaja):

marca - spreletavanje kozic in sloke
marca, aprila in maja - množica mrestečih se dvoživk
marca in aprila - prosnik in repaljščica na osamljenih grmih na strelišču
sredi aprila - spreletavanje metulja petelinčka
konec aprila - prve orhideje
maja - območno petje in spreletavanje treh vrst škrajncev
sredi maja - velecvetni ralovec in druge orhideje
konec maja - šopi travnolistne perunike in pozibavanje muncev, meček
nočne ure zgodnjega poletja - oglašanje podhujke
ves topli del leta - opazovanje lova orla kačarja
konec julija - množično rojenje strašičnega modrina
poleti - kobilar, postovka in kanja
začetek jeseni - različni metulji okarji in metulji selivci
pozno jeseni - seleče se ptice in večerno spreletavanje sloke
slovo od vegetacijsko aktivnega dela leta v pestrih jesenskih barvah
pozimi - jate več vrst strnadov na prezimovanju
siva čaplja, kanja in zadnja leta tudi velika bela čaplja na prezimovanju

V kateremkoli letnem času se odpravimo na Mlake, nam bodo le-te postregle z novo sliko. En obisk ni dovolj. Vsi, ki so se zaradi občudovanja in preučevanja narave tam znašli, menijo, da

Vodomec

bodo tja še prišli. Večina jih to tudi stori. Vipavska šola ima enega biološko najpestrejših okolij pred vrati. Po izdelanih popisih in medijskem opozorilu, kaj Mlake sploh so, hodijo učenci na Mlake na naravoslovne dneve. Spoznavajo to, kar večina učencev po svetu le bere iz knjig, sliši po radiu, gleda po televiziji. Pred hišnim pragom imamo to, kar nas v nekaj korakih popelje v zadnji košček sveta narave praočetov.

prof. Peter Valič

Iz Škofijske gimnazije

Opera LA TRAVIATA

V nedeljo, 19. listopada, smo organizirali operno predstavo LA TRAVIATA v komorni izvedbi. Arije iz Verdijeve opere so izvajali priznani operni solisti: Milena Morača – sopran, Jurij Reja – tenor in Zdravko Perger – bariton ob klavirski spremljavi Marjana Fajdige in v režiji Jurija Součka, ki je med arijami pripovedoval zgodbo.

Predstava je bila za 450 poslušalcev glasbeni posladek, pa tudi dobro delo, saj je bil izkupiček od prodanih vstopnic namenjen za Sklad Slomškove ustanove pri ŠGV, ki podeljuje finančno pomoč družinam dijakov, ki ne zmorejo poravnati vse večjih stroškov šolanja. Izkupiček od prodanih vstopnic je bil približno 100.000,- (sto tisoč) SIT.

V letošnjem letu namenimo iz sredstev tega sklada pomoč šestim dijakom v obliki regresirane malice in sedmim v obliki zmanjšanega prispevka za bivanje v dijaškem domu.

Okrogla miza o alkoholizmu

V organizaciji Društva zdravljenih alkoholikov iz Ajdovščine in s sodelovanjem fundacije »Odmev se sliši« je bila organizirana okrogla miza o alkoholizmu. Dijaki ŠGV so v literarni obliki predstavili svoje poglede na problem zasvojenosti. O tem problemu so spregovorili različni strokovnjaki in člani društva zdravljenih alkoholikov, ki so izpovedali svoja doživljanja v borbi z odvisnostjo od alkohola.

Kviz o Prešernu

V organizaciji Radia Koper je potekal kviz o Prešernu. Kviz je potekal v dveh krogih. V prvem so se pomerile ekipe srednjih šol severne Primorske in ločeno ekipe južne Primorske. V prvem krogu na tekmovanju severnoprimorskih ekip srednjih šol je prvo mesto osvojila ekipa ŠGV v sestavi: Mateja Doles, Jana Komel, Vanja Kovač in Andreja Drešček. Ekipi čestitamo in želimo veliko uspeha v drugem krogu v »spopadu« z zmagovalno ekipo (ekipa gimnazije Koper) južne Primorske.

*Vladimir Anžel,
ravnatelj ŠGV*

Iz OŠ

NAŠI PRVOŠOLCI

Ob dnevu naše osnovne šole 24. oktobra že tradicionalno poteka prireditve, s katero sprejmemo prvošolce v naš prelepi hram učenosti. Zanje pomeni letošnja jesen velik korak v življenju, saj so stopili od igrar h knjigam, od vzgojiteljic k učiteljicam, od brezskrbnega maminega naročja k prijateljem po igro in znanje.

Telovadnico je Brane Jazbar odlično likovno spremenil v dvorano s parterjem in ložo za prvošolce, njihove starše in vse ostale. Prazničnost se je širila še v avlo in po hodniku do razstave izdelkov otrok podaljšanega bivanja. Na odru so med nastopajočimi sodelovali tamburaši pod vodstvom Vlaste Lokar Lavrenčič in otroški pevski zbor, ki ga vodi Metoda Malik. Za koordinacijo celotnega dela je skrbela Marija Mikuž Papež.

Učenci iz Vrhpolja so pod mentorstvom Lee Kobal pripravili igrico Bojane Levinger "Igrače imajo rade otroke", ki z vsebino sovпада v življenje sedemletnikov. Saj veste, da ga ni otroka, ki bi zelo rad pospravljajal za seboj. Igrače so zaživele in otrokoma ušle. K sreči so jih v gozdu škratje prepričali, naj dajo otrokoma še eno možnost, da se bosta poboljšala.

V vezni tekst med nekaterimi točkami sem vključila tudi prvošolce in med njimi odigrala vlogo Maksimiljane. Ta je bila nadobudna, neurejena, bahava prvošolka. Učenci so jo z lepo besedo usmerjali in jo prepričali, da moramo v šoli pravila in dolžnosti spoštovati in se jih držati.

Najbolj pristrčen pa je bil nastop prvošolcev po razredih. Od smeha in dobre volje do rim naših malih pesnikov; vse to je stopilo v dno našega srca, da se nam je kar milo storilo. V letošnjih prvih razredih je 74 otrok: na Gočah 3, v Podnanosu 17, v Vrhpolju 18 in v Vipavi v obeh oddelkih skupaj 36.

Učencem je ob tej priložnosti namenila nekaj misli tudi gospa ravnateljica Ljudmila Kovač, ki bo njihovo delo spremljala, se z njimi veselila uspehov in poskušala najti rešitve za probleme, ki jim bodo na poti. Pozdravila sta jih tudi predstavnika skupnosti učencev in jim ob tej priložnosti poklonila v spomin na to slovesnost lutko Maksimiljano. Po prireditvi so bili slavljenici in njihovi starši pogoščeni v avli in jedilnici, ki jo je za to priložnost pripravila Barbara Pavlin Kodelja.

To je bilo prvo srečanje te generacije. Kaj jih vse čaka nadaljnjih osem let? Kakšni bodo postali? Na odgovore bomo morali počakati do tedaj, ko bomo na njihovi valeti občudovali praznje oblečene fante in dekleta.

Želimo jim, da bi se v šoli prijetno počutili, da bi sodelovali med seboj in z učitelji, da bi imeli čim manj težav in da bi znanje in vrednote, ki jim jih bomo v tem času skušali skupaj s starši dati, uspešno uporabljali v vseh naslednjih korakih življenja.

Nadja Rodman Koradin

PRISPEVKI ČLANOV LITERARNO- NOVINARSKEGA KROŽKA

Vinska klet s kapniki

Na naravoslovnem dnevu smo bili na obisku na Poljšakovi kmetiji na Gradišču. Gospodar kmetije nas je že čakal. Pokazal nam je svojo vinsko klet. Razdeljena je na tri dele. V prvem delu hrani vinsko posodo, ob trgatvi pa tam melje in stiska grozdje.

V drugi del kleti smo prišli skozi manjša vrata. Tam so stale večje in manjše cisterne. V njih je bilo vino različnih sort. Nato nas je peljal še v tretji del kleti. Ta je narejen po starem. Vse stene so obzidane s kamenjem. V kleti so sami leseni sodi.

V tem delu kleti pa nas je čakalo presenečenje. Ko je gospodar kopal v zemljo za klet, je na koncu naletel med skalami na pravo majhno podzemno jamo. Po trije učenci smo lahko hkrati šli pogledat votlino. Po stenah rastejo drobni, a že kar dolgi kapniki. Po tleh stoji nekaj čiste vode.

Na dvorišču kmetije smo si ogledali še domače živali in ribnik z ribami. Naravoslovni dan je bil zelo lep in zanimiv.

Tone Rondič, 3.a

Od trte do vina

V sredini oktobra smo imeli naravoslovni dan z naslovom Od trte do vina. Že dalj časa smo zbirali slikovni material o grozdju, trsničarstvu in kletarstvu. Pogovarjal sem se z vinogradnikom in trsničarjem, ki mi je pomagal odgovoriti na vprašanja o vzgajanju vinske trte in trgatvi.

Najbolj zanimiv del naravoslovnega dneva pa je bil ogled Vinske kleti v Vipavi. Klet so zgradili leta 1964 in to je bila prva taka klet v Sloveniji. V njej prevzemajo in predelujejo grozdje v bela in rdeča sortna vina. Na dvorišču Kleti nas je sprejel vodič in nas popeljal po prostorih v kleti. Videli smo prevzemno rampo, stiskalnice, lesene sode, betonske cisterne in cisterne iz inoksa. Ustavili smo se pri velikem lesenem sodu, ki je drugi največji v Sloveniji. Ogledali smo si cisterne, v katerih pridelujejo šampanjec ali peneče se vino. Te cisterne hladijo z vodo. Delavec nam je pokazal posebno veliko steklenico šampanjca. Tako steklenico bi lahko odprli le ob praznovanjih, ko se zbere veliko prijateljev.

Vino vsebuje alkohol, ki je zdravju škodljiv. Otroci ne smejo piti vina. Odrasli ga lahko pijejo v manjših količinah pri jedi. Popivanje je zelo grda razvada. Vino je hrana in ne pijača.

Urban Lukin, 3.a

Protinalogna juha

V deželi Šolaprišoli so vsak dan in celo popoldne pisali domače naloge. Utrujeni so kimali nad zvezki. Sklenili so, da bodo skuhal protinalogno juho.

Vzeli so velik lonec in vanj nalili vodo. Postavili so ga na štedilnik. Ko je voda zavrela, so v lonec vrgli zvezke, učbenike, berila, delovne zvezke in delovne liste. Pokrili so s pokrovko in

počakali pet minut. Nato so lonec odkrili in stresli vanj prašek protinalogin. Iz zvezkov so skočile črke in številke. Izpuhtele so v zrak in se niso več vrnile. Ko so naslednji dan odprli zvezke, so bili ti prazni. Namesto da bi pisali domačo nalogo, so se popoldne igrali, brali knjige in se vozili s kolesom. Učiteljica pa je sklenila, da ne bo več dajala toliko naloge.

Andreja Bratovš, 3.b

Protialkoholna juha

Alkohol je v žganih pijačah. Povzroča veliko hudih prometnih nesreč. Alkoholne pijače so: pivo, vino, likerji in druge žgane pijače.

Nekega dne je teta Kuha razglasila po radiu: Vsi ljudje iz mesta naj prinesejo veliko sadja, zelenjave in mlečnih izdelkov. Družina Jovi je prinesla: sir, jogurte in kislo mleko. Družina Frutek je prinesla: jabolka, hruške, maline, jagode in banane.

Družina Koren je prinesla: solato, krompir, radič, korenje in repo. Vse skupaj so zmešali v velikem loncu. Ko je protialkoholna juha zavrela, je teta Kuha dala v juho prah z imenom protialkoholn.

Ko je prašek protialkoholn začel delovati, je nastal dim, ki se je razširil do gostilne »Pri pijančku«. Naenkrat je nastal v gostilni velik orkan. Vse alkoholne pijače so popadale na tla in vsi so se razbežali. Naslednji dan so v gostilni točili samo brezalkoholne pijače. In na svetu ni bilo več prometnih nesreč.

Urban Lukin, 3.a

Protineznalska juha

V neznalskem mestu otroci niso hodili v šolo. Otroci niso znali ne brati in ne pisati.

Nekega dne je teta Kuha obvestila otroke po radiu, naj pridejo k njej in prinesejo kaj sadja ali zelenjave. Kaja je prinesla solato, Aljaž banane in hruške, Melita špinačo in David orehe in lešnike. Otroci so pritekli do tetine hiše. Teta Kuha je odprla vrata in otroci so vstopili. Teta Kuha je poiskala največji lonec in otroci so stresli vanj, kar so prinesli. Teta Kuha je odšla na podstrešje po prašek proti neznanju. Ko se je vrnila, je stresla v lonec dve žlici praška. Iz lonca se je prikazal velik dim in se zavrtinčil otrokom okoli glave. Teta Kuha je vsakemu otroku dala krožnik z juho. Pojedli so jo. Otroci so začeli hoditi v šolo in ostali so najbolj bistri na šoli.

Čez nekaj let so postali učitelji. Naučili so vse otroke, starše in sorodnike pisati in brati.

Monika Petrič 3.a

Protirevščinska juha

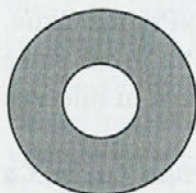
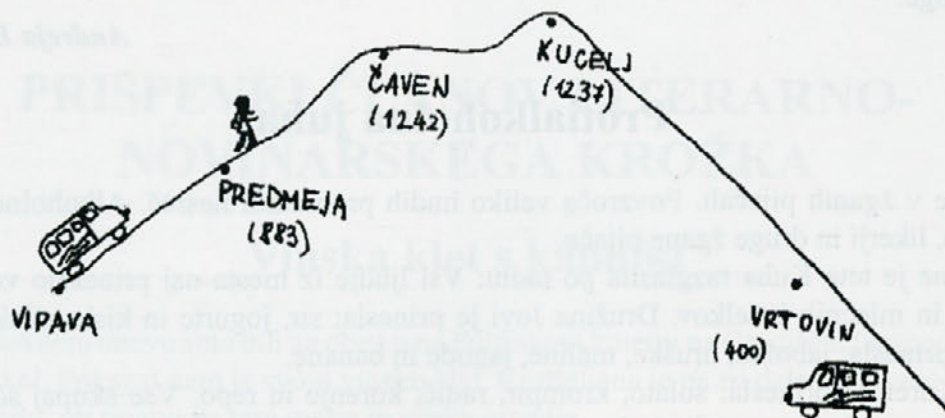
Na svetu je veliko revščine. Teta Kuha ne mara revščine. Zato je nekega dne poklicala otroke, naj pridejo k njej.

Otrokom je rekla, naj prinesejo s seboj stare obleke, igrače in kaj hrane. Čez nekaj minut so otroci že bili pri teti Kuhi. Tam jih je čakal velik lonec poln vode. Otroci so stresli v lonec, kar so prinesli. Nato je teta Kuha dodala prašek proti revščini. Iz lonca so začeli padati: čevlji, hrana in igrače.

Od tistega dne ni več revščine.

Kaja Ferjančič 3.a

2. PLANINSKI POHOD

Sklenili smo, da gremo jeseni naproti. In res nas je v četrtek, 19.10. letos, pričakal prvi jesenski dan, oblačno, dokaj hladno vreme, na poti proti Predmeji pa že gorske meglice. Jutranji hlad smo hitro pregnali s hojo po stezi skozi čudovit bukov gozd. Značilne jesenske barve listov so kar same vabile k občudovanju. In tistega dne je imel gozd kar nekaj občudovalcev. Tudi gobe so mladi pohodniki odkrivali, toda kaj, ko jih nihče dobro ne pozna.

Kondicijska pripravljenost nam ni delela težav in zadnji vzpon pred Čavensko planoto smo zmogli vsi in to v predvidenem času. Po kratkem postanku pred kočo smo se kmalu po 11. uri vzpenjali visoko nad vasmi Cesta, Kamnje, Dobravlje proti Kucelju. Ob 12. uri bi že lahko z vrha videli daleč proti morju in Dolomitom, vendar so nam oblaki zakrivali razgled.

S Kucelja do Vrtovina je bil naš glavni vodič Klemen, ki nas je po dveh urah in pol pripeljal do prvih hiš v Lozarjih. Pot navzdol se je kar vlekla in bolj kot se je stopnjevala utrujenost, manj smo bili dovzetni za lepote narave. Rahlo je pričelo pršeti, tako da smo bili zadovoljni, ko smo prispeli do Klemenove hiše. Uvideli smo, da imajo pregovori v resnici neko težo, predvsem tisti, ki pravi, da se brez muje še čevelj ne obuje. Mi smo se kar precej pomujali, vendar se nam je trud obrestoval. Ogenj na dvorišču je že veselo plapolal, kostanji so bili narezani, čevapčiči skoraj pečeni. Uživali smo gostoljubje Klemenovih staršev, pekli kostanje, se pogovarjali in končali naš pohod v duhu Stipetovih besed: "E, lepo. Lep pohod!"

Vzdušje na pohodu je bilo dobro. Čutiti je bilo povezanost med otroki, z malo nerganja in hudih besed. Tudi utrujenost ni vplivala na razpoloženje. Kondicijsko pripravljenost ocenjujemo kot dobro. Večina učencev je sposobna tako dolgih ali daljših zmerno zahtevnih poti. Pomoč ob nekaterih delih poti potrebujejo posamezniki (Pavle, Jadranka, Janez). Pohod v povezavi s prijetnim opravilom (nabiranje in pečenje kostanja) pa je še dodatna motivacija.

Andreja Gantar

Dobrodošli vsi, ki pomoč potrebujete in
Bog lonaj vsem, ki pomagajte!

10 LET KARITAS V VIPAVSKI DEKANIJ 1990 – 2000

Ljudje, ki se na Karitas obračajo po pomoč, pričakujejo, da smo že zato, ker smo kristjani, boljši... nekako bliže Bogu. Žal, smo sodelavci Karitas le ljudje z vsemi napakami, zato se premalokrat zgodi, da smo se pripravljene zgledovati po Jezusu in se ponižno skloniti k človeku in mu umiti noge.

Oblikovanje sodelavcev za Karitas

Oblikovanje in vzgoja za Karitas je za sodelavce izrednega pomena. Prostovoljnost, ki je naš moto, ne sme nikoli postati aktivizem. Zato se moramo stalno usposablјati, pridobivati vedno nova znanja s področja služenja človeku v stiski. Prav tako se moramo stalno spraševati, zakaj služimo v Karitas in ali je še vedno Jezusov nauk tisti, ki nam daje moč služenja. Pozabiti ne smemo tudi na druge. Karitas, ki vse naredi sama, ob tem pa pusti množico brezbriznih opazovalcev, je lahko zelo učinkovita – ni pa več karitas, saj je pozabila na svojo pedagoško nalogo – nalogo, da smo vsi poklicani delati dobro.

Če se ozremo nazaj

Karitativna dejavnost Cerkve je bila v prejšnjem sistemu prepovedana, kar pa ne pomeni, da kristjani nismo delali dobro, le organizirano in javno tega naj ne bi počeli.

MAJA 1990 JE BILA USTANOVLJENA SLOVENSKA KARITAS, sledile so ji škofijske Karitas Koper, Ljubljana in Maribor. Škofijska Karitas Koper je bila ustanovljena septembra 1990. Istočasno se je začelo z ustanavljanjem župnijskih in medžupnijskih Karitas.

Prvo »šolo za Karitas« smo začeli januarja 1991 v Novi Gorici.

Župnijske in medžupnijske Karitas so se kmalu začele povezovati v dekanijske in območne in takrat se je že začelo z načrtnim oblikovanjem sodelavcev. Poleg domačih župnikov je v tem času skrbel za našo duhovno rast pater Štefan, občasno gospod Albreht, pa tudi gospod dekan msgr. Franc Pivk je sledil našemu delu, nam dajal pogum in nas usmerjal, predvsem pa nas učil poti »majhnih korakov«.

Leta 1995 je odbor za oblikovanje pri Škofijski Karitas Koper pripravil prvi priročnik za mesečna srečanja sodelavcev Karitas, ki je skupini ponudil duhovno in strokovno pomoč pri vsakdanjem delu. Temu vsako pastoralno leto sledijo novi.

V tem času je postal naš predsednik Stanko Ipavec, ki je opravljal to nalogo vse do svoje premestitve avgusta 2000. Življenjske izkušnje, zaupanje v božjo previdnost in pokončno držo je prenašal na vse nas in v tem obdobju so se na področju naše dekanije ustanovljale nove župnijske Karitas. Ob srečanjih sodelavcev je oblikovanje vodil ravnatelj ŠK Matej Kobal.

Leta 1997 smo štirje sodelavci obiskovali tečaj za neprofesionalno svetovanje in pridobili znanja, ki nam pomagajo pri osnovnem svetovanju ljudem v stiski.

V drugi polovici leta 2000 organizirano deluje v naši dekaniji 17 župnijskih Karitas s 50 stalnimi prostovoljci in z večjim številom občasnih. Srečujemo se prvi ponedeljek v mesecu.

Srečanja imajo tri sklope: molitev, duhovno in strokovno oblikovanje (delo v skupinah, pogovor, zaključki) in informativno-praktični del. Duhovno in strokovno oblikovanje sodelavcev vodi ravnatelj Škofijske Karitas Matej Kobal. Informativno praktični del pa voditeljica Jožica Ličen. Novi predsednik je Jože Ličen, župnik v Lokavcu.

Oblikovanje občestva in javnosti za KARITAS

V začetku je to potekalo le preko župnijskih oznanil pa tudi v javnih medijih se je, predvsem v zvezi s pomočjo beguncem, Karitas večkrat omenila. Ko danes pregledujem mesečne zapise in poročila o našem delovanju v prvih letih, vidim, da smo v glavnem poročali o številkah v zvezi z materialno pomočjo. Ko so jih ljudje prebirali, je marsikdo rekel, da smo pridni, ker smo vse lepo uredili, le redki pa so se vprašali, kdo so ljudje, ki od svojega odstopijo za revne, še manj pa je bilo takih, ki so pokazali zaskrbljenost, da so med nami ljudje, ki nimajo za vsakdanje preživetje. In prav to je prioriteta naloga Karitas:

- opozoriti javnost na stiske ljudi v naši sredi in
- vključevanje vseh, ki lahko kakorkoli pomagajo pri lažšanju le-teh.

To poizkušamo enkrat letno v juniju pri dekaniji maši v Logu pri Vipavi in ob Tednu Karitas, ki je vsako leto zadnji teden v novembru. V naši dekaniji je na Dvorcu Zemono pri Vipavi osrednja prireditev ob Tednu Karitas, tako da preko nje lahko nagovorimo vse, ki so voljni prisluhniti.

Prostori za delovanje

Župnijska Karitas je osnovna celica našega delovanja, od tam prihajajo sodelavci, od tam prihajajo ljudje, ki našo pomoč potrebujejo, vendar:

- Sodelavci potrebujemo prostor, kjer delo koordiniramo, kjer se srečujemo, kjer drug drugega bogatimo in vzpodbujamo.
- Ljudem, ki potrebujejo pogovor, pomoč, nasvet, moramo ponuditi kraj in uro, kjer se bodo čutili dobrodošle in sprejete.

Najprej smo se srečevali v učilnici Marijinega doma v Šturjah, skladišče pa smo imeli v garaži tega doma.

Leta 1992 smo se preselili v prostore bivše vojaške ambulante na Vipavsko cesto v Ajdovščini. Tu smo lahko začeli z organiziranim urejanjem skladišča, evidenc in kartotek, imeli prostor za srečanja in pogovor z ljudmi. Seveda je vse to potegnilo za sabo tudi skrb za stavbo, popravila, vzdrževanje... V maju 1996 so nam povedali, da so prostori vojaške ambulante namenjeni za

Na Colu junija 2000

druge dejavnosti in v enem mesecu smo se morali izseliti. Zopet nam je podala roko občina Ajdovščina, Škofijska Karitas, podjetje Remont, škofijski gradbeni referent in v juniju smo že bili v obnovljenih prostorih kasarne. Na 220 m² površine imamo skladišče, pisarno, sprejemnico, učilnico, sanitarije, priročno kuhinjo in tudi dostopno rampo, ki omogoča obisk invalidom. Vse prostore smo opremili z rabljenim pohištvom, v vseh teh letih pa nam je uspelo iz sredstev, ki smo jih

dobili za delovanje, nabaviti tudi telefon, računalnik, fotokopirni stroj...

Da lahko delujemo, plačamo račune in vzdržujemo prostore, gre zahvala občini Ajdovščina in Vipava, ki nam namenjata določena proračunska sredstva. Sicer pa delujemo izključno na prostovoljni ravni.

Materialna pomoč

Karitas nima za pomoč družinam v stiski zagotovljenih virov, vse je odvisno od čutenja ljudi, dobrote in solidarnosti. In prav je tako, kajti prva naloga Karitas je prav vzpodbujanje dobrote in solidarnosti, zato bi se ob zagotovljenih virih lahko kaj kmalu zgodilo, da bi pozabili na to osnovno poslanstvo.

Od vsega začetka našega delovanja imamo za področje naše dekanije skupno materialno pomoč. Že to nas znotraj Karitas uči solidarnosti, kajti vemo, da je v nekaterih župnijah kar veliko ljudi, ki pomoč potrebujejo.

Čisto drugače je zgledala materialna pomoč v času, ko so bili pri nas begunci. Poleg domačih družin, ki so živele v težkih materialnih razmerah in so prejemale **pomoč Karitas, je bilo tu več kot tisoč beguncev iz Bosne.**

»**Tujec sem bil in ste me sprejeli**«. K temu je veliko pripomogla Hermina Radinja, ki je bila vselej na razpolago, in je ob tem zapisala:

»V začetku leta 1992, ko se je vojna v BIH zelo hitro širila in je bil naval beguncev v Slovenijo vse večji, so tudi v bivši vojašnici Srečko Kosovel odprli Zbirni center za begunce. Sodelavke Karitas smo bile pred velikim izzivom. V noči 9. maja so z več avtobusi pripeljali okrog 400 ljudi. V dobrem mesecu so bile vse tri stavbe polne, kar pomeni, da je bilo v zbirnem centru okrog 1000 beguncev, po družinah sorodnikov in znancev pa še kakšnih 400.

Sprejem teh nesrečnih, preutrujenih in obupanih ljudi je nepozaben. Najmlajša deklica je imela 4 dni. Izmučeni in komaj še živi sta bili obe, hčerka in njena 19-letna mamica.

Pomembno in važnejše od materialne pomoči je bilo, kakšen je odnos do teh nesrečnih ljudi. Katere besede izbrati, da potolažiš ostarele, katerih največja želja je umreti in biti pokopan doma v svoji zemlji. Na žalost se marsikomu ta želja ni izpolnila, kar nekaj jih počiva na ajdovskem pokopališču.

Z božjo pomočjo pa nam je uspelo pomagati, takrat 15-letnemu Iliji, ki je želel postati duhovnik. Bil je prvi iz družine s sedmimi otroki. Sedaj obiskuje 3. letnik Teološke fakultete na Reki, ostal je še vedno »naš Ilija« in upamo, da se bomo čez nekaj let z njim veselili na njegovi novi maši.» Seveda Hermina ni napisala o tonah stvari, ki so jih preko Karitas begunci prejeli. Sokovi, sadje, zelenjava, jajca, moka, testenine, keksi, sladkor, kava, čaj, sladkarije za otroke, ribe, konzerve pa plenice, vložki, milo, zobna pasta, pralni prah in številne druge stvari, za katere v Bosni sploh še vedeli niso in so brez njih tudi lepo živeli, so od dobrotnikov iz Italije prihajale s kamioni.

Tako je preko Karitas vipavske dekanije od 1991 do 1996 letno prejemale pomoč 150 do 200 domačih družin ter vsi begunci v begunskem centru in tisti, ki so bili nastanjeni pri svojcih in znancih. V ta namen smo v povprečju letno razdelili 50 ton hrane in higienskega materiala, 10 ton sadja in zelenjave, 5.000 litrov sokov, 20.000 litrov mleka in velike količine oblačil, obutve, posteljnine, igrač, šolskih potrebščin...

Materialna pomoč družinam v stiski

je sedaj namenjena družinam, ki po Pravilniku o kriterijih za materialno pomoč družinam v stiski izpolnjujejo te pogoje. Nekatere prejemajo pomoč že več let, drugim se je stanje izboljšalo in ne prihajajo več, vendar pridejo nove. **Materialna pomoč je le redko edina stiska, s katero se prosilci pomoči srečujejo, zato smo sodelavci Karitas večkrat poslušalci ob raznih stiskah, svetovalci v enostavnih primerih in pomočniki pri iskanju poti do strokovne pomoči. To dokazuje tudi dejstvo, da je bilo v letošnjem letu z ljudmi v raznih stiskah opravljenih več kot 800 pogovorov.**

Sedaj več svojega časa posvetimo vzpodbujanju župnijskih skupnosti in javnosti za dobroto in solidarnost, z raznimi akcijami pa zbiramo sredstva v sklad za pomoč družinam v stiski pri Škofijski Karitas. Iz tega sklada dvakrat letno nabavimo potrebne količine hrane, če zmanjka denarja, kupimo iz lastnih sredstev, nekaj pa tudi darujejo posamezniki ali zberejo župnije.

Tako od leta 1997 do danes prejema pri nas pomoč v povprečju letno 135 družin in posameznikov. Približno polovici sodelavke župnijske Karitas vozijo pomoč na dom, ostali pa pridejo po pomoč sami. V ta namen letno potrebujemo 7 ton osnovnih prehrabnih artiklov. Finančno prosilcem pomagamo z manjšimi zneski, za večje vsote je potrebno vložiti prošnjo na Odbor za materialno pomoč pri Škofijski Karitas Koper. V letošnjem letu je v naši dekaniji iz tega sklada dobilo pomoč 14 prosilcev.

Ostale akcije, ki jih načrtuje Škofijska Karitas Koper in se izvajajo tudi na področju Karitas vipavske dekanije:

Umetniki za Karitas je projekt, ki poteka skozi vse leto. Likovna kolonija se konec avgusta dogaja na Sinjem Vrhu, otvoritev prve prodajne razstave na Dvorcu Zemono. V vseh šestih letih je sodelovalo 130 umetnikov, nastalo je ali bilo kasneje darovanih 241 likovnih del. Dve tretjini je že prodanih. Stalna prodajna razstava je v Novi KBM v Ajdovščini in v prostorih Karitas vipavske dekanije. VII. kolonija bo na Sinjem Vrhu od 20. do 24. avgusta 2001.

Postna akcija je vsako leto namenjena pomoči izven domovine. Pri nas je to akcija »**Streha nad glavo**«, ki je namenjena pomoči pobrateni Škofijski Karitas Banja Luka. Po celotni škofiji ljudje na položnicah, ki jih lahko dobijo v domači cerkvi, pa tudi na nekaterih poštah in bankah, vplačajo svoj dar. Tako smo v vseh teh letih v ta namen zbrali, tudi s pomočjo darovalcev iz Vipavske, 12 milijonov Sit in jih tudi namensko uporabili. Prav letos se je temu pridružila akcija zbiranja gospodinjskih aparatov, peči, pohištva in lesa.

»**Da bo korak v šolo vesel**« je na eni strani pomoč družinam z nizkimi dohodki ali večjim številom šolarjev, na drugi pa zbiranje sredstev in opozarjanje na to problematiko. Vsako leto pri nas od 150 do 200 otrok prejme zvezke, 10 do 20 potrebnjših tudi naročilnico za dodatne potrebščine, vsako leto pa se iz tega sklada pri Škofijski Karitas pomaga pri plačilu bivanja v dijaškem domu ali toplega obroka v šoli še 10 šolarjem in dijakom iz naše dekanije.

»**Posvojitev na daljavo**« pomeni, da se družina ali posameznik zaveže, da bo za določenega otroka prispeval za dobo enega leta najmanj 5.000 Sit mesečno. V tako pomoč je vključenih kar nekaj »posvojiteljev« iz naše dekanije, trenutno jo prejema 26 otrok.

Počitnice otrok in družin v Portorožu so kreativno in duhovno vodene. Vsako leto se jih udeleži nekaj otrok in družin tudi iz naše dekanije.

»**Pomoč ob velikonočnem potresu**« v Posočju je v letu 1997 nagovorila darovalce tudi iz naše dekanije, seveda pa smo se sodelavci Karitas tudi aktivno vključili v pomoč.

Pomoč ostarelim, bolnim in drugače prizadetim je najbolj razpoznavna v župnijah. Na ravni dekanijske Karitas je vsako leto pripravljenih 1200 voščilnic za obiske ob velikonočnih in božičnih praznikih. Prav tako ob teh praznikih skupno obiščemo vse oskrbovance Doma starejših občanov v Ajdovščini z božično-novoletno voščilnico, ob veliki noči pa z voščilnico in čokoladnim pirhom. Ekipa stalnih prostovoljk mesečno pomaga težko gibljivim oskrbovancem pri obisku svete maše. Nekatere sodelavke v Domu in v župnijah vodijo tudi samopomočne skupine starih.

Poleg tega imamo stalno enega vojaka civilista. Trenutno obiskuje vsak dan 5 invalidov, občasno pa še druge. Potreb je veliko, zato bi jih potrebovali več.

Pomoč v tujino poteka vsa leta, kajti ne smemo se zapirati v lastne meje, temveč moramo videti in opozarjati tudi na revščino, s katero se srečujejo drugod. Od nas smo predvsem z oblačili in tudi hrano pomagali drugim Karitas po Sloveniji, na Hrvaškem, v Bosni, na Kosovem, v

Albaniji... Tudi sedaj vsa dobra oblačila, posteljnino, obutev... kar darujejo ljudje z našega področja, najprej ponudimo domačim družinam, nato pa trikrat letno odstopimo Društvu matere Terezije, ki to odpelje na Kosovo.

»Izgnani« je bila akcija leta 1999, ko smo pomagali izgnancem s Kosova, ki so pribežali v Črno goro in Makedonijo.

Pred nami je, žal, nov izziv. »Posočje 2000« smo poimenovali akcijo, s katero vabimo vse ljudi odprtih rok in čutečih src, da prispevajo svoj dar za obnovo domov družinam, ki jih je pod Mangartom v noči 17. novembra prizadel zemeljski plaz in narasle vode. V dobrih dveh tednih se je na žiro računu Škofijske Karitas za ta namen zbralo 30 milijonov Sit.

Dekanijska Karitas je le pojem, življenje in vsebino ji dajemo sodelavci župnijskih Karitas, ki poleg časa, ki ga namenjamo v domačih župnijah, želimo po svojih zmožnostih tudi širše deliti dobroto, solidarnost, ljubezen.

Zato utrinek iz sporočila Lidije Golob, voditeljice Župnijske Karitas Vipava:

ŽK Vipava je začela delovati maja 1993. Vse je s Karitas seznanil župnik in sedaj sodeluje v naši ŽK 6 sodelavk. Redno se vključujemo v vse akcije Karitas. V župniji pomagamo vsaka po svojih močeh in času starejšim v svoji okolici. V adventnem in postnem času pripravimo v cerkveni hiši mašo za ostarele in bolne, sodelujejo tudi pevci z Gradišča. V zadnjem času povabimo tudi župljane, ki so v Domu in prav ti so posebno veseli srečanja z domačini. Takrat jim tudi razdelimo voščilnice za prihajajoče praznike. Takih srečanj se udeleži okrog 30 povabljenih. Ostalim pošljemo voščila po pošti ali jih obiščemo na domu. Vseh v župniji je okrog 60.

Srečanje ŽK imamo enkrat letno, kjer pregledamo delo za nazaj in načrte za naprej. Ugotavljamo, da so med nami zelo prisotne duhovne stiske, kot so osamljenost, brezcilnost, obup, razne omame. Velik problem je brezposelnost mladih. Prehitro se vdajo in čakajo, da jim bodo drugi dobili delo, ko ga dobijo, pa so neodločni, nezainteresirani. Mnogi ne dokončajo študija, živijo na ramenih staršev, si ne ustvarijo družine... V zadnjem času je vedno več brezposelnih starejših od 50 let. Ti so premladi za pokojnino in prestari za šole. Nekateri so zadovoljni z vsakim delom, drugi pa prebirajo zaposlitve in posedajo po gostilnah, kjer pijejo, kartajo...tožijo čez državo, družino in družbo.

K sreči imajo mladi številne dejavnosti, ki jim nudijo zdravo zabavo. Z izgradnjo škofijske gimnazije računamo tudi na duhovno središče, ki bo mladim še kaj ponudilo.

Že nekaj let deluje molitveno pogovorna skupina. Veseli smo, ko vidimo starejše žene, ki skrbno in vestno obiskujejo svoje bolne prijateljice, sosedo.

Radi bi, da bi tudi za starejše organizirali delavnice, kjer bi lahko mladim posredovali svoje bogate izkušnje...

Prav tako je potreba po vrtcu za najmlajše, kjer bi jih v manjših skupinah vzgajali za pomoč ljudem v stiski.

Veseli smo, da je Karitas odprl materinski dom, želimo si še kakšnega v bližini, saj bi tako rešili marsikatero stisko, morda tudi življenje.

Večkrat se sodelavci Karitas, posebno tisti »na začetku«, sprašujemo, kaj in kako naj začnemo. Iz lastnih izkušenj pravim, da je vsak dan nov začetek. Na svileni ruti v naši učilnici je zapisana misel:

Z BOGOM ZAČNI VSAKO DELO, PA BO DOBER TEK IMELO!

*Jožica Ličen,
voditeljica Karitas vipavske dekanije*

DRUŠTVO SOŽITJE

O delovanju našega društva je seveda tudi treba poročati. Sedaj nisem več predsednik (saj sem res nekoliko prestara za to), a novo vodstvo še bolj zagnano dela za dobrobit naših prijateljev. Imeli smo več lepih letovanj (Kranjska Gora, nesrečni Bovec, Moravske Toplice, morje, kmečki turizem), skupaj z našimi otroki in varovanci smo si nabrali novih moči, vsaka skupina je bila tudi deležna obiska predstavnika Zveze iz Ljubljane, s katerim smo se posvetovali o pravnih vprašanjih. Imeli pa smo tudi zelo uspešen seminar v Bovcu - za starše, in udeležili smo se ga lahko skupaj z otroki oziroma odraslimi prizadetimi člani. Tudi lep (kljub slabemu vremenu) izlet smo imeli v Zreče, izložbo motociklov v Vranskem in v veleblagovnico Leclerc. Tisti udeleženci, ki se niso želeli kopati, so obiskali galerijo čajev v Slovenskih Konjicah. Načrtujemo seveda tudi novoletno proslavo in obdaritev. Ja, tudi pri vas, vipavski privatniki, smo nekoliko "pokoledovali". Kot ponavadi - bili ste radodarni. Hvala vam!

Nada Kostanjevič

O praznovanju božiča v starih časih

Moji stari starši mi pripovedujejo o praznovanju božiča v svojih otroških letih. Mati Anka se je rodila leta 1921 v Ložah. "Najlepši večer v letu je bil sv. večer", mi pripoveduje. "Cel večer smo otroci igrali tombolo in kdor je zmagal, je dobil 10 čentežmov.

Opolnoči smo šli peš k polnočnici na Goče.

Ker je bila tema, smo si naredili *fagle*. To so bile škatle konzerv, ki smo jih napolnili z žagovino in polili s petrolejem. *Fagle* so počasi gorele in nam svetile v noč. Bili smo kot pravi pastirčki, ki so obiskali novorojeno Dete.

Doma smo imeli majhne jaslice iz kartona in zraven vejico brina. Kamenčke smo zavili v pisan papir in jih obesili na brin. Če pa je mama spekla kolačke, smo jih hitro pojedli in niso dolgo časa ostali na brinčku.

Na božični dan smo se najedli kruha in za poslastico smo dobili še stolčene orehe in koščice marelic.

Otroci smo šli pogledat jaslice po celi vasi.

Na dan sv. Štefana, 26. 12., smo šli k sv. maši v Vipavo. Tu so imeli velike jaslice in najbolj se spomnim *duplirnikov* v rdečih plaščih. Ta dan je v Vipavi *šagra*."

Tako mi je pripovedovala moja stara mama, ki ji pravimo mati Anka.

Jure Žgur, 5.r

O praznovanju božiča nekoč

O tem mi pripoveduje stara mama - nona.

Moja nona Vida živi na Gradišču. Rodila se je 1926. leta. Pri hiši je bilo polno otrok in vsi so morali trdo delati na njivi in v *klajnikih*. Ležali so visoko pod Turo. Ker so imeli svojo zemljo, so imeli tudi svojo moko.

"Ure in ure smo otroci na najlon nogavici sejali moko, da je imela mama belo moko in je spekla bel kruh. Če je bilo pri hiši kaj orehov, je testo malo namazala, in imeli smo potico.

Jaslice je vsako leto delal oče. Znal je lepo risati, zato je kar sam na karton narisal ovčke in pastirčke. Mi smo jih pobarvali in izrezali. Tako smo imeli jaslice iz kartona. Zraven smo dali brin in pred hlevčkom prižgali lučko. V kozarec smo dali vodo, potem olje in na olje duško, ki je lepo gorela. Na sv. večer smo molili in peli ob jaslicah. Oče nam je bral pripovedke iz Mohorjevih knjig. Igrali smo tudi *volka* in *trojko* s koruzo in fižolom.

Vsi smo šli k polnočnici v Vipavo. S seboj smo imeli karbidno luč, ki nam jo je prinesel stric iz Idrije. Na božični dan je mama skuhala juho. Prodala je eno kokoš in za denar kupila olje, sladkor, sol in kos mesa za praznične dni.

Popoldne smo šli peš pogledat jaslice v sosednje vasi: na Goče, Slap, v Lozice, Šentvid in v Vrhpolje. Hodili smo v skupinah. Včasih smo tudi šli z očetom v Landol (na Postonjskem), kjer so imeli velike jaslice s pastirčki, ki so se premikali.

Bila je revščina, a za praznike smo se mi otroci vsaj kruha najedli", tako zaključí moja nona Vida.

Meta Žgur, 5.r

PISMO S SLONOKOŠČENE OBALE

Dragi prijatelji, sorodniki, vsi sodelavci misijonov in misijonarjev, vsem lep pozdrav!

V tem letu ste imeli priložnost večkrat slišati in brati o Slonokoščeni obali. Ne toliko zaradi najinega oglašanja, kakor zaradi občasnih nemirov, ki so ob predsedniških volitvah v mesecu oktobru dosegli višek. Vsaj tako tukaj upamo. Kakor je navada, se sliši v Evropi o Afriki običajno tedaj, ko prihaja do državnih udarov ali če je kje huda lakota ali ko se širijo bolezni (aids, ebola). Začelo se je za božič 1999 z državnim udarom. Potem so se razmere vsaj navidez umirile do referendum, ko so Slonokoščenci sprejemali novo ustavo z dvema večjima poudarkoma: volilna pravica se je pomaknila na 18. leto

(prej 21 let) in kandidati za predsednika države morajo biti po očetovi in po materini strani domačini. Predsedniške volitve so bile 22. oktobra. V dneh po volitvah so se demonstracije kar vrstile. Najprej ni hotel oditi stari predsednik, ki se ni sprijaznil, da izgublja. Zato je poslal vojake, da bi »prav prešteli« volilnice. Vendar so ljudje glavnega mesta dobesedno preplavili ulice in ga tako pregnali. Na žalost ni šlo brez žrtev.

Naslednji dan so pričeli z *Moji črnčki*

demonstracijami republikanci (v večini so muslimani), ki so zahtevali ponovne volitve tudi z njihovim predsedniškim kandidatom. Spopadi so se razširili tudi po notranjosti dežele. V medsebojnih obračunavanjih je bilo zopet nekaj žrtev in zažgali so nekaj cerkva in mošej. Naslednji dan so se razmere umirile. Novoizvoljeni predsednik je prevzel oblast in v dveh dneh sestavil tudi vlado. Pred nami so parlamentarne volitve in potem januarja še županske.

Misijonsko in župnijsko delo je bilo letos precej povezano s svetim letom 2000. Seveda je osnova redno delo na župniji sami in na podružnicah. Svetoletno dogajanje pa je bilo spodbuda, da so župnija kakor tudi posamezne skupnosti naredili v veri korak naprej.

Svetoletno dogajanje se je pričelo z romanjem križev po celotni župniji. V postu smo imeli župnijsko romanje v Mayo. To je velika vas in podružnica, kjer je, sedaj že pokojni predsednik parlamenta in župan, zgradil cerkev. Okoli cerkve je velik travnik, tako da je bilo dovolj prostora za okoli 2000 romarjev. Nekateri so prišli peš, drugi z avtobusi ali s kamioni. Vigilija se je pričela s skupno molitvijo in pozdravi. Nato pa so se verniki razdelili v 4 jezikovne skupine: tri skupine so bile v domačih jezikih (bété, moore in baoulé), v četrti pa je bil pogovorni jezik francoščina. Najprej je bila kateheza in potem pogovor. Sledil je križev pot, rožni venec, spovedovanje. Vmes je bilo veliko petja. Zjutraj ob 4 h je bila slovesna maša.

Pri velikonočni vigiliji je župnik Pavel krstil čez 60 odraslih katehumenov. Nekateri so se potem

na samo veliko noč še poročili. Konec maja je bila še ena duhovna žetev: krsti mladih in otrok, ki so hodili k verouku v mestu. Praznovali smo še jubilej otrok in mladih. Letos naša župnija praznuje kar 60 letnico svojega obstoja. Je druga najstarejša župnija v naši škofiji. Tega smo se spomnili na župnijski praznik svetih Ugandskih mučencev 3. junija. Razmere pa so še vedno prav misijonske, saj v župnijo prihajajo vedno novi ljudje. Po svojih prijateljih, sorodnikih, sodelavcih dobijo nekateri stik s katoličani in potem z župnijo. Tako se mnogi vključijo v katehumenat prav na povabilo prijateljev, ki so jim blizu in ki s svojim življenjem pričajo za Boga. Zanimivo pa je tudi to, da imajo že starejši kristjani kar težave, kako prenesti vero na svoje otroke. Protestantskih cerkva in sekt je veliko in nekateri si izberejo drugo pot. Seveda je še precej animistov, ki opravljajo še stare obrede. Včasih se k njim zatekajo tudi kristjani, posebno ob boleznih ali ko prosijo za zaščito pred sovražnikom.

Župnik Pavel je bil letos na dopustu v Sloveniji, kjer je nabiral energijo za novo pastoralno leto, tako da je bil poletni čas bolj umirjen. Poleti sem imel na skrbi del župnije. Ni bilo vedno lahko, ker se moram še kar precej pripravljati, posebno za pridige ali druga srečanja. Vseeno pa je bilo toliko časa, da sva z Jankom Kosmačem obiskala baziliko v Yamousoukro, ki je tudi glavno romarsko središče na Slonokoščeni obali in je posvečena Kraljici miru.

Pastoralno želimo še izkoristiti sveto leto. Zato smo imeli v preteklih dnevih jubilej družine. Najprej je bil jubilej v treh večjih vaseh, kamor so prišle tudi družine iz sosednjih vasi. Dvodnevno srečanje se je pričelo v soboto zjutraj s katehezo in s pogovorom. Nadaljevalo se je z molitvijo, z vigilijo in potem je bila v nedeljo slovesna maša in praznovanje. Cerkevno poročeni se obnovili svoje zakonske obljube. Na misijonu pa je bilo praznovanje v nedeljo, 3. decembra. Pred tem so bila tri srečanja, trije večeri, v katerih so se pogovarjali o zakonskem življenju in o vzgoji otrok. Jubilej nameravamo zaključiti z velikim romanjem na župnijo 6. in 7. januarja prihodnje leto. Povabljeni so vse skupnosti, še posebej zbori.

V sosednji župniji Buyo, ki jo soupravljamo iz Soubré, je bila prva nova maša.

Sestre so zgradile dom za srednješolska dekleta, a ga še ne morejo odpreti, ker prihaja do vedno novih težav. Najprej niso dobile inšpektorjevega podpisa, da je električna napeljava v redu. Vedno je še nekaj manjkalo (kuverta). Ko so končno dobile njegov podpis, so ugotovili, da linija ni dovolj močna in sedaj čakajo na novo električno linijo. Rade bi dobile vodovod ali naredile vodni stolp, pa tudi tukaj prihaja do težav. Ker so vztrajne, jim bo tudi to uspelo, porabijo pa precej živcev in časa.

Letos se je šola, vsaj uradno, začela že sredi septembra. Praktično pa šele v oktobru in ves mesec so počasi prihajali učitelji in učenci. Mnogi brez šolskih knjig in zvezkov, ker se sezona kakava še ni začela in starši niso imeli denarja, da bi kupili otrokom šolske potrebščine. Tako se je šola prav resno začela v novembru.

Kot znamenje svetega leta sta dve veliki podružnici dobili Najsvetejše. Tako se je Jezus tem kristjanom še toliko bolj približal. Tako morejo oni in mi vsi še bolj občutiti, da je Jezus ne le prišel med nas pred 2000 leti, ampak da med nami tudi ostaja. Ko bomo letos praznovali Jezusovo rojstvo, naj bo naše srce popolnoma odprto Zanj. In ne le to sveto noč, ampak vedno. On živi z nami in v nas. V novem letu pa naj vam daje poguma v Svetem Duhu, ki je naš vodnik, naša Moč, naš Ogenj in naša Ljubezen. Naj vas vse varuje, ohranja pri zdravju in blagoslavlja.

Ob koncu se želiva vsem iz srca zahvaliti iz vse vaše molitve in dobra dela, ki jih iz dneva v dan ali pa ob izrednih priložnostih darujete za naju dva; pa tudi za vse druge slovenske misijonarje in misijonarke. Hvala vam tudi za vse darove, ki ste jih nama namenili preko misijonske pisarne, preko škofije ali pa osebno. Če Bog po naših besedah in našem življenju v misijonih seje Besedo, pa gotovo po vaših molitvah in vaših darovih daje blagoslov in rast. Bogu in Vam iskrena hvala. Vse vas pozdravlja in prosiva božjega blagoslova, za vas, vaše družine in vaše delo.

Pavel Bajec in Sandi Skapin

In še njun pripis:

Hvala za Vipavski glas!

Hvala za kartico in voščila ob misijonski nedelji!

NAŠA NEUTRUDNA FRANCKA

Če vas pot zanese mimo farne cerkve v Vipavi, boste skoraj zagotovo srečali starejšo, suhljato ženico, živahnega videza in odločnega koraka, nekoliko upognjeno od bremen v preteklosti in let, ki jih na hitro ni mogoče določiti. Le redkokdo je ne pozna, gospe Francke Ferjančič. Ker pa je njeno življenje že dolgo povezano z nesebičnim razdajanjem, je prav, da jo bolje predstavimo v krajevnem časopisu in spregovorimo o njeni življenjski poti, njenem delu za domači kraj, s katerim je dolga leta tesno povezana.

Rodila se je devetega januarja 1916 v Vipavi v številni družini, kjer je od devetih otrok ostalo živih le šest. Mati Marija in oče Jožef sta uredila domače ognjišče za svojo družino v današnji Beblerjevi ulici za bivšo

lekarno. Domačija je bila skromna in majhna, vendar pa vsebinsko bogata in tesno povezana s krščansko vero in vzgojo. V tistih časih je bilo družino težko preživljati, a skrbna materina roka je ob zaposlenem očetu premagala marsikatero težavo in oblikovala otroke v odločne in neomahljive osebnosti. Ob spremljanju očetovega dela spoznamo, da je bil v sedanji hiši Pavleta Skapina trški poštni urad. Jožef Ferjančič je bil zaposlen pri Mayerju in opravljal razna dela, od raznašalca pošte do poštnega kočijaža. Francka je bila v družini najmlajša, poleg še ene sestre in štirih bratov. Do osnovne šole mala Francka ni imela daleč. Tja je hodila ob Lekanovi domačiji po *gasi*, ki danes ni več prehodna. V šoli je bilo poučevanje v materinem jeziku kratkotrajno, italijanščina pa ni nikoli dosegla namena, zaradi katerega je bila uvedena.

Kot mnogo deklet tistega časa se je šla tudi mlada Francka učiti za šiviljo, in sicer ne tako daleč od doma, h gospe Batičevi, rojeni Andlovic. Nekaj časa je šivala pri njej, kasneje pa tudi po hišah, kot je bilo takrat v navadi. Ker sta se na poštenem uradu zaposlili Ljubljanki Šlebnikovi in potrebovali pomočnico za hišna opravila, je Francka prevzela to zaposlitev. Ko je 1950. zbolela njena mama in ni mogla več skrbeti za družino in žival v hlevu, je bilo potrebno priti domov in nadomestiti materine roke in skrb za družino. Po smrti matere je Francka poiskala delo v takratni bolnici v Vipavi, kjer je bila s svojimi izkušnjami dobrodošla pri marsikaterem delu. S selitvijo bolnice v Šempeter pri Novi Gorici je delila usodo številnih zaposlenih in se dnevno vozila na delo v Šempeter. Kasneje, ko se je v bivši zgradbi bolnice naselil Vzgojni zavod Janka Premrla Vojka, se je vrnila v Vipavo. To je bila njena zadnja zaposlitev pred upokojitvijo.

Vajena celodnevne dela in aktivnosti se ni ustrašila novega življenjskega obdobja. Brat Vinko je bil že vrsto let farni cerkovnik in je včasih potreboval pomoč. Sestra je ob njem spoznavala vsa dela, ki so v cerkvi potrebna ob vsakodnevem daritvenem bogoslužju, v prazničnih dneh, ob procesijah, rojstvih, porokah, smrtih... Svoje delo je vedno bolj usmerjala v čiščenje in krašenje farne cerkve, cerkve na pokopališču in posebno v poletnem času, tudi romarske cerkve v Logu, kakor tudi okolice teh cerkva.. To delo jo že dolga leta zaposluje po več ur na dan, posebno ob sobotah in na praznične dni. Številni tuji obiskovalci cerkve vedno najdejo pri njej odgovor na vprašanja, ki jih zanimajo ob bogati kulturno-umetniški notranjosti farne cerkve. Omeniti velja, da je bila Francka od svojega sedemnajstega leta tudi redna cerkvena pevka in je ena redkih, ki pozna stare ljudske in umetne pesmi, ki so se včasih prepevale na koru..

Farani jo poznajo tudi po tem, da že vrsto let vsak večer pred daritvijo svete maše moli naprej sveti rožni venec.

Vse Franckino delo v povezavi s cerkvijo je njena nesebična daritev za »božji lon«, ki pa med Vipavci ni neopazno. Marsikdo je prepričan, da bi si za dolgo vrsto let zvestega predajanja cerkvi zaslužila občinsko priznanje. Ker pa vemo, da gospa Francka ne dela za posvetne nagrade, se ji Vipavci zahvaljujemo in ji želimo še naprej čvrstega zdravja in naj ji Bog vse njeno delo bogato poplača.

Marta Rodman,
za KS Vipava

MED ROJAKI V ŠVICI

V mesecu novembru sva bila z možem Marjanom prijetno presenečena, ko sta naju Mirko in Slavka povabila k sebi na svoj dom v Švico, v mesto Birr, kjer živita že vrsto let. Povabilo sva z veseljem sprejela in odletela z letalom iz Ljubljane v Zürich. Posebno doživetje je bilo za naju martinovanje naših rojakov v Švici, ki je bilo 11. novembra zvečer v Zuchwilu blizu Solothurna. Tam se je zbralo okrog petsto naših ljudi iz vse Švice. Za zabavo je poskrbel g. Lojze Slak in Fantje s Praprotna. Nastopila je tudi folklorna skupina "Encijan", kjer plešeta tudi najina gostitelja Slavka in Mirko. Ta skupina deluje v okviru Slovenske misije na oltenškem območju. V kulturnem programu so nastopili še solopevci in mladi glasbeniki, otroci naših rojakov v Švici. Zbrane je pozdravil dr. Stanko Buser, naš veleposlanik v Švici. V njegovi družbi pa je bil tudi gospod Rudi Merljak. V dvorani je odmevala slovenska pesem. Slišati je bilo vsa slovenska narečja. Imela sva občutek, kot da je vsa Slovenija zbrana na enem mestu. Čim so izvedeli, da sva iz Slovenije, iz Vipave, sva takoj zaslišala odmeve z vseh strani: "Jaz sem iz Potoč, mi smo s Slapa, iz Lokavca, Mosta na Soči, Trnovega, Kranja, Renč in Komna. Na obrazih je bilo videti veselje, da smo se vsi lahko po domače pogovarjali. Zgodbe o tem, kako so prišli v Švico, kako živijo in kaj vse so tu doživeli, so se kar vrstile. Čez ramo sva slišala: "Greste res domov, v Slovenijo?" "Ja, čez teden dni pride kamion, naložimo in gremo. Kaj pa vi?" "Mi kolebamo med otroki, ki ostanejo tukaj, in domom naših staršev v Sloveniji." Kljub visokemu standardu, ki so si ga ljudje tam ustvarili, zanje tujina ne more nikoli nadomestiti domovine. V poznih nočnih urah smo se poslavljali. Ob slovesu niso pozabili dodati: "Pozdravite naše domače!" Naslednji dan je bila slovenska maša v Birru, ki jo je vodil pater Robert Podgoršek. Pater ima lep bariton in toplo očetovsko besedo. Udeležencem je razdelil oznanilo "Kažipot" z važnejšimi cerkvenimi obvestili in obvestili o kulturnem dogajanju. Oznanilo je poslal še na 1500 domov naših ljudi. Ob koncu sv. maše smo se vsi zbrali v bližnji gostilni, kjer se nam je pridružil tudi pater Robert, da smo bili kot ena družina. Pogovor je hitro stekel o morebitnih težavah in drobnih vsakdanjih dogodkih. Srečanje s svojimi ljudmi jim veliko pomeni, čeprav zanj prevozijo dolge kilometre. Z našimi razmerami v Sloveniji so bili dobro seznanjeni, a jih je vseeno zanimalo še marsikaj.

Dan pred najinim odhodom naju je Mirko peljal še na ogled prekrasne božjepotne cerkve črne Matere božje v Einziedel. Od lepote sva obnemela in v tišini občudovala to božjo hišo in v duši začutila mir. Cerkev je obnovljena in restavrirana. V njej je prepovedano filmanje, fotografiranje, glasno govorjenje in prižiganje sveč. Ob povratku v Birr smo si med vožnjo ogledali še Züriško jezero in njegovo okolico. Naša gostiteljica Slavka pa naju je peljala na mogočni grad Habsburžanov v Gabzburg, od koder ta imenitna družina izhaja. Del gradu je v ruševinah, ki so lepo sanirane in zavarovane, drugi del gradu pa služi restavraciji.

Švica je lepa, čista dežela in povsod je viden pozitiven odnos do narave. Vsa je obdelana do visokih gorskih strmin. Država zelo podpira kmetijstvo. Visoke pašnike popasejo ovce, konji in govedo. Pred mesti so velika območja vrtov. Vsak lahko tam dobi 110 m² vrta, ki ga odmeri vrtnar. Ljudje preživijo proste sobote na svojih vrtovih, kjer ima vsak tudi majhno utico ali bajtico, ki nikogar ne moti. Velikost je določena, a vsak si jo lahko napravi ali pa kupi. Nič nisva slišala, da se delo na vrtovih ne izplača, kot se to sliši pri nas na vsakem koraku. Veliko jim je do tega, da se razgibajo na soncu in zraku, da nekaj sami pridelajo in da je to zdravo. O marsičem odločajo na referendumih in to kar po pošti.

Čas obiska je hitro minil. Najina gostitelja sta se zelo trudila, da sta nama predstavila vsaj delček švicarskih lepot. Naši prijateljski stiki so še tesnejši in pristrčnejši, s hvaležnostjo se ju spominjava. Tudi ta par naših lastov se bo kmalu vrnil v rodno gnezdo.

Magda in Marjan Rodman

ISKRICE

Življenje ni bilo nikomur dano v posest, vsem je bilo dano v uporabo. (L. Karo)

Življenje ni že vnaprej namenjeno, da postane breme za mnoge in praznik za nekatere, ampak da za vse postane prizadevanje, za katero bo vsakdo odgovarjal. (A. Manzoni)

Kakor za komedijo tudi za življenje ni pomembno, ali je dolgo, ampak ali je dobro odigrano. (Seneka)

Življenje je zakrament; njegov ideal je ljubezen, njegovo očiščenje žrtvovanje. (O. Wilde)

Življenje najbolje uporabimo, če ga porabimo za nekaj, kar traja dlje kot življenje samo. (W. James)

Življenje je sijajno kot diamant, toda krhko kot okensko steklo. (G. K. Chesterton)

Kako siv bi bil tek našega življenja, če ne bi bil prepleten s prijateljstvom in ljubeznijo. (T. More)

Na življenjskem potovanju ni ravnih poti: vse se vzpenjajo ali spuščajo. (A. Graf)

Najlepša umetnost in hkrati najtežja je umetnost življenja. (J. A. Macy)

Vse dni našega življenja smo pred izbiro: ali trpljenje, ker ljubimo, ali veliko večje trpljenje, ker ne ljubimo. (D. Hammarskjöld)

Življenje je treba ljubiti, da bi ga živeli, in treba ga je živeti, da bi ga ljubili. (T. Wilder)

Ne štejejo leta v našem življenju, ampak življenje v naših letih. (A. E. Stevenson)

KOTIČEK ZA POEZIJO

VIPAVSKA DOLINA

*V naročje Kolka, Nanosa in Čavna
je vsa cvetoča, vsa dehteča legla,
desnica ji pod sivi Col je segla,
levica boža loška polja ravna.*

*Kraj nje v zatišju sanja starodavna
Vipava moja... Kakor da prepregla
bi bol stoletij jo, ki so odbegla,
vsa tiha je, a vendar vsa mikavna.*

*In nižje doli Šturije so bele
vsejane v polje, kraj, kjer zastrmele
oči so moje prvič v luč življenja.*

*A tam na njeni levi, srčni strani,
se dviga Slap, kjer so v mladosti rani
vzbrstela moja prva hrepenenja.*

Radivoj Rehar

Naslednji pesmi nam je poslala naša bralka **Štefanija Torkar** iz Francije:

VIPAVSKA BURJA

Kar korajžno naprej -
čeprav vipavska burja pozimi piha, da je kej -
čisti zrak, pristavlja korak,
moškim klobuke vzdiguje,
ženskim kitle premakuje.
Okna in vrata ropotajo,
še ponoči ti miru ne dajo.
Avtobus tud' ni gvišen
na vetrovnem polju pod Gradiščem;
če greš peš v Šturje,
te nese kot perje burje.
Ko se pomiri -
za Vipavce lepšega kraja ni.
Spomladi je lepo,
ko drevje in rožce cveto,
sonce sije ves dan,
zato Vipavec je ves dan nasmejan.
Ko vroče poletje pride,
te sonce tako segreje
da ponoči ne rabiš nobene odeje.
Potiš se ves dan,
čeprav nisi zaspan.
Jesen je tud' lepa:
grozdje sonca se je naužilo,
to je kmeta razveselilo.
V trgatvi je lušno,
če vreme je za to.
Lepše je v sončnem dnevu trgati,
kot v slabem z brentačem okrog cekljati.

LEPI SPOMIN NA MLADA LETA

Rada se spominjam nazaj
v nekdANJI otroški raj -
ko so starši še živeli
najlepša leta smo imeli.
Nismo poznali razkošnosti,
rastli smo v preprostosti.
Za božič z veseljem jaslice naredili,
v izbo jih postavili.
Pastirčke in ovce sami izdelovali,
po svoje jih oblikovali.
Bili smo veseli svojega dela,
ko je bila s pastirjem čreda cela.
Bratje so šli mah iskat
za stari grad,
da se bodo imele ovce s čim okrepčat.
Pritrkovanje zvonov se je oglasilo,
k polnočnici nas vabilo.
Orgle so zadonele
in nas za čaščenje božje vnele.
Pesem Sveta noč je zadonela,
vernega kristjana prevzela.
Kristusovo rojstvo se je počastilo,
z veseljem nas je blagoslovilo.
Pritrkovanje zvonov
nas je še spremljalo domov.
Vesele praznike preživeli,
duhovno obogateli.

KJE STE, RIME?

Listek prazen se reži.
Pesnik nisem, to drži.
Kje ste, rime?
Kje navdih?
Da popišem prazen list.
Čakam, čakam.
Nič ne bo.
Sam bom moral,
saj bo šlo.
Dobro voljo bom vzel
in se rime šel.

Štefan Naglost, 4.b

ZA RAZVEDRILO

KRIŽANKA

SESTAVIL VLADIMIR ANŽEL	KUHČOST (V MEDI = CINI)	KRAJEVNA SKUPNOST VIPAVA VAM ŽELI ...	ŠVIČARSKA ALPSKA SMUČARNA, SONIA	NAOČNIKI	VIPAVSKA VOKALNA SKUPINA	OZNAKA ZA NEZNANCA	SREDSTVO ZA PREKINI, NOSEČNOSTI, SPLAVILO	UČENKA OSNOVNE ŠOLE	OZEK PAS MORJA MED DVEMA KOPNEMA	VODNA TEHTNICA	AVGUST ČERNIGOJ	
VIPAVSKA "NOSI" IME DRAGA BAJCA												
UREDNIŠTVO VO VAM ŽELI ...												
NASA OPIRBA PEVKA DUNJA												
VIPAVSKI FARMI ZAVETNIK, SVETI						OTOK V JADRANU					AVSTRJSKI PESNIK, RAINER MARIA	
NAPIRAVA ZA OGREVANJE			LIZ TAYLOR		NEKD. SLOV. FILM. IGRALEC, ALI GLAVNI ŠTEVNIK							EGIPČANSKI BOG SONCA
RONALD			NAJMANJŠA CELINA (ORIG.) REGIONALNA NAPIRAVA									
NASPRO = TOVANJE				POPOLNO PRIBLIŽANJE NEKD. RUSKI VLADAR					NIŽKI ŽENSKI GLAS KANADSKI POLOTOK			
NASPROTJE OD ZAČETKA					KROŽNIK OVALENE OBLIKE					VEZNIK RIMSKE 1002		
 JUTRANJA PADAVINA SEVERNI JELEN					 AVTOMOBIL, OZNAKA SARAJEVA	SLOVENSKI PESNIK, MARJAN MIHA (1922-1983)	KONEC MOLITVE PREGOVOR					
SREDOZEMSKI GRM					NEGA, BRIGA (MNOŽINA) PLES						SLOVENSKI PESNIK, BORIS A.	ŽENSKO IME
TRIVALENTNI KISIK				BALETKA MATI								
MESNI IZDELEK					LETovišČE PRI OPATLI KRAJ NA PRIMORSKEM					OSEBNI ZAIIMEK JAPONSKI DRŽAVNIK		
VIPAVSKI GLAS	GLASILO KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA	VEŠTEC MERE ALI UTEŽI KEM. ZNAK ZA SREBRO						SLAVNA PEVKA MARTINA ERTL				
	NAJMANJŠI DELEC SNOVI				ODMAKNIJEN KRAJ ALI PREDEL							
	PLANOTA NAD VIPAVSKO DOLINO				KARIZMATIČNI POSLANEC BOGA, VIDEC							

Rešitev križanke iz 54. številke VG

VODORAVNO: avantgardist, Julija Primic, blokada, fen, Ika, šotor, ki, šal, aligator, nos, ij, krpa, Ri, tona, cian, Azteki, Žid, Jernej, ujeda, kraja, prasec, Osp, nauk, Ema, teror, avto, vresje, Elda, DO, as, Zeus, aga, svak, tla, NOB, Radovna, sloves, Brita, kotač, Bavcon, Abano, ol, ara.

NAVPIČNO: ajbiš, Rajko, Danska, vulkanizerstvo Golob, Alo alo, traper, abota, Nik, stenj, Re, Van, Tjaša, okeanos, Srečo, Gadolinij, Arja vas, apatija, Pu, Esad, BO, rr, OG, žurka, Kobal, difrakcija, vez, vrv, ime, tridesetletnica, sinkopa, demodulator, TC, Iran, Aca, Asa, Ana.

Pleve in drobtine

“Kako lepo ime imate (Soča) in kako slabo delate!” je vzdihnil eden mimoidočih, ko je opazoval, kako mečkajo pri ureditvi našega slavnega Slezenca in Trga Pavla Rušta. Zaman nas prosite za razumevanje, če imamo nenehno blato v hiši, če moramo s *kariolo* in *koreto* hoditi okoli *riti v varžet*, če nebesa nočejo zapreti zapornic! Pri meni so shranjeni vsi podatki vremenske postaje za toliko zadnjih let, imajo jih shranjene tudi na hidrometeorološkem zavodu v Ljubljani - in predno so začeli razkopavati, bi pregledali povprečje padavin v preteklih letih v poletnem in jesenskem času. Avgust je bil tako sušen, pa naša vrla Soča ni naredila ene same nadure! Dobro, da bomo za novo leto plesali na Glavnem trgu in ne okrog *sekreta* na Starem *placu*! Sedaj smo vsaj toliko napredovali, da lahko beremo obvestila v gasilski in planinski oglasni omarici.

Pred dnevom mrtvih sem hotela z vlakom na Reko. Hotela sem izvedeti vozni red. Na treh potovalnih agencijah v Novi Gorici so me gledali, kot bi z Lune padla, če za kaj takega sploh vprašam. V Ajdovščini pri Globtouru pa je prijazna uslužbenka vsaj zavrtela telefon in sem tako izvedela zaželeno. Vendar tudi ona ni točno vedela, kakšne popuste imajo upokojenci, in bi, ko sem na postaji v Postojni kupovala vozni listek, kmalu ostala brez popusta, ker se je mudilo.

Morda je le prav, da ne le kot krajanka, temveč tudi kot mati, pokomentiram oba bančna ropa, ki sta se zgodila na našem področju.

Ob nedavni tragediji je g. Berce pri pogrebu dejal: “Bodimo tudi sedaj vsi misionarji, in ne komentirajmo brez potrebe”. Če poznamo storilce, ne pasimo svoje radovednosti. Če ne moremo pomagati, ne sprašujemo brez potrebe, bodimo sočutni do nesrečnih družin in do nesrečnih odvisnikov, ki jih je prekleta odvisnost nagnala na to pot.

Saj vemo, da so med nami odvisniki, taki, ki se zdravijo, in taki, ki se ne. Dajajmo jih pogum in ne prezirajmo jih. Nihče od naših ljudi ni imun in vsak lahko zapade v slabo družbo. In: izobražujmo se nenehno, saj nihče ni preveč star, da se ne bi mogel kaj naučiti, in nihče tako reven, da ne bi drugemu mogel pomagati - če ne z drugim, z dobro in pravo besedo!

Nada Kostanjevic

ODMEVI

G. Anžel pravi v 54. številki našega glasila v članku o znamenjih, da je Nadliškova družina izumrla, oziroma da potomcev ni več. Verjetno mu ni znano, da v svoji hiški Pod Gradom št. 8 živi hči pok. Francke Nadlišek, Anica Nadlišek. Tudi Erno Nadlišek je imel hčerko, ki živi v Gorici.

Vendar mi je na duši nekaj drugega. Francka je imela sestro Pepco, ki se je starejši dobro spominjate (imela je vedno povezano eno roko). Pepca je bila velika ljubiteljica in poznavalka narave ter navdušena planinka. Tudi Francka se je rada udeleževala izletov, a ni mogla toliko hoditi. Ko je Pepca umrla, pride Francka nekega dne k meni in mi pravi: “Sestra se mi venomer prikazuje v sanjah in me sprašuje, kdaj bom kaj dala za njene planine!” Dala mi je 5.000 takratnih dinarjev. Poslala sem jih pok. profesorju Tinetu Orlu, uredniku Planinskega vestnika (Bil je sošolec dr. Požarja, in ko je Orel umrl, je g. Požar opravil mašo zanj v semenišču). Tine Orel je nato objavil v Planinskem vestniku: “Sestra navdušene planinke, pok. Pepce Nadlišek, daruje v njen spomin 5.000 din za Planinski vestnik”. Meni pa je rekel: “Kako lep slovenski priimek Nadlišek”.

Nada Kostanjevic

POPRAVEK

V VG 54 na strani 18 (levi stolpec zgoraj, v 18 vrsti) je pravilno: ...Last družine Mayer so bile hiše v Beblerjevi ulici od Bajcovih do Krapeževih...

Planinsko društvo VIPAVA

VABI

vse planinske prijatelje in ljubitelje narave na

TRADICIONALNO 7. NOVOLETNO SREČANJE

NA PLAZU

1. januarja 2001

Ves dan vas pričakujemo s prijazno besedo in toplim čajem
SREČNO IN VAREN KORAK V GORAH V LETU 2001

VAM ŽELI

PLANINSKO DRUŠTVO VIPAVA

VREMENSKO POROČILO

	VIPAVA	NANOS
OKTOBER	158,2 l/m ² dežja, 15 deževnih dni, 2 nevihti, 7x rosa kostanji pred marketom cvetijo	208,8 l/m ² dežja, min. temp. 1,4°C, maks. temp. 22,3°C
NOVEMBER	426,6 l/m ² dežja, 20 deževnih dni, 2x toča, 3x slana (z roso), 7x rosa, 6 neviht	488,2 l/m ² dežja, min. temp. -2°C, maks. temp. 13,5°C

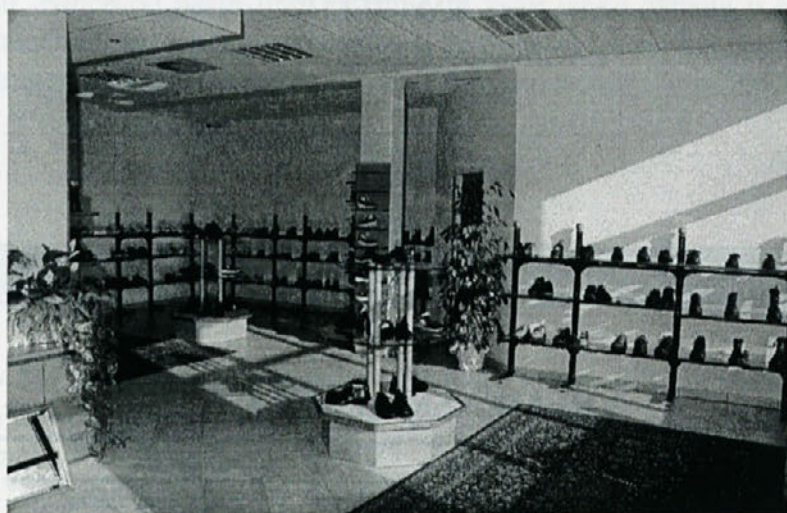
Slap je imel cca 450 l padavin v novembru.

Izgleda, da so nam nepridipravi ukradli burjo, saj je ni nikjer!

Nada Kostanjevic in Ivica Jež

PAMI d.o.o.

Vipavska c. 50, Rožna dolina - 5000 Nova Gorica

Vsem občanom voščimo vesele božične
praznike in srečno novo leto.

Obenem vas vabimo, da obiščete trgovino
ARS na Tovarniški cesti 4/A v Ajdovščini.

*Vsem svojim strankam želijo vesel
božič, uspešno, srečno in zdravo
novo leto 2001:*

CVETLIČARSTVO
TADEJ FABČIČ s.p.
VOJANA REHARJA 22
5271 VIPAVA,
tel.: 05/ 36 87 087

KNJIGOVODSKI BIRO s.p.
Milena Ličen
Gradnikove brig. 14
5271 VIPAVA
Tel.: 05/ 368 51 46

Vodenje poslovnih knjig
obračun dohodnine

PAPIRNICA IN KNJIGARNA

CRTICA

Glavni trg 15, 5271 Vipava, tel.: 05/ 36 40 033
Vipavski Križ 15, 5270 Ajdovščina, tel.: 05/ 36 88 830

Pro_graf d.o.o.

**grafična priprava za tisk
osvetljevanje grafičnih filmov**
Kosovelova 21, 5271 Vipava
tel.: 05 36 85 000
GSM: 041 648 214

HAIR STUDIO *Simon*

Simon Rodman

HAIR STUDIO SIMON
Vojana Reharja 4
5271 Vipava
tel.: 05/ 36 65 084

TOPLA MALICA

URŠKA TROŠT s.p. & MILKA JEŽ s.p.

Trg Pavla Rušta 3, VIPAVA

tel. 05/366 51 65

bar
»KRHNE«

Ivanka Krhne - Čipič

Glavni trg 5, 5271 Vipava

TRGOVINA

VIPAVA

Glavni trg 17

Tel.: 05/ 366 50 33

Odprto od 8h do 18.30

NOVA GORICA

Bevkov trg 6

Tel.: 05/ 302 83 36

Odprto od 9h do 19 h

AMBROŽIČ NEVENKA

PIZZERIJA JOLLY

odprto vsak dan od 9h do 21h
tel.: 05/ 36 65 487

bife
„PRI MARJANCI“

Bojana d.o.o.

Glavni trg 3

**ČKODELJA
ČISTILNICA**

KODELJA BOJAN s.p.

Lavričeva 43a, 5270 Ajdovščina, tel.: 05/ 36 61 768

VIPAVA, Trg Pavla Rušta 7

ČISTILNICA, PRALNICA - tel.: 05/ 36 61 768

AVTOPRALNICA - tel.: 05/ 36 41 170

ZIDAR d.o.o.
gradbeno
obratno
podjetje

ZIDAR

Goriška cesta 43, 5271 VIPAVA

Tel./fax: 05/ 366 50 14, 366 52 91

Odperto pon.-pet. od 7. do 15. ure, sobota od 8. do 12. ure

**STROJNO KLJUČAVNIČARSTVO
PREVOZI**

JAKLIČ

VIPAVA

PAVEL SKAPIN

BEBLERJEVA 13, VIPAVA TEL./FAX: 05/ 366 58 00

ELEKTRO-KALC

ELEKTROTEHNIČNA TRGOVINA

JOŽEF KALC s.p.

Trg Pavla Rušta 7, 5271 VIPAVA

tel.: 05/ 36 87 087, fax: 05/ 36 87 088

FOTOGRAFIJE V 1 URI

**FOTO - VIDEO
STUDIO GO**

AJDOVŠČINA - VIPAVA

MEDIJA d.o.o.

LJUBO ŽGAVC

Glavni trg 1
VIPAVA

Lavričev trg 1
AJDOVŠČINA

TEL/FAX: 05/ 368 15 80

- FOTOGRAFSKE STORITVE
- VIDEOTEKA
- TRGOVINA

*Strankam želimo veseli božič
in srečno-novo leto.*

ELEKTROTEHNIČNO PODJETJE

SKAPIN d.o.o.

TRGOVINA MONTAŽA VZDRŽEVANJE

*Zahvaljujemo se vam
za zaupanje.*

*Iskreno vam voščimo
vesele božične praznike
ter srečno-novo leto.*

Kolektiv ETP SKAPIN

ELEKTROTRGOVINA

Vojana Reharja 1, Vipava

Tel./fax: 05/ 36 44 160

A.T.S.
AVTOPREVOZNIŠTVO, TRGOVINA,
STORITVE

Gomizelj Tomislav s.p.
vodja dejavnosti

Stanovanje:
Gregorčičeva 21
5271 Vipava
tel.: 05/36 65 024
GSM: 041 616 869

Sedež podjetja:
Gregorčičeva 21
5271 Vipava
tel.: 05/36 85 060

E-mail: gomizelj.tomislav@siol.net

AVTO UKMAR

TRGOVINA Z AVTODELI
POOBlašČENI PRODAJALEC IN SERVISER

IGOR UKMAR s.p.

Gradiška cesta 3, VIPAVA; Tel./Fax: 05/364 00 11, GSM: 041 619 759

S.A.T. TROŠT d.o.o.

Vojkova 42, 5271 VIPAVA, tel.: 05/366 51 94, 364 00 06, fax: 05/366 51 94

SERVISIRANJE AVTOMOBILOV
AVTOPREVOZNIŠTVO
TRGOVINA Z DROGERIJSKIM MATERIALOM

ENOTA VIPAVA, Vojkova 42, tel.: 05/364 00 06
ENOTA AJDOVŠČINA, Ul. 24. sep., tel.: 05/366 38 26

*Cenjenim strankam voščimo
vesele božične praznike
in srečno novo leto.*

Avtoservis FERJANČIČ

JOŽE FERJANČIČ S.P.

ZEMONO 23, 5271 VIPAVA

Tel.: 05/36-65-910, Mtel.: 0609-619-185

VULKANIZERSTVO GOLOB

servis, storitve, prevozi

Peter Golob s.p.

Goriška 6, 5271 Vipava
tel.: 05 366 58 20
fax: 05 366 54 20
GSM: 041 727 830

odprto: od 8h do 12h, 14h do 18h,
sobota: od 8h do 12h

V prihajajočih božičnih in novoletnih praznikih
vam želimo obilo veselih in prijetnih trenutkov.

V novem letu pa veliko poslovnih in osebnih
uspehov ter srečno in varno vožnjo.

Prodaja in dostava pohištva

nova **OPREMA**

*Želimo vam vesele božične
praznike in srečno
novo leto!*

Danilo KOREN

Bevkova ul. 12, 5271 Vipava
Tel.: 05 / 36 65 187

Mobitel:

0609 / 619 678

Enota Postojna, Volaričeva 5
Tel.: 05 / 72 65 127

PISARNIŠKO POHIŠTVO

**PRODAJALNA
S TEHNIČNIM
BLAGOM
v Ul. Gradnikove
brigade 23,
VIPAVA
(stare mehanične
delavnice)**

MERKUR®

Vigor

Delovni čas: med tednom od 7.30 do 18.00,
v soboto od 7.30 do 12.00. **Telefon:** 05/ 36 65 506

PRODAJNI PROGRAM:

vijaki, žičniki, drugi žični izdelki,
kmetijski in gozdarski program,
stavbno in pohištveno okovje,
stroji in oprema,
ročno orodje, strojno orodje,
električno ročno orodje in stroji,
vodovodni material, brusni material, zeleni program,
jelke, okraski, adventni venčki, lučke za jelko, bela tehnika

**vsak mesec izbor izdelkov
MERKURJEVE VROČE CENE**

Vsem občanom
vesele božične
praznike in srečno
novo leto 2001.

5271 VIPAVA
Telefon: 065/ 65 031, 65 584
Tekoči račun: 52010-625-1541

HRANILNO KREDITNA SLUŽBA VIPAVA p.o.

*– Zgodovinarji, ki bodo v prihodnosti
sodili o naši dobi, bodo rekli: kako
čudno je bilo to obdobje, ko levo ni bilo
levo, ko desno ni bilo desno in ko center
ni bil v sredini. –*

Andre MALRAUX

*Vesele božične praznike, obilo veselja,
sreče, poslovnih uspehov in osebnega
zadovoljstva v novem letu 2001*

Vam želi

HKS Vipava

ČEŠNJE
DECEMBRA

*Vsak od nas sanja
in si včasih želi,
kar se zdi nemogoče.*

Naj se vam v novem letu izpolnijo tudi
navidez neuresničljive želje.

SPEČNO 2001

in hvala za zaupanje

Nova KBM d.d.
Področje Nova Gorica

zavarovalnica triglav, d.d.

Območna enota Nova Gorica

*V novem letu
Vam želimo
veliko osebne sreče
in poslovnih uspehov.
Hvala za zaupanje.*

**Zavarovalnica Triglav d.d.
Predstavništvo Ajdovščina
Goriška cesta 23a
5270 Ajdovščina**

*Pričakujemo Vas v prostorih KS Vipava vsak ponedeljek in
petek od 9. do 11. in vsako sredo od 15. do 17.*

MARKET KLAS

STANA VRČON, VIPAVA, Vojkova 31

Odprto od ponedeljka do sobote
od 7.30 do 12.00 in od 13.30 do 18.30

Tel.: 05/ 36 87 104

Vsem, ki nas že dolgo poznate, pa tudi drugim, ki nas obiščete v marketu KLAS, kjer vam nudimo diskontne cene sadja in zelenjave ter obilo drugih artiklov po prav tako ugodnih cenah, želimo blagoslovljene in vesele božične praznike, v prihajajočem letu 2001 pa obilo zdravja, zadovoljstva in sreče.

Za vas tudi naslednje leto
MARKET „KLAS“

Kmetijska zadruga Vipava s.o.o.

Glavni trg 15
Tel.: 05/ 366 52 11

1894

Vsem članom in kooperantom voščimo
doživete praznike, veliko zdravja,
vztrajnosti ter obilno letino v
prihajajočem letu!

mini market

»CAJNA«

Majda Andlovec s.p.

Beblerjeva 6, 5271 Vipava

VELEPRODAJA

VRHPOLJE 1/A

Tel.: 05/ 368 70 63

"DISKONT"

Vojkova ulica 28, VIPAVA

Tel.: 05/ 368 70 40

Praznična ponudba

buteljčnih vin, domačih in uvoženih
šampanjcev, brezalkoholnih pijač,
kave, čokolade in ostale prehrane.

SUPER CENE!!!

Za nakup nad 5.000,00 sit DARILO.

**VESELE BOŽIČNE PRAZNIKE
TER SREČNO, ZDRAVO IN
USPEŠNO NOVO LETO 2001**

PRISPEVKI ZA VIPAVSKI GLAS OD 31.10.2000 DO 31.12.2000

Marija Bajec	Kosovelova 14	5.000 SIT
Mara Bratina		2.000 SIT
Milena Kobal Cisera	Trst	50.000 Lit = 5.455 SIT
Francka Ferjančič	Na Hribu 20	2.000 SIT
Rado Jelerčič	N. Gorica	2.000 SIT
Marija Lozej	Koper	5.000 SIT
Evelina Humar Mahnič	Ljubljana	3.000 SIT
Boža Naglost	Italija	2.000 SIT
NN		2.000 SIT
Robert Ogrin	Milana Bajca 2	1.000 SIT
Marjanca Poniž	Švedska	200 SK = 4.745 SIT
Jožica Pregelj	Pod Gradom 5	2.000 SIT
Viktorija Radojevič	Koper	5.000 SIT
Ivan Bernard Rehar	Francija	100 FF = 3.200 SIT
Jože Rehar	Milana Bajca 22	1.900 SIT
Štefan Rehar	Francija	100 FF = 3.200 SIT
Martin Silvester	Ljubljana	1.000 SIT
Štefanija Torkar	Francija	100 FF = 3.200 SIT
Zora Trošt		4.000 SIT
Žgur	Lože	1.000 SIT
Skupaj		58.700 SIT

Vsem se najlepše zahvaljujemo!

Svoje prispevke lahko nakažete tudi na žiro račun *KS Vipava 52010-645-50977* s pripisom ZA VIPAVSKI GLAS.

**VIPAVSKI GLAS - glasilo KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA
DECEMBER 2000
680 izvodov**

Uredniški odbor:

Gizela Furlan - urednica, Magda Rodman, Vera Poniž, Nada Kostanjevic, Vladimir Anžel in Breda Butinar - lektorica

Sodelovali so še: Ivan Princes, Jurij Rosa, Božidar Premrl, Franc Cerovšek, Lelja Rehar Sancin, Franc Petrič, Silvana Kodrič, Vida Babič, Peter Valič, Nadja Rodman Koradin, Tone Rondič, Urban Lukin, Andreja Bratovš, Monika Petrič, Kaja Ferjančič, Andreja Gantar, Jožica Ličen, Jure Žgur, Meta Žgur, Pavel Bajec in Sandi Skapin, Marta Rodman, Marjan Rodman, Štefanija Torkar, Štefan Naglost

Tisk: Papirna galanterija SEDMAK, Ajdovščina

VSEBINA

Iz naše preteklosti

Tri velike obletnice	stran 2
Vipava in Vipavci v ogledalu Bleiweisovih Novic (14. del)	stran 3
Kapelice in znamenja v našem okolju (6. del)	stran 5
Izvor imen za Nanos in njegove vrhove	stran 7
Narodnoosvobodilno gibanje v Vipavi 1941-1945 (4. del)	stran 8
Kako sem doživljal napad na Slovenijo leta 1941	stran 14
Maks Cotič je umrl pred 70. leti, 50 let prej pa je postal urednik Edinosti	stran 17
Služil sem na Vili Ani	stran 20
Žganjekuha in financarji (2. del)	stran 22
Slike, ki niso le spomin	stran 23

Predstavljamo vam

Mayerjevi iz Lož (2. del)	stran 24
Grabrijanovi - moji predniki	stran 30

Iz naše KS

Poročilo o delu KS Vipava	stran 35
Ločeno zbiranje odpadkov	stran 36

Iz naše občine

Poročilo o delu občine Vipava	stran 37
Slavnostni zaključek poletnih kulturnih prireditev	stran 39
Mlake - okolje za sladokusce	stran 40

Iz ustanov in društev

Iz Škofijske gimnazije

Opera La Traviata	stran 44
Okrogla miza o alkoholizmu	stran 44
Kviz o Prešernu	stran 45

Iz OŠ

Naši prvošolci	stran 45
Prispevki članov literarno-novinarskega krožka	stran 46

Iz CUIO

2. planinski pohod	stran 48
--------------------------	----------

Za dom in družino

10 let Karitas v vipavski dekaniji 1990 - 2000	stran 49
Društvo Sožitje	stran 54
O praznovanju božiča	stran 54
Pismo s Slonokoščene obale	stran 55
Naša neutrudna Francka	stran 57
Med rojaki v Švici	stran 58
Iskrice	stran 59

Kotiček za poezijo	stran 59
--------------------------	----------

Za razvedrilo

Križanka	stran 61
Pleve in drobtine	stran 62
Odmevi	stran 62
Vremensko poročilo	stran 63
Voščila	stran 64

Ridovščina

SP 0

VIPAUSKI

2000

352.9(497.12 Vipava)

0077974,55

COBISS

LMRICEVA KNJIZNICA